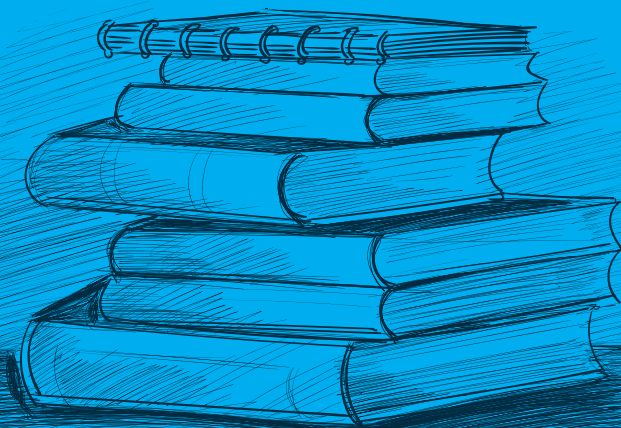

МАРКАЗИ ҚОРШИНОСИЮ ТАҲЛИЛИ
ДОНИШГОҶИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

МАСЪАЛАҶОИ МУБРАМИ СИЁСАТИ ХОРИҶИИ ТОҶИКИСТОН ДАР ШАРОИТИ МУОСИР

ДОНИШГОҶИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН
МАРКАЗИ ҚОРШИНОСИЮ ТАҲЛИЛИИ ДОНИШГОҶИ
МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

МАСЪАЛАҶОИ МУБРАМИ СИЁСАТИ ХОРИЦИИ
ТОҶИКИСТОН ДАР ШАРОИТИ МУОСИР
(Маҷмӯаи маводи таҳлилии донишчӯёни баҳши чаҳоруми
иҳтисоси фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ дар соли таҳсили
2019-2020)

Душанбе
2020

УДК – 327(4/9)
ББК – 66.4(4/8)

Муқарризон:

доктори илми таърих, профессор Ч.Л. Латифов,
доктори илми филологӣ, профессор А.Сатторзода,
номзади илми таърих, дотсент Ф.Н. Салимов

Тарғибдиҳанда ва роҳбари илмӣ:

номзади илми сиёсӣ Ш.Ш. Ризоён

Мухаррир:

Қиёмиддин Сатгорӣ

М – 00 Масъалаҳои мубрами сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир (Маҷмӯаи маводи таҳлилии донишҷӯёни бахши чаҳоруми ихтисоси фаъолияти иттилоотӣ таҳлилӣ дар соли таҳсили 2019–2020) – Душанбе: ДМТ, 2020. **120 с.**

Дар маҷмӯаи мазкур намунаи корҳои мустақилонаи таҳлилии донишҷӯёни ихтисоси фаъолияти иттилоотӣ таҳлилӣ (бахши 4, соли таҳсили 2019-2020) ғурдоварӣ шудаанд. Донишҷӯён баъди аз худ кардани равишҳои мухталифи таҳлилӣ, навиштаҳои зерро таҳия намуда, масъалаҳои инъикоси сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар фазои иттилоотӣ (дар моҳи муайян), таҳлили муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон бо кишвари мавриди назар, контент-таҳлили сиёсати хориҷӣ ва масъалаҳои актуалӣ дар фазои иттилоотии кишварҳои мавриди назар ва ҳуди мамлакат, инчунин таҳлили ситуативиро вобаста ба масъалаҳои актуалӣ мавриди баррасӣ қарор дода, дар дарсҳои амалӣ онҳоро муаррифӣ намуданд.

Маҷмӯа барои донишҷӯёни ихтисосҳои илмҳои сиёсӣ, магистрантҳо ва ҷамаи онҳое, ки ба таҳлили амалии сиёсати хориҷии Тоҷикистон мароқ зоҳир мекунанд, тавсия мешавад.

© Маркази коршиносӣ таҳлилии Донишӯхи миллии Тоҷикистон,
2020

Мундариҷа

САРСУХАН	6
ФАСЛИ I. ТАҲЛИЛИ МОҲОНаИ СИЁСАТИ ХОРИЧИИ ТОҶИКИСТОН ДАР ФАЗОИ ИТТИЛООТӢ	9
Инъикоси сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фазои иттилоотӣ дар моҳи майи соли 2018	10
Инъикоси сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фазои иттилоотӣ дар моҳи июни соли 2018	14
Инъикоси сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фазои иттилоотӣ дар моҳи ноябри соли 2018	20
Инъикоси сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фазои иттилоотӣ дар моҳи майи соли 2018	25
ФАСЛИ II. ТАҲЛИЛИ МУНОСИБАТҲОИ ТОҶИКИСТОН БО ДАВЛАТҲОИ ХОРИҶӢ	29
Дурнамои густариши муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон ва Шоҳигарии Арабистони Саудӣ	30
Дурнамои густариши муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон ва Қазоқистон	34
Дурнамои густариши муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон ва Ҳиндустон	48
ФАСЛИ III. КОНТЕНТ-ТАҲЛИЛИ СИЁСАТИ ХОРИҶӢ ВА МИНТАҚАВИИ ТОҶИКИСТОН	57
Контент–таҳлил: имичи Тоҷикистон дар Қазоқистон	58
Контент–таҳлил: имичи Тоҷикистон дар Қирғизистон	62
Контент–таҳлил: имичи Тоҷикистон дар Туркменистон	64
Контент–таҳлил: имичи Тоҷикистон дар Украина	67
Контент–таҳлил: гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир дар Тоҷикистон	69
Контент – таҳлил: проблемаи экстремизм дар фазои иттилоотии Осиёи Марказӣ	85

ФАСЛИ IV. ТАҲЛИЛИ СИТУАТИВИИ СИЁСАТИ ХОРИЧӢ ВА МИНТАҚАВИИ ТОҶИКИСТОН	92
Тафсири ҳодиса дар Қазокистон: задухӯрд байни казoқҳо ва дунганҳо	93
Мушкилоти баста шудани сарҳади Туркманистон барои ҳамлу нақди молҳои Тоҷикистон	98
Тафсири ҳодисаи вобаста ба гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир дар Тоҷикистон.....	102
Тафсири ҳодисаҳои Тоҷикистон: ҳамла ба сайёҳони хориҷӣ	107
Тафсири ҳаводиси экстремизм дар Осиёи Марказӣ	109
БА ҶОИ ОХИРСУХАН.....	114
Таҳлили воқеаҳо ва ҳодисаҳо – гавари қабули қарори дуруст	115
Зарурати таълимӣ таҳлилгарӣ дар шароити муосир.....	118

САРСУХАН

Дар шароити имрӯзаи таҳаввули иҷтимоию иқтисодии ҷаҳон фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ ба яке аз соҳаҳои муҳимми қори идораи давлатӣ табдил ёфтааст. Ҷамъ ва қоркарди иттилооти зарурӣ барои қабули қарорҳои асоснок дар арсаи сиёсати дохилӣ ва беруна мусоидат хоҳад кард.

Олимон, муҳаққикон, сиёсатмадорон ва мутахассисони соҳаҳои гуногуни ватаниву хориҷӣ дар тамоюлҳои пешрафтаи замони муосир иттилоотонӣ ва ақлонигардонии идораи давлатиро зикр менамоянд. Имрӯз васеъ гаштани майдони истифодаи компютерҳо, воситаҳои интиқоли маълумот, технологияҳои иттилоотӣ, афзудани шумораи "марказҳои зехнӣ"-и ба ҳукуматҳо ва бизнес хидматкунандаро метавон бе мушкилӣ мушоҳида намуд. Дар пеши назари мо қишри нави мутахассисон - таҳлилгарони касбӣ ташаккул меёбанд, ки вазифаҳои асосии онҳо иҷрои мунтазами вазифаҳои таҳлилӣ мебошанд.

Низоми имрӯзаи таҳсилоти касбӣ дар Тоҷикистон ба ин вазъ то ба ҳол мутобиқ нагаштааст. Дар низоми таҳсилоти касбӣ ҳанӯз ҳам одатҳои маъмулӣ, ҳатмӣ будани азҳуд қардани доираи васеи донишҳо (аксарияти нақшаҳои таълимии таҳассусҳо то ба ҳол ҷавобгӯи талаботи ин ё он касб нестанд ва ба назар мерасад, ки принсипи "универсализм" бартарӣ дорад) татбиқ мегардад. Таҷрибаи истифодаи донишҳои азҳуднамудаи донишомӯзон дар амалия ба таври ноқифоя, асосан дар шакли ҳалли масъалаҳо, таҳлили вазъ, дарсҳои амалӣ ва таҷрибаи истеҳсолӣ ва вақтҳои охир аҳён-аҳён, ҳамчун ҳалли "кейс"-ҳои аз тарафи устодон таҳияшуда пешниҳод мешаванд. Амалан курсҳои, ки ҳадафи онҳо омӯзиши касбии масъалаҳои таҳлилӣ ва таҳлилгарӣ бошанд дар барномаҳои донишгоҳҳо дида намешаванд, ҳол он ки зарурати воқеӣ ба ин навъи салоҳият байни мақомоти давлатӣ ва ҷамъиятӣ рӯз аз рӯз зиёд мешавад.

Ғомҳои аввалро дар самти ислоҳи ҳолати мавҷуда, кафедраи дипломатия ва сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистони факултети муносибатҳои байналхалқии Донишгоҳи миллии

Тоҷикистон дар соли 2019 гузошт. Қадами аввал ба нақшаи таълимии ихтисоси фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ ворид намудани фанҳои “Назария ва амалияи фаъолияти таҳлилӣ дар сиёсати хориҷӣ” ва “Таҳлил ва ояндабинӣ дар сиёсати хориҷӣ” буданд, ки пас аз санҷиш ба нақшаи таълимии магистратураи “дипломатия ва сиёсати беруна” (2020) ва “Фаъолияти таҳлилӣ ва иттилоотӣ дар сафорат” ва бакалаврияти ҳамин ихтисос (2020) амалӣ гашт. Фанҳои “Назария ва амалияи фаъолияти таҳлилӣ дар сиёсати хориҷӣ” ва “Таҳлил ва ояндабинӣ дар сиёсати хориҷӣ” ба сифати фанҳои умумикасбӣ ва тахассусӣ ворид карда шуданд. Илова бар ин дар назди Донишгоҳ “Маркази коршиносӣ таҳлилии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон” ташкил карда шуд, ки ҳадафи асосиаш фароҳам овардани заминаҳо дар ташаккули мактаби Душанбегии таҳлилгарӣ аст.

Бе муболиға, аҳаммияти фаъолияти таҳлиро роҳбарони сатҳи олии мақомоту идораҳои давлатӣ батадрич дарк намуда, имрӯз натавонанд ба ташкили ҳадамоти матбуот, балки зерсохторҳои нисбатан ҷиддӣ таҳлилӣ рӯ оварда истодаанд. Мисоли равшани ин гуфтаҳо фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ раёсату зерсохтори Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дар назди дастгоҳи раисони вилоятҳо, Раёсати тадқиқоти стратегӣ дар дастгоҳи марказии Вазорати корҳои хориҷӣ (илова бар Раёсати иттилоот ва матбуоти ин Вазорат) ва ғайраҳо мебошанд. Албатта ҳанӯз ҳам дар фаъолияти ин сохторҳо ҷанбаи иттилоотӣ бартарӣ дорад, лекин бо тарбия ёфтани насли нави таҳлилгарон бовари комил дорем, ки бахши таҳлилӣ низ фаёлу қавӣ мегардад.

Бо ташаббус ва заҳматҳои устоди кафедра н.и.с. Шералӣ Ризоён барномаи таълимӣ, курси лексияҳо, методология ва методҳои омода намудани маводҳои таҳлилӣ таҳия ва дар дарсҳои амалии донишҷӯёни курси 4 ихтисоси фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ дар равобити байналмилал татбиқ гаштанд. Фаъолияти муттассил дар ин чода боиси омода гаштани маводҳои таҳлилӣ гардиданд, ки аҳаммияти таълимӣ ва амалӣ барои шунавандагони ин курсҳоро доранд. Роҳбарияти кафедра

бо розигии устод ва шогирдон лозим шуморид, ки намунаҳое аз чунин маводҳои таҳлиро чоп кунанд. Боварӣ дорем, ки онҳо барои дарсҳои амалӣ хоссатан ва умуман барои омӯзиши фанҳои зикргардида барои донишҷӯён ҳамчун практикум муфид хоҳад буд.

Инак, дар дасти Шумо намунаҳои маводи таҳлилии донишҷӯёни бахши чаҳоруми ихтисоси фаъолияти иттилоотӣ таҳлилист, ки аз рӯи мавзӯ ва шакли мавод ба чаҳор фасл тақсим карда шудаанд:

Фасли I. Таҳлили моҳонаи сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар фазои иттилоотӣ;

Фасли II. Таҳлили муносибатҳои Тоҷикистон бо давлатҳои хориҷӣ;

Фасли III. Контент-таҳлили сиёсати хориҷӣ ва минтақавии Тоҷикистон;

Фасли IV. Таҳлили ситуативии сиёсати хориҷӣ ва минтақавии Тоҷикистон.

Албатта ин таҷрибаи нахустин дар факулта дар солҳои охир аст ва ҳуди донишҷӯён низ бори аввал ба ин қор даст заданд. Аз ин рӯ аз камбудӣҳо низ ҳолӣ нест, вале тавре бузургони мо гуфтаанд, танҳо таҷриба метавонад барои ташаккули малака ва дониши қавии таҳлилӣ мусоидат кунад.

*Фаррух Салимов, номзади илми таърих,
доцент, мудири кафедраи дипломатия
ва сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон,
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон*

**ФАСЛИ I. ТАҲЛИЛИ МОҲОНАИ
СИЁСАТИ ХОРИЧИИ ТОЧИКИСТОН ДАР
ФАЗОИ ИТТИЛООТӢ**

Инъикоси сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фазаи иттилоотӣ дар моҳи майи соли 2018

Иброҳимзода Умедҷон,

донишҷӯи бахши ҷаҳоруми

ихтисоси фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Муқаддима

Моҳи майи соли 2018 сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъол буд, зеро дар ин моҳ дар кишвари мо конфронси сатҳи баланди байналмилалӣ таҳти унвони "Муқовимат бо терроризм ва ифротгароии хушунатомез" баргузор гардид ва сафари расмӣ Президенти Ҷумҳурии Беларус ба Ҷумҳурии Тоҷикистон сурат гирифт. Дикқати асосии идораҳои сиёсати хориҷии кишвар барои омодагӣ ба ин чорабиниҳо нигаронида шуда буд.

Рӯйдодҳои махсусан муҳим

Рӯзи 3 ва 4 май дар кишвари мо Конфронси сатҳи баланди байналмилалӣ таҳти унвони "Муқовимат бо терроризм ва ифротгароии хушунатомез", баргузор гардид, ки дар он беш аз 400 нафар намоянда аз 48 кишвари ҷаҳон ва 31 созмони байналмилалию минтақавӣ, инчунин, марказҳои илмиву пажӯҳишӣ иштирок доштанд. Мақсади гузаронидани ҷунин чорабинӣ дар ҳамдастӣ ёфтани тадбири чораҳо барои ҳалли масъалаи терроризм, экстремизм ва кибертерроризм дар минтақа ва ҷаҳон буд.

Натиҷаҳо: Ин ҳамрози бори дигар ташаббускориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар масъалаи мубориза алайҳи терроризм ва экстремизмро собит намуд ва нишон дод, ки кишвари мо барои қоиш додани хатари терроризм ва экстремизм дар яқҷоягӣ бо дигар давлатҳо ва созмонҳои байналмилалӣ омодаи мубориза аст. Инчунин, дар конфронс "Эълумияи Душанбе" қабул гардид, ки дар он мақсад ва пешниҳодҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҳалли масъалаи терроризм оварда шудааст, ки ҳамчун санади расмӣ Иҷлосияи 73-юми Маҷмаи Умумии СММ интишор гардид.

Мулоҳиза: Терроризм ва экстремизм, ки қариб ҳамаи кишварҳои дунёро фаро гирифтааст, барои минтақаи Осиёи Марказӣ, инчунин, Ҷумҳурии Тоҷикистон хатари ҷиддӣ дорад. Бояд барои эмин доштани кишвар аз таҳдидҳои эҳтимолии он, барои хоҳиш додани ин хатар чораҳои зарурӣ андешида шавад. Ҷомеаи ҷаҳонро бо роҳи гузаронидани чунин ҳамоишҳо бояд даъват намоем, то ин ки чораҷӯӣ ва тадбирҳо андешанд ва роҳҳои аслии хоҳиш додани ин вабои асрро пайдо намоянд.

1. Яке аз ин тадбирҳо ба тариқи гуфтушунид бо роҳбарони гурӯҳҳои экстремистӣ ҳамкорӣ намудан мебошад. Масалан, дар доираи созмонҳои бонуфуз, ба монанди СММ, гузаронидани гуфтушунид бо роҳбарони гурӯҳҳои ифротгаро: Шӯрои амнияти СММ барои гузаронидани гуфтушунид бо роҳбарони ин гурӯҳҳо мусоидат кунад, то ин ки мақсаду ҳадафи онҳоро муайян ва барои даст кашиданашон аз ин кор чораҳои зарурӣ пешниҳод шавад.

2. Даст кашидани баъзе давлатҳо аз фуруши силоҳ ба гурӯҳҳои террористӣ ва экстремистӣ.

3. Бо ҷавонон гузаронидани суҳбатҳо доир ба мавзӯҳои ватандӯстӣ, таҳаммулпазирӣ ва ҷалби онҳо ба китобхонӣ, варзиш ва таблиғи тарзи ҳаёти солим, то ин ки эҳтимоли пайвастанашон ба гурӯҳҳои ифротӣ коҳиш ёбад.

Рӯйдоди дигари муҳим, сафари расмӣ Президенти Ҷумҳурии Беларус ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Ташрифи Президенти Ҷумҳурии Беларус ба Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷиҳати рушди ҳамкорӣ дар соҳаҳои кишоварзӣ, тичорат ва иқтисод зарур ва фоидаовар буд.

Натиҷаҳо: Дар доираи ташрифи Президенти Ҷумҳурии Беларус дар Тоҷикистон маросими намоиши молҳои он кишвар баргузор гардид. Соҳибкорон ва кишоварзони ҷумҳурии мо молу маҳсулоти соҳаҳои гуногун ва таҷҳизоти техникаи кишоварзӣ ин кишварро дидан намуданд ва бо ширкатҳои аграрию мошинсозии ин кишвари дӯст дар хариду фуруши молҳои худ заминаро барои ҳамкорӣ гузоштанд. Инчунин, дар давоми сафари Президенти Ҷумҳурии Беларус А.Лукашенко

марҳалаи аввали Корхонаи муштаракӣ тракторсозии Тоҷикистону Беларус дар шаҳри Ҳисор ба истифода дода шуд, ки барои ҳамкории ҳарду кишвар дар соҳаи кишоварзӣ иқдоми хуб аст, зеро ифтихои ин корхона Тоҷикистон бо техникаи зарурии соҳаи кишоварзӣ ва мутахассисони маҳаллӣ бо кори доимӣ таъмин мегарданд.

Мулоҳиза: Беларус яке аз давлатҳое ба ҳисоб меравад, ки соҳаи кишоварзиаш хуб рушд кардааст. Барои ҳамин, Тоҷикистонро зарур аст, то дар соҳаи кишоварзӣ бо Беларус ҳамкории худро ба роҳ монад ва аз имкониятҳои корхонаҳои тракторсозии мошинбарории ин кишвар истифода намояд, то соҳаи кишоварзии давлатамон рушд ва тараққӣ кунад.

Сафари расмӣ Раиси Ҳукумати Федератсияи Русия Дмитрий Медведев ба Ҷумҳурии Тоҷикистон. Мақсади сафар - тақвият бахшидани рушди ҳамкории давлатҳо дар соҳаи илму фарҳанг, иқтисод, ҳарбӣ ва муҳоҷират буд.

Натиҷаҳо: Ба нақша гирифта шуд, ки гардиши мол байни Русия ва Тоҷикистон зиёд шавад. Масалан, дар соли 2017 мувофиқи омили Федератсияи Русия гардиши мол байни ин ду кишвар ба 900 млн. доллари амрикоӣ расида буд. Инчунин, дар рафти мулоқот тавачҷуҳи бештар ба масъалаи вазъи муҳоҷирони корӣ ва ҷалби онҳо ба бозори меҳнати Русия зоҳир карда шуд. Дар зимни мулоқот Дмитрий Медведев зарурияти ворид гардидани НБО-и Сангтуда-1ро ба лоиҳаи энергетикӣ Осиеи Марказӣ ва Ҷанубӣ таъкид намуд.

Мулоҳиза: Нақши Федератсияи Русия дар минтақаи Осиеи Марказӣ ва кишвари мо зарур аст, аммо масъалаи муҳоҷирони корӣ, ки масъалаи хеле муҳим аст, ба таври пурра ва комил баррасӣ ва арзёбӣ гардад. Барои муҳоҷирони мо масъалаи сабти ном, патент ва дигар санадҳои лозима сабуқтар шаванд, то ин ки онҳо бе мушкилӣ фаъолияти худро идома дода тавонанд ва шартномаҳое, ки оид ба муҳоҷират ба имзо мерасад, назорат шаванд, то онҳоро дар амал татбиқ созанд. Ҳамчунин, доир ба масъалаи НБО-и Сангтуда1, агар дар ҳақиқат, гуфтаҳои Дмитрий Медведев дар амал татбиқ шаванд, нақши Тоҷикистон

дар бобати интиқоли барқ дар Осиёи Марказӣ хеле боло меравад.

Хулоса: Дар маҷмӯъ, гуфта метавонем, ки дар моҳи мазкур фаъол шудани сиёсати ҳоричии кишвари мо ба назар мерасид. Баргузори чунин чорабини байналмилалӣ обрӯи кишвари моро дар сахнаи байналмилалӣ баланд мебарад ва тавачҷуҳи кишварҳои ҷаҳонро ба Тоҷикистон бештар месозад. Кишвари мо кӯшиш ба харҷ медиҳад, то ҳамкориҳои худро дар соҳаҳои иқтисод, тичорат, кишоварзӣ, фарҳанг, гуманитарӣ ва ҳарбӣ бо дигар давлатҳо тақвият бахшад. Мо ин дастовардҳоро набояд кифоя донем ва барои боз ҳам хубтар намудани муносибатҳои дучонибаву бисёрҷонибаи худ бо давлатҳо, созмонҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ бештар кӯшишу талош намоем.

Инъикоси сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фазаи иттилоотӣ дар моҳи июни соли 2018

Қозиева Ҳумайро, донишҷӯи бахши
чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилий

Муқаддима

Гузориши таҳлилий моҳи июни соли 2018-ро дар бар гирифта, якчанд навигариҳои муҳимро дар сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин давра инъикос менамояд. Дар моҳи номбурда зимни сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Ҷумҳурии Мардумии Чин якчанд масъалаҳо, ба монанди мубориза бо терроризм, экстремизм, иқтисод, маориф, фарҳанг, амният, энергетика ва ғайра мавриди баррасӣ ва арзёбӣ қарор гирифтанд.

Мақсади таҳлил:

- Мусоидат ба рушду беҳтаргардонии муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ;
- Таҳлили вазъият ва пайдо намудани роҳҳои ҳалли ин вазъият он масъала.

Дар моҳи номбурда воқеаҳо ва чорабиниҳои, ба монанди:

- Сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Ҷумҳурии Мардумии Чин ва дар ҳошияи он мулоқот бо Сарони давлатҳои Қирғизистон, Русия, Афғонистон, Чин ва Сарвазири Ҳиндустон;
- Суханронии Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Чаласаи Шӯрои Сарони давлатҳои узви Созмони Ҳамкории Шанхай (СҲШ);
- Сафари кории Сарвари давлати Тоҷикистон ба вилояти Хэнани Ҷумҳурии Мардумии Чин;
- Иштироки Сарвари давлати Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маросими кушодашавии Мусобиқоти ҷаҳон доир ба футбол соли 2018 дар шаҳри Москваи Федератсияи Русия;

- Мулоқот бо роҳбари Оҷонсии ҳамкориҳои байналмиллалӣ (JICA) Синичи Китаокаи Ҷопон;
- Сафари расмӣ Президенти Ҷумҳурии Исломии Покистон ба Тоҷикистон;
- Мулоқоти Сарвари давлати Тоҷикистон бо Президенти Туркманистон;
- Мулоқоти Сарвари давлати Тоҷикистон бо ноиби Президенти Бонки Ҷаҳонӣ доир ба минтақаи Аврупо ва Осиёи Марказӣ;
- Мулоқот бо Раиси иҷроияи Ҷумҳурии Исломии Афғонистон;
- Мулоқот бо Комиссари Иттиҳоди Аврупо;
- Мулоқот бо муовини Дабири кулли СММ;
- Мулоқоти Сафири Ҷумҳурии Тоҷикистон бо намоёндаи махсуси Иттиҳоди Аврупо оид ба Осиёи Марказӣ;
- Мулоқоти Сафири Тоҷикистон бо Вазири нафт, энергетика ва оби давлати Кувайт;
- Мулоқоти Сафири Тоҷикистон бо муовини Вазорати корҳои хориҷии давлати Кувайт;
- Мулоқот бо Сафири Фавқулода ва Мухтори давлати Қатар;
- Иштироки Сафири Тоҷикистон дар Конгресси Умумирусиягии масъалаҳои об;
- Саммити матбуотии СҶШ дар шаҳри Пекини Ҷумҳурии Мардумии Чин;
- Машваратҳои сиёсӣ байни Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати корҳои хориҷии Финляндия;
- Баргузориҳои конференси "Даҳсолаи байналмиллалӣ амал "Об барои рушди устувор" барои солҳои 2018–2028" ва ғайра сурат гирифтанд.

Рӯйдодҳои аввалдараҷа

1. Рӯзи 8-уми июни соли 2018 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Ҷумҳурии Мардумии

Чин сафар намуд. Дар ин сафар Сарвари давлати Тоҷикистон дар Чаласаи Шӯрои Сарони давлатҳои узви Созмони Ҳамкории Шанхай суҳанронӣ намуда, роҷеъ ба масъалаҳои шарикӣ тичоративу иқтисодӣ ва сармоягузорӣ, пойдорӣ сулҳу амният, мубориза бар зидди терроризму экстремизм, ифротгарӣ, гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир ва силоҳ, пешгирии идеологияи радикалӣ ва киберҷиноятҳо, ба роҳ мондани ҳамгирӣ дар соҳаҳои тичоративу иқтисодӣ ва фарҳангию башардӯстона дар фаъолияти Созмони Ҳамкории Шанхай (СҲШ), қабули Стратегияи зидди маводи муҳаддири СҲШ ва Барномаи амал оид ба иҷрои он иброи андеша карданд.

Хулоса: Аҳаммияти Сафари Сарвари давлат, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Ҷумҳурии Мардумии Чин хеле назаррас мебошад, чунки:

- Зимни ин сафар Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо Сарони давлатҳои гуногун мулоқот намуда, масъалаҳои муҳимми актуалиро баррасӣ ва муҳокима намуд.
- Ҷумҳурии Мардумии Чин яке аз сармоягузори асосии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад, зеро кишвари мо барои рушди иқтисод ба сармоягузори хориҷӣ ниёз ва эҳтиёҷ дорад.

Пешниҳод: Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бар зидди терроризму ифротгарӣ танҳо бо роҳи пешниҳоди мақолаҳо мубориза мебаранд, ки мувофиқи матлаб нест. Мо бояд бар зидди чунин проблемаҳо бо роҳи амалӣ мубориза барем. Албатта, мо наметавонем чунин проблемаҳоро танҳо бо роҳи низомӣ ва қудратӣ ҳал намоем ва барои решақан кардани ин вобои аср ба мо лозим меояд, ки тавачҷуҳи асосии худро ба ҷанбаҳои афзоиши ин проблема равона сохта, дар ҳамдастӣ ин мушкилотро аз байн барем.

2. Дар шаҳри Чиндаои Ҷумҳурии Мардумии Чин Сарвари давлати Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо Президенти Ҷумҳурии Қирғизистон Сооронбой Жээнбеков вохӯрӣ намуд. Дар ин мулоқот онҳо ба масъалаҳои афзоиши гардиши мол, истифодаи имкониятҳои ҳамкорӣ, баҳрабардорӣ аз захираҳои

обиву энергетикӣ, татбиқи саривактии лоиҳаи "CASA-1000", проблемаҳои сарҳади давлатӣ, инчунин рушди ҳамкорӣ дар соҳаҳои кишоварзӣ, таъсиси корхонаҳои коркарди маҳсулоти кишоварзӣ, робитаҳои нақлиётӣ, транзитӣ ва дигар соҳаҳои иқтисодӣ таваҷҷуҳи хоса зоҳир намуданд.

Натиҷа: Барои ҳарчӣ зудтар ҳал намудани мушкилоти сарҳадӣ тақлиф пешниҳод карда шуд, ки Созишнома дар бораи сарҳади давлатӣ ва Созишномаи байниҳукумати доир ба манъи фаъолияти хоҷагидорӣ дар ҳатти сарҳади давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Қирғизистон то охири анҷоми марҳалаи муайян ва ҷудо кардани ҳатти сарҳад, ба имзо расад. Ба гузаргоҳи сарҳадии "Қарамик" додани мақоми байналмилалӣ барои ҳалли ақсар масъалаҳо дар бобати муносибатҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ зарур шуморида шуд.

Хулоса: Пешниҳоди чунин созишномаҳо барои ҳалли мушкилоти марзӣ ягон самарае надоданд, чунки байни Тоҷикистон ва Қирғизистон то ҳол муноқишаҳои сарҳадӣ идома доранд.

3. Барои ширкат дар конфронси "Даҳсолаи байналмалалии амал "Об барои рушди устувор", солҳои 2018–2028", Президенти Ҷумҳурии Исломии Покистон Мамнун Хусайн ба шаҳри Душанбе ташриф овард ва бо Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мулоқот анҷом дод. Сарварони ҳар ду кишвар зимни вохӯрӣ масъалаи зиёд кардани ҳаҷми мубодилаи тичорат то ба 500 миллион доллари амрикоӣ, истифодаи муштараки имкониятҳои гидроэнергетикии Тоҷикистон, бунёди ҳатти интиқоли барқии "CASA-1000", ба кор андохтани имкониятҳои нақлиётӣ транзитии кишварҳоро мавриди баррасӣ ва арзёбӣ қарор доданд.

Натиҷаҳо: Байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Исломии Покистон ду санад оид ба ҳамкориҳо дар соҳаҳои фаъолияти аудити бахши давлатӣ ва иттилоот ба имзо расид.

Хулоса: Ҳамкорӣ дар соҳаи иттилоот барои ҳарду давлат зарур аст, чунки дар замони муосир иттилоот нақши муҳимро иҷро мекунад ва бо пешрафти илму техника талабот ба таҳлил

назар ба замони гузашта хеле зиёд шудааст. Ба давлати мо зарур аст, ки ба ин соҳа диққати махсус дода, харҷи бештар мутахасисони ин соҳаро омода намояд.

Баррасии масъалаи лоиҳаи "CASA-1000" дар мулоқот хеле муҳим ба назар мерасад, чунки амалишавии ин лоиҳа ба мо имконияти интиқол додани ҳаҷми бештари неруи барқро ба кишварҳои узви лоиҳа дода, рушди иқтисодии кишварро таъмин намояд.

Рӯйдодҳои дуюмдараҷа

Рӯзи 4-уми июн машваратҳои сиёсии Вазорати қорҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати қорҳои хориҷии Ҷумҳурии Финляндия баргузор гардид. Қониби Тоҷикистонро сардори Раёсати кишварҳои Аврупо ва Амрикои Вазорати қорҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон Соҳибназар Ғайратшоев ва қониби Финляндияро директори генералии Раёсати кишварҳои Аврупои Шарқӣ, Осиеи Марказӣ ва Русияи Вазорати қорҳои хориҷии Ҷумҳурии Финляндия хонум Маймо Ҳенриксон роҳбарӣ намуданд. Дар ин вохӯрӣ онҳо масъалаҳои рушди робитаҳои дӯҷонибаи Тоҷикистону Финляндияро дар соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ, маориф, сайёҳӣ ва ҳамкориҳои ду кишварро дар доираи созмонҳои байналмилалӣ мавриди баррасӣ ва муҳокима қарор доданд.

Хулоса: Ҳамкорӣ бо Ҷумҳурии Финляндия ба нафъи давлати мо мебошад, чунки Ҷумҳурии Финляндия яке аз давлатҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ рушдқардаи Иттиҳоди Аврупо ба ҳисоб меравад ва инчунин, содиркунандаи нақлиёт ва қисмҳои эҳтиётӣ, моддаҳои кимиёвӣ, филизоти гуногун, маҳсулоти ҷӯбӣ, қоғаз ва ғайра мебошад, ки ба давлати мо лозиманд. Инчунин, ҷалби сармоягузори ин давлат ба ҷумҳуриямон яке аз омилҳои муҳим барои пешрафти иқтисодиёти мо ба ҳисоб меравад.

Пешниҳод: Бастанӣ шартномаҳо дар соҳаи маориф, то ин ки донишҷӯёни мо тавонанд дар донишгоҳҳои Финляндия таҳсил намоянд ва инчунин, амалӣ намудани барномаи мубодилаи донишҷӯён байни Тоҷикистон ва Финляндия сурат гирад.

Дар умум, Ҷумҳурии Тоҷикистон дар моҳи июни соли 2018 кӯшиш намуд, ки ҳамкориҳои худро бо кишварҳои гуногуни ҷаҳон дар соҳаҳои гуногун, ба монанди иқтисодиёт, сиёсат, маориф, фарҳанг ва ғайра рушд диҳад ва барои боз ҳам дар сатҳи нав қарор додани муносибатҳо бо дигар давлатҳо бояд ҳамкориҳои навро ба роҳ монад.

Инъикоси сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фазаи иттилоотӣ дар моҳи ноябри соли 2018

Рухшонаи Неъмат,
донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Муқаддима

Дар моҳи ноябри соли 2018 дар мадди назари сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳалли масъалаҳои гуногун, ба монанди терроризм, экстремизм, иқтисод, маориф, фарҳанг, илм, таъмини амнияти сарҳадҳо, энергетика ва ғайра қарор доштанд. Дар ин моҳ иштироқи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҷаласаи ҷ Шӯрои Амнияти Дастаҷамъии Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастаҷамъӣ, қабули Вазири қорҳои дохилии Арабистони Саудӣ, ноиби Президенти Бонки Ҷаҳонӣ ва вохӯрии вазирони қорҳои хориҷии Осиёи Марказӣ бо Иттиҳоди Аврупо дар шаҳри Брюссел сурат гирифт.

Рӯйдодҳои аввалдараҷа

1. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон санаи 8 ноябри соли 2018 дар ҷаласаи Шӯрои Амнияти Дастаҷамъии Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастаҷамъӣ, ки дар шаҳри Остонаи Ҷумҳурии Қазоқистон баргузор гардид, иштирок намуд. Дар ин ҳамоиш Сарони давлатҳои Тоҷикистон, Русия, Арманистон, Беларус, Қирғизистон ва Қазоқистон ширкат варзиданд.

Масъалаҳои ҳамкориҳои давлатҳои узви ин созмон, ҳисоботи солони котиботи Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастаҷамъӣ оид ба амнияти дастаҷамъӣ, инчунин, масъалаҳои муҳим доир ба таъмини амнияти суботи минтақавӣ ва байналмилалӣ мавриди баррасӣ ва арзёбӣ қарор гирифтанд. Ҳамзамон, ба масъалаҳои зиёд шудани гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир ва дар вазъи мушкили сиёсӣ ҳарбӣ қарор доштани Афғонистон тавачҷуҳ зоҳир намуданд.

Натиҷа:

–Декларатсияи Шӯрои Амнияти Дастаҷамъии Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастаҷамъӣ, Декларатсияи Сарони давлатҳои узви Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастаҷамъӣ "Дар бораи чораҳои ҳамоҳангшуда нисбати шахсоне, ки аз ҷониби созмонҳои байналмилалӣ террористӣ дар муноқишаҳои ҳарбӣ иштирок карданд", ба имзо расид.

– Беш аз 18 қарори Шӯрои Амнияти Дастаҷамъӣ доир ба ҳамгироии минбаъда дар соҳаҳои гуногун ба имзо расонида шуд.

Пешниҳод: Кишварҳои Осиёи Марказӣ барои дар ҳамдастӣ ҳаллу фасл намудани мушкилоти мавҷуда дар Афғонистон, ки ба кишварҳои минтақа таъсир мерасонанд, ба монанди гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир, терроризм ва экстремизм ба СММ пешниҳод созанд ва дар амал онро иҷро намоянд.

2. Дар таърихи 16 ноябр дар шаҳри Душанбе Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо ноиби президенти Бонки Ҷаҳонӣ доир ба минтақаи Аврупо ва Осиёи Марказӣ Сирил Мюллер мулоқот анҷом дод. Зимни вохӯрӣ масъалаҳои дастгирии молиявӣ аз ҷониби Бонки Ҷаҳонӣ барои расидан ба ҳадафҳои стратегӣ, баланд бардоштани сатҳи некуаҳволии мардум ва ба даст овардани рушди устувор дар Тоҷикистон мавриди баррасӣ ва арзёбӣ қарор гирифтанд.

Натиҷа:

–Бо дастгириҳои Бонки Ҷаҳонӣ яке аз ҳадафҳои стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъмини истиқлолияти энергетикӣ амалӣ гардида истодааст. Яъне ду агрегати НБО-и Роғун, ки иншооти бузурги аср ба ҳисоб меравад, ба истифода дода шуд ва сохтмони агрегатҳои дигари он идома доранд.

– Бонки Ҷаҳонӣ ҳабадҳои лоиҳаро дар Тоҷикистон дар соҳаҳои маориф, фарҳанг, тандурустӣ, кишоварзӣ, энергетика ва экология сармоягузорӣ мекунад.

3. Рӯзи 23 ноябр дар шаҳри Брюссел вохӯрии вазирони корҳои хориҷии давлатҳои Осиёи Марказӣ ва Иттиҳоди Аврупо баргузор гардид, ки дар он ҷо Вазири корҳои хориҷии

Тоҷикистон Сирочиддин Мухриддин ширкат намуд. Дар ин чамъомад масъалаҳои омодагии Стратегияи нави Иттиҳоди Аврупо барои Осиёи Марказӣ, яқояшавӣ дар сабуксозии тағйирёбии иқлим, ҳифз намудани муҳити зист ва идоракунии захираҳои оби минтақа, ҷалби сармоягузориҳо ва рушди устувори кишварҳои Осиёи Марказиро баррасӣ карданд.

Натиҷа:

–Стратегияи нави Иттиҳоди Аврупо барои Осиёи Марказӣ қабул ва барои вазирони корҳои хориҷии давлатҳои минтақа муаррифӣ гардид.

–Вазирони корҳои хориҷӣ Баёнияти муштаракро қабул карданд.

Пешниҳод: Дар ҳамдастӣ кишварҳои Осиёи Марказӣ бояд як созмони навро таъсис диҳанд, ки барои масъалаҳои мавҷуда дар минтақа ҳуди онҳо стратегияҳои ҷаҳонро қабул намоянд, на ин ки Иттиҳоди Аврупо ба ҷойи кишварҳои Осиёи Марказӣ стратегия қабул кунад. Бояд, ки давлатҳои Осиёи Марказӣ бо Афғонистон ҳамкории ҷаҳонро мустақам созанд ва дар таъмини амният дар кишварҳои Осиёи Марказӣ ва ё ҳаллу фасли дигар масъалаҳо мусоидат намоянд. Зеро дар стратегияи қабулшуда омадааст, ки ҳуди кишварҳои Осиёи Марказӣ шакл ва суръати ҳамкории минтақавиро муайян мекунанд ва Иттиҳоди Аврупо бошад, танҳо "ин равандҳоро дастгирӣ менамояд". Пас аз ин бармеояд, ки кишварҳои минтақа дар танҳои метавонанд аз уҳдаи ин кор бароянд ва ҳеҷ лозим нест, ки Иттиҳоди Аврупо ба ин корҳо дахлат намояд. Барои он ки Иттиҳоди Аврупо кишварҳои Осиёи Марказиро меомӯзад ва бо дарназардошти манфиатҳои худ барои Осиёи Марказӣ стратегия қабул мекунанд.

Рӯйдодҳои дуюмдараҷа

1. Вазирони корҳои дохилии Шохигарии Арабистони Саудӣ Шохзода Абдулазиз ибни Сауд ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ташриф овард. Дар рафти мулоқот бо Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон масъалаи истиқорори сулҳу оромӣ дар Афғонистон, таъмини амният дар кишварҳои арабӣ ва исломӣ, мубориза бар зидди терроризму экстремизми байналмилалӣ, гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир ва ҷиноятҳои

фаромиллӣ, баргузор намудани вохӯриву мулоқот байни ҳукуматҳои ҳар ду ҷониб дар соҳаҳои иқтисоду тичорат, сармоягузорӣ ва техникиву фарҳангӣ мавриди баррасӣ қарор дода шуд.

Натиҷа:

–Ҳарду ҷониб дар якҷоягӣ барои решакан намудани гурӯҳҳои террористиву ифротгароӣ, ҷинояткорӣ ва гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир мубориза хоҳанд бурд.

–Аз ҷониби Арабистони Саудӣ ба Тоҷикистон сармоягузориноро ҷалб карда истодаанд ва ҳамзамон, ҳамкориҳои нави иқтисодию иҷтимоӣ ва техникиву фарҳангиро ба роҳ хоҳанд монд.

Пешниҳод: Тоҷикистон бояд ҳамкориҳои худро бо Арабистони Саудӣ дар соҳаҳои амниятӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва ғайра беш аз пеш густариш диҳад.

2. Дар моҳи мадди назар Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон аз дувоздаҳ сафири навтаъйиншудаи давлатҳои ҷаҳон дар Тоҷикистон эътимоднома қабул намуд.

Натиҷа: Аз қабули сафирон ҳамкориҳо бо кишварҳо дар сатҳи нав қарор хоҳанд гирифт.

Хулоса, агар диққат диҳем дар ҳар як вохӯриҳо бо давлатҳо ва созмонҳо масъалаи истиқорори сулҳ ва оромӣ дар Афғонистон ва маводи муҳаддир мавриди муҳокима ва арзёбӣ қарор мегирад. Хуб мешуд, ки ин қазияро танҳо баррасӣ намекарданду дар ҳамдастӣ ба давлати Афғонистон, ки дар ҳамсоғӣ қарор дорад, барои аз байн бурдани гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир ва коҳиш додани хатари террористиву экстремистӣ кумак мекарданд, то ин ки тарсу ҳаросе, ки имрӯз ё фардо зарараш мерасад, аз байн мерафт. Аз тарафи дигар, савол ба миён меояд, ки чаро то ҳол СММ оид ба амнияти Афғонистон чорае наандешидааст? Чунки то ҳол ба ин созмон ягон таклифи муфиду мушаххас барои таъмини амният, истиқорори сулҳу оромиш дар Афғонистон пешниҳод нашудааст.

Дар умум, Ҷумҳурии Тоҷикистон моҳи ноябри соли 2018 кӯшиш намуд, ки ҳамкориҳоро бо созмонҳои байналмилалӣ ва давлатҳо дар сатҳи нав қарор ва густариш диҳад.

Инъикоси сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фазаи иттилоотӣ дар моҳи майи соли 2018

Чобиров Шаҳбоз,

донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Муқаддима

Гузориши таҳлилӣ моҳи март соли 2019-ро дарбар мегирад. Дар моҳи мазкур вохӯриҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бо роҳбари ҳайати Хазинаяи Байналмилалӣ Асвор, бо Роҳбари Ҷумҳурии Тотористони Федератсияи Русия, бо муовини Раиси Ҳукумати Федератсияи Русия, иштироки Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷаласаи Шӯрои Вазирони корҳои хориҷии кишварҳои узви Созмони Ҳамкории Исломи, машваратҳои сиёсӣ байни вазоратҳои корҳои хориҷии Тоҷикистон ва Туркия, ширкати Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷорабинии сатҳи баланди СММ доир ба иқлим ва рушди устувор ва дар Ҷаласаи Шӯрои Амнияти СММ, мулоқоти Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Дабири Кулли СММ ва ғайра баргузор гардиданд.

Рӯйдодҳои махсусан муҳим

1. Рӯзи 12-уми март соли 2019 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо Роҳбари ҳайати Хазинаяи Байналмилалӣ Асвор хонум Падамжа Хандевал мулоқот кард. Дар ин вохӯрӣ вазъ ва ҳамкориҳои дучониба доир ба Барномаи ояндаи байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Хазинаяи Байналмилалӣ Асвор дар доираи "Механизми васеи қарзидихӣ"-ро мавриди баррасӣ қарор доданд. Зимни мулоқот, инчунин, дигар масъалаҳои муҳим муҳокима ва арзёбӣ карда шуд.

Хулоса: Ҳамкорӣ бо Хазинаяи Байналмилалӣ Асвор каме ҳам бошад, тавонист ба Ҷумҳурии Тоҷикистон барои расидан ба ҳадафҳои стратегияи худ кумак расонад.

2. Рӯзи 19-уми март соли 2019 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон Роҳбари Ҷумҳурии Тотористони Федератсияи Русия Рустам Миннихановро ба ҳузур пазируфт. Дар рафти мулоқот ҷонибҳо ба соҳаҳои саноат, нақлиёту коммуникатсия, комплекси агросаноатӣ, канданиҳои ғойданок, саноати нафтӣ газ, саноати вазнин, сабук ва ғайра таваҷҷуҳи махсус зоҳир намуданд.

Натиҷа: Пешниҳод карда шуд, ки барои боз ҳам беҳтар кардани ҳамкориҳои судманди дуҷониба дар соҳаҳои сармоягузорӣ, саноат, комплекси логистикӣ ва агросаноатӣ, банкдорӣ, муҳочират ва тандурустӣ бояд Форуми соҳибкорони Тоҷикистону Тотористон баргузор карда шавад.

3. Рӯзи 19-уми март соли 2019 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо муовини якуми Раиси Ҳукумати Федератсияи Русия Антон Силуянов мулоқот анҷом дод. Зимни вохӯрӣ ҷонибҳо ба соҳаҳои истихроҷу коркарди маъдан, саноати сабук ва хӯроқворӣ, сӯзишворӣ, энергетика ва комплекси хоҷагидорӣ, рушди ҳамкорӣ дар бахшҳои молиявӣ ва кредит, нақлиёт, коммуникатсия ва сайёҳӣ таваҷҷуҳи хоса зоҳир намуданд. Инчунин, робитаҳои фарҳангиву гуманитарӣ, маориф ва муҳочирати меҳнатӣ аз мавзӯҳои дигаре буданд, ки дар рафти мулоқот баррасӣ гардиданд.

Хулоса: Ин мулоқот аз он ҷиҳат муҳим буд, ки диққати асосӣ ба муҳочирати корӣ дода шуд, чунки ҳар сол шумораи зиёди шахрвандони Тоҷикистон ба ҳайси муҳочирӣ меҳнатӣ ба Русия мераванд.

Рӯйдодҳои муҳим

1. Рӯзи 27 уми март соли 2019 дар шаҳри Нью-Йорк ИМА дар қароргоҳи Созмони Миллалӣ Муттаҳид Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон Сирочиддин Муҳриддин бо Дабири кулли СММ Антонио Гутерриш мулоқот анҷом дод.

Дар рафти мулоқот масъалаҳои муҳимми ҳамкорӣ миёни Тоҷикистон ва СММ, аз ҷумла вазъ дар минтақаи Осиёи Марказӣ ва Афғонистон, мубориза бо терроризм, ҳамкорӣ дар

татбиқи "Даҳсолаи байналмиллалӣ амал "Об барои рушди устувор, 2018-2028" ва дигар масъалаҳои муҳим мавриди баррасӣ ва арзёбӣ қарор гирифтанд.

Хулоса: Ин мулоқот нишон дод, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҳарчӣ зудтар роҳи ҳалли худро ёфтани ҷанг дар Афғонистон ва суботи минтақаи Осиёи Марказӣ кӯшишҳои зиёд ба харҷ дода истодааст.

2. 28-уми март соли 2019 дар толори Маҷмааи Умумии СММ дар шаҳри Нью-Йорк Вазири қорҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон Сирочиддин Муҳриддин дар чорабинии сатҳи баланд таҳти унвони "Иқлим ва рушди устувор барои ҳама" иштирок ва суҳанронӣ намуд.

Зимни суҳанронӣ ӯ аз ҳозирин даъват ба амал овард, ки диққати асосии худро ба ин мушкилоте, ки тайи солҳои ахир ҷомеаи ҷаҳонро фаро гирифтааст, равона созанд, чунки тағйирёбии босуръати иқлим таъсири худро ҳам ба муҳити зист ва ҳам ба рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии кишварҳои ҷаҳон расонда истодааст.

Хулоса: Чунин пешниҳод ва иқдомҳо аз он шаҳодат медиҳанд, ки Тоҷикистон ҷиҳати таъмини оби тоза дар ҷаҳон ва минтақа, инчунин, тоза нигоҳ доштани муҳити зист кӯшишу талошҳои зиёд ба харҷ медиҳад.

3. 28-уми март соли 2019 дар қароргоҳи Созмони Милали Муттаҳид Вазири қорҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон Сирочиддин Муҳриддин дар ҷаласаи Шӯрои Амнияти СММ таҳти унвони "Мубориза зидди маблағгузори терроризм" иштирок ва суҳанронӣ намуд.

Ӯ зимни суҳанронии худ аз талошҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон алайҳи маблағгузори терроризм, мубориза зидди терроризми байналмилалӣ ва гардиши маводи муҳаддир ёдovar шуд.

Хулоса: Маблағгузори терроризм яке аз мушкилоти ҷиддии замони муосир ба ҳисоб меравад, зеро бо ин роҳ гурӯҳҳои террористӣ рӯз то рӯз пурқувват шуда истодаанд ва ин вазъи ногувор ҷомеаи ҷаҳонро ба ташвиш овардааст. Барои ҳарчи

зудтар ҳаллу фасл кардани ин мушкилот бояд чораҳои зарурӣ андешида шаванд. Аз ҷумла:

–Зиёд кардани фишор аз болои гурӯҳҳои террористӣ, яъне танг кардани мавқеъҳояшон;

–Пешгирии ҳамлу нақли маводи муҳаддир.

Хулоса

Дар моҳи мазкур сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати фаъол буд, зеро дар ин моҳ он мулоқот ва чорабиниҳои шуда гузаштанд, исботгари онанд, ки Тоҷикистон ба он мушкилоте, ки ҷомеаи ҷаҳонро фаро гирифтааст, аз ҷумла вазъи ваҳиму печидаи Афғонистон, терроризм, қочоқи маводи муҳаддир, тағйирёбии иқлим тавачҷуҳи махсус зоҳир намудааст ва барои ҳарчи зудтар роҳи ҳалли худро ёфтани мушкилоти мавҷуда кӯшишу талош дорад.

ФАСЛИ II. ТАҲЛИЛИ МУНОСИБАТҲОИ ТОЧИКИСТОН БО ДАВЛАТҲОИ ХОРИҶӢ

Дурномаи густариши муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон ва Шохигарии Арабистони Саудӣ

Рухшонаи Неъмат, донишҷӯи бахши
чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Дар мақола ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Арабистони Саудӣ дар соҳаҳои фарҳанг, иқтисод, сармоягузорӣ, амният, туризм ва муносибатҳои ҳарду кишвар дар доираи созмонҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ баррасӣ гардидаанд. Инчунин, дар мақола барои густариши муносибатҳои сармоягузорӣ, иқтисод ва илм байни Тоҷикистон ва Арабистони Саудӣ таклифҳо пешниҳод карда шудаанд.

Бояд тазаққур дод, ки муносибатҳои Чумҳурии Тоҷикистон бо Арабистони Саудӣ аз 22 феввали соли 1992 оғоз гардид. Заминаи қарордодиву аҳдномавии муносибатҳои байни ду кишварро ёздаҳ санади ҳамкорӣ ташкил менамояд, ки муносибатҳои Тоҷикистон бо Арабистони Саудӣ дар асоси Созишномаи умумии ҳамкорӣ дар соҳаҳои иқтисод, фарҳанг, сайёҳӣ, маориф қарор дорад.

Айни замон Арабистони Саудӣ дар системаи муносибатҳои байналмилалӣ ҷойгоҳи муҳимми минтақавӣ ва глобалиро дорад, зеро пешвои ҷаҳони араб ва ислом мебошад, инчунин, метавонад дар саҳнаи ҷаҳонӣ нақши муҳим дошта бошад. Дар масъалаи нафт Арабистони Саудӣ яке аз сарватмандтарин кишварҳо дар микёси ҷаҳон шинохта шудааст. Дар ин кишвар ҷоряки захираҳои нафти ҷаҳон ҷойгир аст, ки он бузургтарин истехсолкунанда ва содиркунандаи нафт дар олам ба ҳисоб меравад. Арабистони Саудӣ кӯшиш ба харҷ медиҳад, ки мавқеи пешсафиро дар минтақа натавонад ҳамчун абарқудрати иқтисодӣ, балки ҳамчун кишвари соҳибнуфуз дар олами ислом нигоҳ дорад. [1]

Чун Арабистони Саудӣ яке аз кишварҳои сармоягузор аст, Тоҷикистон дар ин самт ҳамкорихоро бо ин кишвар ба роҳ мондааст. Фонди Рушди Саудӣ яке аз созмонҳои бузурги молиявии Арабистони Саудӣ мебошад, ки дар маблағгузори

татбиқи лоиҳаҳои инфрасохтории Ҷумҳурии Тоҷикистон сахмгузор аст. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Фонди Рушди Саудӣ аз соли 2002 ҳамкорӣ намуда, то имрӯз ҳафт Созишномаи қарзӣ ба маблағи 220,122 млн. риёли саудӣ ба имзо расонидааст, ки он асосан барои рушди соҳаи маориф, тандурустӣ ва сохтмони роҳҳо равона карда шудаанд. Чанд лоиҳаи дигари Ҷумҳурии Тоҷикистон барои сармоягузорӣ аз ҷониби ин фонд дар ҳоли баррасӣ ва арзёбӣ қарор дорад.

Механизми муҳимми ҳамкорӣ байни ду кишвар Комиссияи байниҳукумати муштараки Тоҷикистон ва Арабистони Саудӣ доир ба ҳамкориҳои иқтисодӣ, тичоратӣ ва илмию техникӣ мебошад, ки иҷлосияи нахустини он моҳи августи 2013 дар Душанбе баргузор гардид ва дар он ҷо Протоколи умумии ҳамкорихоии иқтисодӣ миёни ҷонибҳо имзо гардид. [2] Дар натиҷа бо дастгирии молиявии Арабистони Саудӣ дар Тоҷикистон якчанд лоиҳаи инфрасохторӣ, ба монанди навсозии роҳи мошингарди Кӯлоб–Қалъаи Хумб, мактабҳо, шифохонаҳо, инчунин, шохроҳи мошингарди Шикев–Зиғар сохта шуданд. Дар баробари ҳамкорихо дар соҳаи сармоягузорӣ, Ҷумҳурии Тоҷикистон боз дар соҳаи туризм низ ҳамкорихоро васеъ намуда истодааст.

Бояд гуфт, ки ҳар сол танҳо аз Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоби миёна барои адои ҳаҷчи фарзӣ 6,5 ҳазор нафар ва барои ҳаҷчи умра садҳо нафар зоирин ба Арабистони Саудӣ сафар мекунанд.

Рӯзи 14-уми феввали соли 2020 Сафири Фавқулода ва Мухтори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Арабистони Саудӣ Заробиддин Қосимӣ бо Мудири кулли очонсиҳои сайёҳии Шарқи Миёна Саъд Аладвонӣ мулоқот намуд. Ҳангоми вохӯрӣ масъалаи ҷалби сайёҳони араб ба Тоҷикистонро қайд намуданд. Ҳамзамон, хостори он шуданд, ки ширкати сайёҳии "Соҳот-ул-Мудун" намояндагии худро дар Тоҷикистон боз кунад ва дар тарғибу ташвиқи ҷойҳои зебоманзар ва имкониятҳои сайёҳию сармоягузори кишвари мо сахм гузорад. [3]

Дар баробари ҳамкорихоии зикршуда Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Арабистони Саудӣ дар сатҳи созмонҳои байналмилалӣ ва

минтақавӣ, ба монанди Созмони Милали Муттаҳид ва Созмони Ҳамкориҳои Исломӣ робита дорад. Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои исломӣ ва ҳамзамон бо Арабистони Саудӣ дар доираи Созмони Ҳамкориҳои Исломӣ барои таҳкими ҳамбастагии исломӣ ва ҳамкориҳои кишварҳои узви ин созмон, андешидани чораҳои зарурӣ баҳри нигоҳ доштани сулҳ ва амнияти байналмилалӣ, дастгирии муборизаи мардуми мусалмон барои ҳифзи шаъну шарафи хеш ва кумак барои барқарор кардани ҳуқуқ ва озодиҳои мардуми Фаластин ҳамкорӣ карда истодааст.

Тоҷикистон ва ҷаҳони арабро якҷанд омилҳо, ба монанди ягонагии дину ойин, фарҳангу тамаддуни исломӣ бо ҳам мепайванданд. Дини мубини ислом яке аз омилҳои муҳимест, ки ба густариши ҳамкориҳо байни Тоҷикистон ва кишварҳои араб, бахусус Арабистони Саудӣ, таъсири ҷиддӣ мерасонад. Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз кишварҳои аст, ки аз ҷониби Арабистони Саудӣ дастгириҳои гуманитарӣ бо маблағи 9 млн. 500 ҳазор доллари амрикоӣ барои коҳиши сатҳи камбизоатӣ расидааст. Арабистони Саудӣ аз замони барқарор кардани муносибатҳои дипломатӣ, беш аз 110 млн. доллари амрикоӣ ба кишвари мо саҳмгузори намудааст.[4]

Дурнамои муносибатҳо. Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати "дарҳои боз"-ро пеш гирифтааст ва бо ҷамаи кишварҳои ҳамкориҳои ҳубу муфидро ба роҳ модааст. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки чун муносибатҳои Арабистони Саудӣ ва Эрон дар ҳоли зиддият дар соҳаҳои дину мазҳаб, иқтисод ва сиёсат ҳастанд, ба ин нигоҳ накарда, бо ҳар ду кишвар муносибатҳои ҳубу ҳасана хоҳад дошт. Имкон дорад, ки дар ҳолати роҳи ҳалли худро наёфтани муносибатҳои Эрон бо Арабистони Саудӣ, ҳамкориҳои Тоҷикистон бо Арабистони Саудӣ дар сатҳи статус-кво қарор гирад. Аммо метавон гуфт, ки Тоҷикистон бо ин кишвар метавонанд ҳамкориҳои нави иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, сиёсиро ба роҳ монанд ва муносибату ҳамкориҳои худро густариш диҳад.

Хулоса. *Сатҳи муносибатҳои Тоҷикистон ва Арабистони Саудӣ.* Муносибатҳои ин ду кишвар дар сатҳи на он қадар болои иқтисодӣ қарор доранд, аз ин рӯ, ҷонибҳо бояд кӯшиш намоянд,

ки гардиши молро байни кишварҳои худ беш аз пеш зиёд намоянд. Инчунин, ҷалби сармоягузoron аз ҷониби Арабистони Саудӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон қариб, ки ба назар намерасад. Метавон ҳамкориҳоро дар сатҳи васеъ қарор дод, чунончи Ҷумҳурии Тоҷикистон дорoi захираҳои ғании табиӣ, ба монанди тилло, нуқра, уран, алюминий, пахта, сангҳои қиматбаҳо ва ғайра мебошад, ки барои сармоягузорони араб маҳсулоти ҷолиб ҳастанд, ки бояд сармоягузорони араб ба Тоҷикистон даъват карда шаванд, то ин ки онҳо аз имкониятҳои сармоягузори дар Тоҷикистон огаҳӣ ёбанд. Барои ҳамкориҳои сайёҳӣ бошад, барномаҳои туристӣ барои ҷалби сайёҳони кишварҳои араб ба Тоҷикистон ташкил карда шаванд, ба монанди барномаи хориҷии "Манифести 10", ки сайёҳонро ба кишварҳои худ ҷалб менамоянд. Ҳамзамон, дар соҳаи маориф ва илм барои таҳсили донишҷӯён дар кишварҳои якдигар қарордод баста шаванд, ки донишҷӯён таҳсил карда тавонанд.

КИТОБНОМА

1. Основные приоритеты внешней политики и дипломатии Саудовской Аравии на современном этапе
<https://www.dissercatom/contectosnovnyeprioritety-vneshnei-politiki-i-diplomatii-saudovskoi-aravii-na-sovremenometape> (дата обращения: 28.11.2019)
2. Муносибатҳои Тоҷикистон бо Арабистони Саудӣ. URL:
<https://mfa.tj/main/view/1337> ~~munosibathotojikiston-bo-arabistoni-saudi~~ (дата обращения: 29. 11. 2019)
3. Баррасии ҷалби сайёҳони араб ба Тоҷикистон дар Саудӣ. URL:
<https://tajembksa.org/> (дата обращения: 02. 12. 2012)
4. Таджикистан – на втором месте по объёму гуманитарной помощи Центра Короля .
URL:<https://www.google.com/amps/rus.ozodi.org/amp29529907/>
(дата обращения: 04.12.2019)

Дурнамои густариши муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон ва Қазоқистон

Қозиева Ҳумайро,

донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилий

Мақола ба мавзӯи муносибатҳои дучониба ва бисёрҷонибаи Тоҷикистону Қазоқистон дар шароити муосир бахшида шудааст.

Робитаҳои дипломатии ҷумҳуриҳои Тоҷикистону Қазоқистон 7-уми январи соли 1993 барқарор гардидаанд. Аз оғози робитаҳои дипломатӣ ҳамкориҳои дучониба дар соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодиву иҷтимоӣ, илмӣ-техникӣ ва маънавӣ-фарҳангӣ ҷараён гирифтанд.

Муносибатҳои дучонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Қазоқистон дар ибтидои асри XXI бо таъсири воқеаҳои замони муосир тафовути зиёд доранд, ки сабабҳои кӯшиши дучониба ба пешрафти ҳамкориҳо мусоидат менамояд. Ҳамчунин, таҳкурсии шартномаҳо, ки имрӯзҳо ба 75 адад расидаанд ва қомилан тамоми соҳаҳои муносибати дучонибаи байни кишварҳоро фаро мегиранд. *Таҳлили ҳамкориҳо дар соҳаҳои иқтисод, ҳарбӣ-сиёсӣ ва фарҳангӣ гуманитарӣ анҷом ёфтааст. Дар ҷамъбасти мақола тавсияҳо барои рушди ҳамкорҳо дар соҳаҳои иқтисод, ҳарбӣ-сиёсӣ ва фарҳангӣ гуманитарӣ оварда шудаанд.*

Вуруд ба мавзӯ

Ҷумҳурии Қазоқистон дар минтақаи Осиёи Марказӣ ҳамчун кишвари пешрафта ба ҳисоб рафта, дорои аҳамияти иқтисодӣ, сиёсӣ ва амниятӣ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон аз замони соҳибистиклол шуданаш дар ҳалқаи сиёсати хориҷии худ Ҷумҳурии Қазоқистонро ҳамчун шарикӣ боэътимод қабул кардааст, зеро ин кишвар яке аз давлатҳои буд, ки истиқлолияти давлатии моро пазируфта, муносибати дипломатии худро барқарор намуд. Баъди ба расмият шинохтани истиқлоли яқдигар, ҳар ду кишвар ҳамкориҳои худро тақрибан дар ҳамаи соҳаҳо ба роҳ монданд.

Шарҳи муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон ва Қазоқистон

Бо дарёфти истиқлолияти сиёсӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон лозим буд, ки барои ёфтани мақом ва мавқеи худ дар давраи мураккаби таърихӣ талош намояд, зеро Тоҷикистон аз нигоҳи ҷуғрофӣ дар бунбасти коммуникатсионӣ қарор дошт ва ин омил аз кишвари мо тақозо менамуд, то ҳамкорӣ ва муносибатҳоро бо кишварҳои дуру наздик, махсусан, бо кишварҳои ҳамсоя, барқарор намояд.

Ҷумҳурии Қазоқистон кишварест, ки бо давлати мо пайванди таърихӣ, маънавӣ ва диниву мазҳабӣ дорад. Инчунин, қайд кардан бамаврид аст, ки Қазоқистон ва Тоҷикистон тайи 70-сол дар ҳаёти Иттиҳоди Шӯравӣ чун ҷумҳуриҳои иттифоқӣ қарор доштанд [1.С.65-69].

Илова ба ин, раванди инкишофи робитаҳои дучонибаи Тоҷикистон ва Қазоқистон хело муҳиманд, чунки:

- Қазоқистон дорои модели муваффақи берун баромадан аз бухрони иқтисодӣ ва иҷтимоӣ мебошад;
- Дар Қазоқистон ислоҳоти сохторӣ муваффақона амалӣ гардидааст;
- Сохтори сиёсӣ ва иқтисодии Тоҷикистон бо Қазоқистон тақрибан шабеҳи ҳамдигар буда, имконияти ҳамкорӣ дар ҳама соҳаҳо мавҷуданд;
- Ҳар ду кишвар ба молу маҳсулоти якдигар эҳтиёҷу зарурат доранд.

Робитаҳои дипломатии Тоҷикистону Қазоқистон 7-уми январи соли 1993 барқарор гардидаанд. Аз оғози робитаҳои дипломатӣ ҳамкориҳои дучониба дар соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодиву иҷтимоӣ, илмӣ-техникӣ ва маънавӣ-фарҳангӣ чараён гирифтанд. Дар таърихи 13-уми январи соли 1993 Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон ба шаҳри Алмаатои Ҷумҳурии Қазоқистон сафар намуд.

Дар рафти ин сафар "Аҳднома оид ба асосҳои муносибат миёни Тоҷикистон ва Қазоқистон" баста шуд. Дар ин санад самтҳои асосии робитаҳои давлатҳо, истиқлолияти миллӣ, баробарӣ, даҳолат накардан ба қорҳои дохилии якдигар,

кӯшиши барқарор кардани ҳамкориҳо дар соҳаҳои гуногун ишора шудаанд. Инчунин, дар рафти ин сафар байни Ҳукуматҳои ҳар ду кишвар "Аҳднома оид ба асосҳои ҳамкории иқтисодӣ-тиҷоратӣ" ба имзо расонида шуд [2.С. 115].

Муносибатҳои дучонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Қазоқистон дар ибтидои асри XXI бо таъсири воқеаҳои замони муосир тафовути зиёд доранд, ки сабаби кӯшиши дучониба ба пешрафти ҳамкориҳо мусоидат менамояд. Таҳкурсии ин муносибатҳоро шумораи зиёди шартномаҳои, ки имрӯзҳо ба 75 адад расидаанд ва қомилан тамоми соҳаҳои муносибати дучонибаи байни кишварҳоро фаро мегиранд [3.С.548] ташкил медиҳанд.

Соҳаи иқтисод

Самтҳои асосии ҳамкориҳои иқтисодии Тоҷикистону Қазоқистонро саноати истихроҷи маъдан, филизоти ранга, саноати сабук, кишоварзӣ, обу энергетика, нақлиёт ва коммуникатсия ташкил медиҳанд.

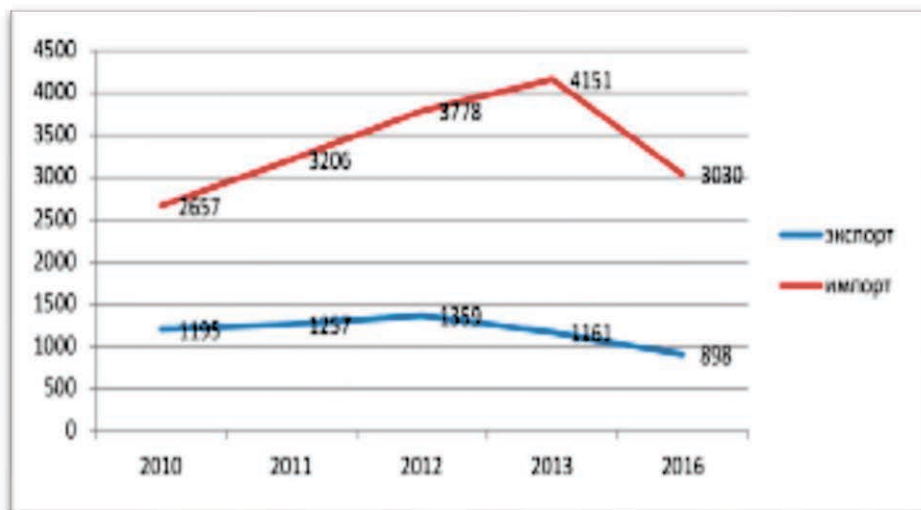
Аз Тоҷикистон ба Қазоқистон неруи барқ, пахта, алюминий, меваҳои сабзавот ва маҳсулоти гуногуни кишоварзӣ содир карда мешавад. Дар навбати худ Тоҷикистон қисми зиёди маводи ғаллагӣ, сӯзишворӣ, рағанҳои молидани, филизот ва нуриҳои маъданиро аз Қазоқистон ворид мекунад [4. С.59].

Инкишофи ҳамкориҳои иқтисодӣ-тиҷоратӣ хусусияти мусбатро доро буда, ҳамасола дар ҳоли рушду густариш мебошад. Маълумоти омӯри далели рушди босуръати гардиши моли байни кишварҳоро бори дигар тасдиқ мекунад, ки:

- ҳаҷми он дар соли 2002 ба 75,7 млн. доллари ИМА;
- дар соли 2003 ба 100,4 млн.доллари ИМА;
- дар соли 2004 ба 139,4 млн.доллари ИМА;
- дар соли 2005 ба 160 млн. доллари ИМА;
- дар соли 2006 ба 315 млн. доллари ИМА;

Агар дар соли 1992 табодули мол байни кишварҳо 27,6 миллион доллари амрикоиро ташкил медод, пас соли 2010 ин нишондод ба 347,3 миллион доллари амрикоӣ расид [7].

Гардиши молу маҳсулот дар соли 2016 ба 3,9 млн. доллари

америкоиро

баробар буд.

Расми 1. *Чараёни содирот ва воридоти Тоҷикистон дар солҳои 2010-2016* ([URL://http://www/stat/tj](http://www.stat.tj))

Харидорони асосии маҳсулоти Тоҷикистон дар соли 2016:

- Туркия—22%;
- Қазоқистон—22%;
- Швейтсария—11%;
- Афғонистон—8%;
- Русия—6%;
- Чин—5% ва дигар давлатҳо 26%. [7]

Дар таърихи 25 марти соли 2004 дар шаҳри Алмаато Бизнес-форуми Тоҷикистону Қазоқистон бо иштироки бархе аз вазирони ду кишвар доир гардид. Дар чараёни форум байни корхонаҳои ду кишвар робитаҳои бевосита барқарор гардида, ба 27 лоиҳаи сармоягузорӣ таваҷҷуҳи дучониба зоҳир гардид [9.С.22].

Дар ин давра шумораи зиёди коршиносони молиявии ширкатҳои Қазоқистон, аз қабيلي АО "Инвестиционный Фонд

Казахстана", АО "Банк Развития Казахстана", АО "Государственная страховая компания по страхованию экспортных кредитов и инвестиции", АО "Туран-Алем Банк", АО "Казкоммерцбанк" аз Ҷумҳурии Тоҷикистон дидан намуданд. Натиҷаи ин сафари корӣ боиси мустаҳкам гардидани ҳамкориҳои байни бонкӣ ва рушди сармоягузорӣ гардид. АО "Туран-Алем Банк" моҳи августи соли 2005 намояндагии худро дар шаҳри Душанбе ифтитоҳ намуд. АО "Инвестиционный Фонд Казахстана" имкониятҳои сармоягузорию воситаҳои молиро ба иқтисодиёти Тоҷикистон тадриҷан вусъат бахшида истодааст. Натиҷаи арзишманди ҷаҳолияти онҳоро афзоиши босуръати сармоягузорию мустақим ташкил дода, ҳаҷми он то соли 2006 ба беш аз 100 миллион доллари амрикоӣ расид [10. С. 6].

Ҳамкориҳои фарҳангӣ-гуманитарӣ

Муносибатҳо ва ҳамкориҳои Тоҷикистону Қазоқистон дар соҳаҳои фарҳангию гуманитарӣ хуб ба роҳ монда шудааст. Ҳайатҳои ҳар ду давлат дар чорабиниҳои, ки дар соҳаҳои фарҳангию гуманитарӣ ва илму техника баргузор мегарданд, ширкат меварзанд. Аз солҳои барқарор намудани робитаҳои дипломатӣ то ба ҳол байни ин ду кишвар чорабиниҳои гуногуни фарҳангӣ баргузор гардиданд, ба монанди:

- моҳи августи соли 2007 дар шаҳри Остонаи Ҷумҳурии Қазоқистон Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ярмаркаи маҳсулоти кишоварзӣ гузаронида шуд;
- аз 21 то 24-уми октябри соли 2008 Рӯзҳои фарҳанги Ҷумҳурии Қазоқистон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор гардид;
- моҳи декабри соли 2007 дар боғи "Дӯстии халқҳо"-и шаҳри Душанбе мучассамаи 35 афсари қазоқистонӣ, ки дар солҳои ҷанги шаҳрвандӣ дар сарҳади Тоҷикистону Афғонистон ҷони худро аз даст додаанд, ифтитоҳ шуд [4.60];
- 7-уми сентябри соли 2019 дар бинои Сафорати Тоҷикистон дар шаҳри Нурсултон ба муносибати 28-умин солгарди Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон чорабинии

тантанавӣ доир гардид. Дар чорабинӣ муовини Вазири корҳои хориҷии Қазоқистон М.Сиздиков, роҳбарони воҳидҳои сохтори Вазорати корҳои хориҷӣ, роҳбарони намоёндагӣҳои дипломатии кишварҳои Осиёи Марказӣ ва созмонҳои байналмиллалӣ дар шаҳри Нурсултон қарордошта, олимон, ходимони фарҳанг ва санъат, рӯзноманигорон, инчунин, шаҳрвандон ва донишҷӯёни тоҷики муқими Ҷумҳурии Қазоқистон иштирок намуданд. Дар чорабинӣ чашмӣ инчунин, ҳайатҳои қорӣ мақомоти давлатӣ ва созмонҳои ҷамъиятии кишвар таҳти сарвари муовини Вазири адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон Ш.Нодирӣ, директори Маркази тадқиқоти стратегӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Диловар Қодирзода ва раиси Иттифоқи нависандагони кишвар Низом Қосим, ки дар доираи сафарҳои хизматӣ дар Ҷумҳурии Қазоқистон қарор доштанд, ширкат варзиданд [11].

Барои боз ҳам мустаҳкам кардани ҳамкориҳо ва амалӣ намудани барномаҳои омӯзишӣ ҳар сол аз тарафи Қазоқистон барои донишҷӯёни Тоҷикистон бурсияҳо ҷудо карда мешаванд. Инчунин, дар доираи барномаҳои гуногун донишҷӯёни Қазоқистон ба ҷумҳурии мо омада, дар донишгоҳҳо ҳар гуна конференсу ҳамоишҳо ташкил мекунад ва донишҷӯёни мо низ дар навбати худ ба он ҷо сафар намуда, аз рӯйи барномаҳои бакалаврият ва магистратура таҳсил менамоянд.

Соҳаи ҳарбӣ

Ҳамкориҳои ҳарбӣ фаъолияти яқҷояи кишварҳо ва дигар субъектҳои дарбар мегирад. Он робитаҳои дӯстонаи кишварҳоро дар самти ҳарбӣ ташкил карда, ба мақсади дифоӣ равона гардидааст.

Ҳатари асосӣ, ки ба амнияти давлатҳои Осиёи Марказӣ таҳдид дорад, Афғонистон мебошад. Тоҷикистон бо дарназардошти ҳамсарҳад будан бо ин кишвар, ҳар лаҳза ҳатари нооромии он ба амнияти кишварҳои Осиёи Марказӣ, пеш аз ҳама, ба Тоҷикистон таҳдид мекунад. Тибқи маълумоти мавҷуда, баъд аз соли 2014 дар қаламрави Ҷумҳурии Исломи

Афғонистон аз 6,0 то 13,6 ҳазор хизматчиҳои ҳарбии хориҷӣ боқӣ мондаанд, ки ин шумора бешубҳа, ба таври комил бо гурӯҳҳои гуногуни экстремистӣ мубориза бурда наметавонанд.

Ба хотири таҳкими амният ҳар гуна машқҳо дар ҳудуди Тоҷикистон таҳти унвони "Норак–зидди террор–2009" дар машқгоҳи Фахробод, сӣ км дуртар аз шаҳри Душанбе ва дар машқгоҳи Матбулақи Ҷумҳурии Қазоқистон таҳти унвони "Вазифаи сулҳхоҳона–2010" баргузор гардидаанд. Ин тадбирҳои муҳим бевосита барои таҳкими робитаҳои Тоҷикистону Қазоқистон ва дигар кишварҳо мусоидат карда, дар самти таъмини амнияти минтақавӣ таъсири мусбат мерасонанд. [12].

Муносибатҳои бисёрҷонибаи Тоҷикистон ва Қазоқистон

Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамкориҳои бисёрҷонибаи ҳудро бо созмонҳои минтақавию байналмилалӣ ба роҳ монда, яке аз самтҳои сиёсати хориҷии худ меҳисобад. Ин созмонҳоро яке аз воситаҳои муборизаи дастаҷамъона бо хатарҳои глобалии замони муосир, ҳаллу фасли мушкилот дар робитаҳои байнидавлатӣ ва воситаи таҳкими амнияти субот мешуморад.

Бо мақсади якдигарфаҳмию мустақкам намудани ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Қазоқистон муносибатҳои ҳудро дар доираи созмонҳои минтақавию байналмилалӣ, аз қабили Созмони Милали Муттаҳид, Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастаҷамъӣ, Ҷомеаи Иқтисодии АвруОсиё ва Созмони Ҳамкориҳои Шанхай ба роҳ мондаанд.

Самтҳои асосии муносибатҳои ду кишварро дар доираи ин созмонҳо ба бахшҳои зерин метавон ҷудо кард:

- Тичоратӣ-иқтисодӣ;
- Ҳарбӣ-сиёсӣ ва амниятӣ;
- Илмӣ-фарҳангӣ.

Ба роҳ мондани робитаҳои дучониба ва бисёрҷонибаи кишварҳо дар соҳаҳои номбурда имкон медиҳанд, то ки ин кишварҳо бештар ба ҳадафҳо ва мақсадҳои худ расанд.

Дар низоми муносибатҳои байнидавлатии Тоҷикистон бо давлатҳои минтақа ва ҳамсоя, аз ҷумла Қазоқистон макоми авлавиатнокро касб намудааст. Ҷи тавре, ки дар Консепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ қайд гардидааст: "Умумияти ҳадафҳо ва вазифаҳои, ки дар назди кишварҳои Осиёи Марказӣ қарор доранд, зарурати рушду тавсеаи муносибатҳоро бо кишварҳои Қазоқистон, Туркманистон ва Қирғизистон бар пояи эътимод, дӯстӣ ва ҳамкориҳои судманд тақозо менамояд" [13].

Яке аз созмонҳои хусусияти ҳамгиридошта дар минтақаи Осиёи Марказӣ – Созмони Ҳамкории Шанхай (СХШ) мебошад. Шомил шудани кишварҳои Осиёи Марказӣ ба ин созмон, ҳамчун ақсуламал ба ситезачӯиҳо дар ҷаҳони муосир ба ҳисоб меравад, ки кишварҳои минтақа баъд аз эълони истиқлолияти давлатӣ бо он рӯбарӯ шудаанд.

Кишварҳои узви СХШ дар назди худ ҳалли чунин масъалаҳоро аввалиндараҷа мешуморанд:

- таъсиси механизми ҳамкорӣ дар самти таъмини амният дар ноҳияҳои сарҳадӣ, мутобиқ гардонидани қувваи умумӣ дар самти мубориза бар зидди терроризм, ҷудоихоҳӣ ва тундгароӣ;
- ба роҳ мондани ҳамкорӣ дар соҳаҳои иҷтимоӣ ва фарҳангӣ;
- ба роҳ мондани ҳамкории иқтисодӣ;
- таъсиси механизми ҳалли ихтилофот миёни кишварҳои иштирокчиҳои созмон.

Ҳамкории тижоратӣ-иқтисодии Тоҷикистону Қазоқистон аз ибтидои таъсиси созмон мунтазам ба роҳ монда шудааст. Масалан, соли 2008 тижорати хориҷии Тоҷикистон 3 млрд 269 млн доллари амрикоиро ташкил мекард. Дар самти кишварҳои СХШ бошад, ин нишондод ба 1 млрд 569 млн. доллари амрикоӣ баробар буда, байни Тоҷикистон ва Қазоқистон 9,8 млн. долларро ташкил медед (нисбат ба соли 2000, 4,1 млн доллар зиёд гардид, ки 5,7 млн долларро ташкил медед). Нишондоди мазкур сол то сол афзуда, соли 2014 ба 177,7 млн доллар баробар

гардид, ки он назар ба соли 2008-ум 167,9 миллион доллар зиёд аст [14].

Саҳми кишварҳои узви СҲШ дар тижорати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон назаррас буда, миёни онҳо Қазоқистон ҷойи намоёнро ишғол менамояд.

Соли 2013 саҳми умумии кишварҳои СҲШ дар тижорати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон тақрибан 50% ташкил дода, ин таносуб дар самти мубодилаи мол байни ин ду кишвар содирот мутаносибан – 26,4%, воридот 56,2 %-ро дарбар мегирад. Инчунин, соли 2013 саҳми умумии Қазоқистон дар тижорати хориҷии Тоҷикистон миёни кишварҳои СҲШ ба 43,1% баробар буда, мутаносибан содирот 27,9 ва воридот 15,2 %-ро ташкил менамуд [15].

Ҳаҷми умумии мубодилаи тижорати хориҷӣ миёни кишварҳои узви СҲШ дар соли 2013-ум 150 млрд. доллари амрикоиро ташкил дода, ин таносуб миёни Тоҷикистон ва Қазоқистон ба 711,288 млн. доллари амрикоӣ баробар буд, ки таносуби содирот – 85,531 млн. доллар ва воридот бошад – 625,757 млн. долларро ташкил мекард [16].

Бо вучуди фаъолияти мунтазам инкишофёбанда дар созмон чихатҳои манфӣ низ вучуд доранд:

- афзоиши номутаносиби иқтисоди кишварҳои Осиёи Марказӣ;
- шиддат гирифтани мушкилоти обӣ–экологӣ ва иҷтимоӣ;
- таъсири манфии бунёдгароии исломӣ дар минтақа, бахусус ДОИШ;
- мавҷуд будани мушкилоти сарҳадӣ миёни кишварҳо.

Пешниҳод:

–Иштироки фаъоли кишварҳо дар се лоиҳа (СҶШ, Иттиҳоди Иқтисодии АвруОсиё, Камарбанди иқтисодии Роҳи Абрешим) ба кишварҳо имкони рақобатпазириро дар самти ҳамлу накл, энергетикӣ ва тичоратӣ–иқтисодӣ фароҳам меорад;

–Таъсиси Фонди рушд ва Бонки Рушди СҶШ ба хотири дастгирии ҳамачонибаи рушди иқтисодии кишварҳои узви созмон;

Созмони дигаре, ки фарогирандаи робитаҳои гуногунсамтаи Тоҷикистон ва Қазоқистон ба ҳисоб меравад – Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил (ИДМ) мебошад. Тоҷикистон ва Қазоқистон аз марҳалаи аввали таъсисёбии ин созмон узви комилҳуқуқи он буда, усул ва санадҳои онро эътироф мекунанд. Бояд таъкид кард, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи ИДМ тақрибан 2 ҳазор санадро имзо намудааст, ки шумораи умумии он то имрӯз ба 3 ҳазор мерасад.

Имрӯз Тоҷикистон ва Қазоқистон тақрибан дар доираи тамоми сохторҳои ИДМ ҳамкорӣ менамоянд. Дар самти ҳамкориҳои фарҳангӣ Шӯро оид ба ҳамкориҳои фарҳангии кишварҳои иштирокчии ин созмон, ки дар асоси Созишнома дар бораи таъсиси Шӯрои ҳамкориҳои фарҳангии кишварҳои ИДМ аз 26-уми майи соли 1995 Сарони ҳукуматҳои дувоздаҳ кишвар бо мақсади мусоидат ба рушди ҳамкориҳои фарҳангӣ байни кишварҳо таъсис ёфтааст, фаъолият мекунанд [17.51].

Дар доираи ин барномаи ИДМ робитаҳои Тоҷикистон ва Қазоқистон ба таври фаъол ба роҳ монда шуда, 15-уми июни

соли 2012 шаҳри Остонаи Ҷумҳурии Қазоқистон ва соли 2015 шаҳри Кӯлоби Ҷумҳурии Тоҷикистон пойтахти фарҳангии ИДМ эълон гардидаанд [18].

Дар раванди фаъолияти созмони ИДМ мушкилот низ мавҷуданд, ки онҳоро метавон дар нуқтаҳои зерин иброз кард:

- мавҷуд набудани механизми татбиқи меъёрҳои дар доираи созмон қабулгардида;
- ба тасвиб нарасидани санадҳои қабулгардида аз ҷониби давлатҳои узви созмон;
- мавҷуд набудани возеҳияти мавқеи сиёсӣ-ҳуқуқии созмон. Ҳарчанд таъсиси ИДМ дар моҳи декабри 1991 эълон шуда буд, аммо то ҳол раванди шаклгирии он анҷом наёфтааст;

Мушкилоти номбурда бевосита ба сатҳи рушди ҳамкориҳои тичоратӣ-иқтисодӣ, сиёсӣ ва иҷтимоии аъзои созмон, бахусус Тоҷикистон ва Қазоқистон, таъсири манфии худро мерасонад.

Пешниҳод:

–Фароҳам овардани мавқеи умумии сиёсӣ-ҳуқуқӣ дар доираи созмон.

–Таъсиси механизми назораткунанда дар самти иҷрои санадҳои дар доираи созмон қабулгардида дар мисоли Шӯрои назоратии ИДМ.

Ҳамкориҳои ҳарбӣ фаъолияти якҷояи кишварҳо ва дигар субъектҳои дарбар мегирад. Он робитаҳои дӯстонаи кишварҳоро дар самти ҳарбӣ ба роҳ монда, ба мақсади ҳадафҳои дифоӣ равона гардидааст.

Ҳар ду кишвар иштироки худро дар созмонҳои минтақавӣ ба хоҳири таъмини манфиатҳои миллӣ ба роҳ мондаанд. Аз ин рӯ, узвияти кишварҳо дар СААД аз омилҳои муҳимми таъмини амнияти кишвар ва ҳифзи субот дар минтақа ба ҳисоб меравад.

Дар доираи СААД Қувваҳои дастачамбӣи зудамал, Қувваҳои сулҳофар, Қувваҳои дастачамбӣи зудамали кишварҳои Осиёи Марказӣ, Қувваҳои ҳавоии дастачамбӣ фаъолият карда, дар раванди фаъолияти дастачамбӣонаи онҳо Тоҷикистон ва Қазоқистон ҳамкориҳои худро ба роҳ мемонанд.

Дурнамои ҳамкориҳо

Аз оғози ҳамкориҳои дучониба ва бисёрҷонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Қазоқистон то ба ҳол натиҷаҳои назаррас мушоҳида мешавад.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар робита ба ин изҳор намуд, ки мо наслҳои нави ин минтақа имкон дорем ва инчунин, вазифадорем, ки тағйироти бунёди муносибатҳои байналмилалӣ х асри XXI ва инкишофи робитаҳои Тоҷикистону Қазоқистонро дар арсаи ҷаҳонӣ боло барем.

Қазоқистон ба таклифи Тоҷикистон дар бораи иштирок дар азхудкунии самараноки захираҳои обӣ, аз ҷумла дар доираи консорсиуми байналмилалӣ оид ба анҷом додани сохтмони неругоҳи барқи обии Роғун таваччуҳи махсус дорад. Дар ҷараёни муносибатҳои дучониба имкони иштироки ин давлат дар сохтмони неругоҳҳои барқи обӣ дар рӯди Зарафшон ва як қатор неругоҳҳои хурд дар назар аст.

Хулоса

Муносибати ду кишвар ба пешрафти минбаъда нигаронида шудааст ва рушди ҳамкорӣ дар ҳама самтҳо, бахусус, дар соҳаи тичорат ва иқтисодиёт, ба назар мерасад. Ҳамкориҳои Тоҷикистону Қазоқистон ба таҳкими рӯҳияи дӯстӣ ва саҳмгузорӣ, шарикӣ стратегӣ, ҳамсоягӣ ва ҳамдигарфаҳмӣ, ки ин ба муҳити минтақавӣ таъсири мусбат мерасонад, мусоидат хоҳад кард.

Бояд ёдовар шуд, ки новобаста аз хуб ба роҳ мондани муносибатҳо, бояд самтҳои афзалиятноки муносибатҳои тарафҳо барои рушди ҳамкориҳои ҷонибҳо ва афзоиши мунтазами нишондиҳандаҳои гардиши ду кишвар муайян гарданд.

Барои беҳтар намудани муносибатҳо ва сатҳи ҳамкориҳо бо Қазоқистон тавсияҳои зерин пешкаш мешаванд:

1. Дар соҳаи амният истиқрори сулҳ ва оромӣ дар Афғонистон аввалиндараҷа мебошад, чунки гурӯҳҳои террористие, ки дар он ҷо мавҷуданд, ҳар лаҳза метавонанд ба давлатҳои ҳамсоя ворид гарданд, ки мисоли ин ҳодисае, ки рӯзи 6-уми ноябр дар бунгоҳи сарҳадии "Ишқобод" рӯй дод, шуда метавонад.

2. Дар соҳаи маориф бошад, ба роҳ мондани барномаҳои нав доир ба табодули талабагон ва донишҷӯён байни Тоҷикистон ва Қазоқистон.

3. Инкишоф ва рушди робитаҳои дучониба дар дарёфти захираҳои зеризаминӣ ва истихроҷи онҳо.

4. Рушди ҳамкориҳо дар соҳаи экологӣ ва заҳролудшавии муҳити зист.

5. Рушди соҳаи туризм.

6. Такмил ва густариши ҳамкориҳо дар соҳаи нақлиёт ва коммуникатсия.

7. Ташкил ва густариши ҳамкорӣ дар соҳаи ҳалли мушкилоти муҳочирати корӣ .

8. Иштироки фаъоли Тоҷикистон ва Қазоқистон дар се лоиҳа (СХШ, Иттиҳоди Иқтисодии АвруОсиё, Камарбанди Иқтисодии Роҳи Абрешим) ба кишварҳо имкони рақобатпазириро дар самти боркашонӣ (ҳамлу нақл), энергетикӣ ва тичоратӣ-иқтисодӣ фароҳам меорад.

9. Маблағгузорӣ барои рушди истехсолоти якҷоя дар сатҳи байниҳукуматӣ, бо иштироки намоёндагони бизнеси хурду миёна ва инчунин, рушди бизнеси коммуникатсионӣ.

КИТОБНОМА

1. Шарипов А.Н. Муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ҷумҳурии Қазоқистон (1991–1997)//Известия АН РТ, 2009. №3. –С.65-69.
2. Токаев К. Под стягом независимости. Очерки о внешней политике Казахстана. -Алматы: Билим, 1997. -736с.
3. Токаев К. Внешняя политика Казахстана в условиях глобализации.–Алматы: АО “САК”,2000.-000с.
4. ЗарифиХ. Дипломатия Таджикистана: вчера и сегодня (первая часть). -Душанбе: Ирфон, 2009. -000с.
5. Ҳамкориҳои иқтисодӣ-тиҷоратии Тоҷикистон ва Қазоқистон [URL:http://www/stat/tj/](http://www/stat/tj/)(санаи мурочиат 02.12.2019)
6. Ҳамкориҳои иқтисодӣ-тиҷоратии Тоҷикистон ва Қазоқистон [URL:http://www/president/tj/](http://www/president/tj/)(санаи мурочиат 2.12.2019)
7. Гардиши молу маҳсулоти Тоҷикистон дар соли 2016 [URL:http://www/stat/tj/](http://www/stat/tj/) (санаи мурочиат 10.12.2019)

8. Сармояи мустақими хориҷӣ// Тоҷикистон № 9 (375) 3- марти соли 2005
9. Сафаров С. Қазақстан-Таджикистан: потенциал и перспективы сотрудничества //Таджикистан и современный мир. -№1(4), 2004-С.00-00
10. Вечерний Душанбе. №40 08-10-2004=С.6.
11. Муносибатҳои Тоҷикистон ва Қазоқистон URL:<http://www/mfa/tj>(сана 7.12.2019)
12. Ҳамкориҳои ҳарбӣ-сиёсии Тоҷикистон ва Қазоқистон URL:<http://www/mfa/tj>(сана 7.12.2019)
13. Концепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон //тасдиқ бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 январӣ соли 2015, №332
14. Tajikistan and Kazakhstan bilateral relations URL:<http://www/mfa/nursultan>(сана 10.12.2019)
15. Журнал. Внешняя политика. Министерство иностранных дел Республики Таджикистан. №2, 2014.С.69
16. Таджикистан-Қазақстан: Приоритеты сотрудничества. Материал публикуется в рамках председательства Республики Таджикистан в ШОС в 2013-2014 гг. и преддверии Саммита Глав государств-членов ШОС. МИД РТ.
17. Анализ отношения населения стран СНГ к продвижению российской культуры на территории этих стран. Отчет по Государственному контракту № 1022-01-41/06-12 от 30.05.2012-Москва, 2012.
18. Межгосударственная программа “Культурные столицы Содружества”.URL:<http://www/cis/minsk/by/page/php?id=19155> (санаи мурочиат 12.12.2019)

Дурномаи густариши муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон ва Ҳиндустон

Иброҳимзода Умедҷон,

донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Дар мақола муносибатҳои мутақобилаи Тоҷикистон ва Ҳиндустон дар соҳаҳои иқтисод, ҳарбӣ-сиёсӣ, фарҳангию гуманитарӣ, инчунин, ҳамкориҳои бисёрҷонибаи ҳарду кишвар дар доираи созмонҳои байналмилалӣ баррасӣ гирдидааст. Дар асоси таҳлили муносибатҳои Тоҷикистон ва Ҳиндустон, дар мавод инчунин, тавсияҳо барои рушди ҳамкорӣ дар соҳаҳои иқтисод, ҳарбӣ-сиёсӣ ва фарҳангию гуманитарӣ пешниҳод шудаанд.

Вуруд ба мавзӯ

Тоҷикистон ҳамкориҳои худро бо Ҳиндустон аз самтҳои афзалиятноки сиёсати хориҷии худ муайян намудааст. Равобити дипломатии ин ду кишвар аз соли 1992 оғоз гардидаанд. Бо дарназардошти нақш ва дарачаи нуфузи Ҳиндустон ҳамчун давлати бузурги минтақа, робитаҳои бисёрасраи таърихӣ ва фарҳангии халқи тоҷик бо халқи ҳинд ва имкониятҳои зиёди иқтисодиву технологияи он, Тоҷикистонро зарур аст, ҳамкориҳои худро дар соҳаи иқтисод, фарҳангию гуманитарӣ, сиёсиву ҳарбӣ ва технологӣ бо Ҳиндустон ба роҳ монанд ва таҳким ва рушд диҳад.

Ҷойгоҳи Ҳиндустон дар сиёсати байналмилалӣ

Дар раванди босуръати ҷаҳонишавӣ Тоҷикистонро зарур аст, бо кишварҳои пешсафи дунё муносибатҳои хуби дӯстона дошта бошад, аз ҷумла бо Ҳиндустон, ки яке аз давлатҳои бузурги минтақа ба ҳисоб меравад.

Ҳиндустон ба давлати сеюми иқтисодии ҷаҳон баъд аз Амрико ва Чин мубаддал гардидааст ва ММД-и ин кишвар дар сохтори ММД-и ҷаҳон дар солҳои охир аз 2,43% то 3,08% боло рафтааст ва суръати болоравии иқтисодиаш аз ҳама баланд

байни кишварҳои иқтисодии ҷаҳон (аз 6,7% дар 2017-ум сол то 7,5% дар соли 2019-ум) ба ҳисоб меравад [1].

Инчунин, нури ҳарбии Ҳиндустон дар рейтинги пурзӯртарин нуруҳои ҳарбии ҷаҳон дар ҷойи чорум баъд аз нуруҳои ҳарбии ИМА, Русия ва Чин меистад. Ҳамчун кишвари воридоткунандаи силоҳи ҳарбӣ дар ҷаҳон ҷойи аввалро ишғол менамояд ва он дорои силоҳи ҳастаӣ аст [2].

Шарҳи муносибатҳои дучонибаи Тоҷикистон бо Ҳиндустон

Муносибатҳои Тоҷикистон бо Ҳиндустон дар ҳоли рушд қарор доранд. То ба имрӯз байни ҳар ду кишвар ҳамаҷун аввал машваратҳои сиёсӣ дар Душанбе ва Дехлӣ баргузор гардидааст [3]. Пояи қарордодӣ-ҳуқуқии муносибатҳои дучонибаро беш аз 70 созишномаи байниҳуқуматӣ ва соҳавӣ ташкил медиҳад [4]. Байни ду кишвар Комиссияи байниҳуқуматӣ доир ба ҳамкорӣҳои тичоратӣ, иқтисодӣ, илмӣ ва техникӣ фаъолият дорад, ки яке аз механизмҳои асосии рушди ҳамкорӣҳои дучонибаи иқтисодӣ ба ҳисоб меравад. Инчунин, механизмҳои дигари машваратӣ, ба монанди: а) машваратҳои вазорати қорҳои хориҷӣ; б) гурӯҳи муштараки қорӣ зидди терроризм; в) гурӯҳи муштараки қорӣ доир ба ҳамкорӣи мудофиавӣ фаъолият мекунад [3], ки вазифа ва мақсади асосиашон таҳкими ҳамкорӣҳои ҳар ду давлат ба ҳисоб меравад.

Муносибатҳои дар соҳаи иқтисод. Ҳамкорӣи Тоҷикистону Ҳиндустон дар соҳаи иқтисод бо фаъол шудани Ҳиндустон ҳамчун кишвари дорои имконияти қалони иқтисодӣ рушд меёбад. Дар охири соли 2013 қардари мол байни ду кишвар ба 35 млн. доллари ИМА расидааст, ки аз он 11 млн. қармояи бебоғашти Ҳиндустон ба Тоҷикистон ба ҳисоб меравад [5]. Ба иттилои Сафири Фавқулода ва Мухтори Қумҳурии Ҳиндустон дар Қумҳурии Тоҷикистон Виҷа Синх, ки дар муҳосибаи худ бо қабарниқорони "Avesta" дар таърихи 11-уми сентябри соли 2019 зикр намудааст: "Дар соли 2018 қардари молу маҳсулот ба 23 млн. 659,3 ҳазор доллар ва соли 2019 ин нишондод ба 50-60 млн. доллари амриқоӣ расидааст" [6].

Нишондоди мазкур бештар ба воридот тааллуқ доранд ва маҷмӯи на он қадар зиёди молу маҳсулотро ташкил медиҳад: асосан маҳсулоти хӯрокворӣ (чай, шакар, маҳсулоти гӯштӣ), доруворӣ, металлургӣ ва маҳсулоти бофандагӣ (нассочӣ). Барои содир намудани ҳаҷми зиёди маҳсулот ба Ҷумҳурии Тоҷикистон чойгоҳи чуғрофӣ имкон намедиҳад, зеро аз як тараф вазъ дар Афғонистон мураккаб буда, аз ҷониби дигар Ҳиндустон гардиши молу маҳсулоти худро бо кишварҳои Осиёи Марказӣ тавассути Бандар-Аббоси Эрон анҷом медиҳад, ки барои кишвари мо на он қадар манфиатнок аст, зеро расонидани як контейнер ба 15 ҳазор доллари амрикоӣ баробар аст [5]. Аз ҳамин сабаб гардиши молу маҳсулоти мо назар ба Ҳиндустон бо Русия, Чин, Қазоқистон ва кишварҳои ҳамсоя бештар ба назар мерасад.

Бинобар ин, барои тавсеа ва густариши ҳамкориҳои иқтисодию тичоратӣ, бо дарназардошти он ки Тоҷикистон дорои маҷмӯи зиёди маҳсулот, ба монанди филизот ва маъданҳои кӯҳӣ: нуқра, сангҳои қиматбаҳо, симоб, сурма ва маҳсулоти заргарӣ мебошад, ҷалби сармояи Ҳиндустон ба коркард ва истихроҷи онҳо аз манфиат ҳолӣ нест. Иқдоми мазкур барои гуногунсафт намудани истеҳсолот, ҷалби сармоягузори мустақим ва таъмини шаҳрвандон бо чойи корӣ дар Тоҷикистон мусоидат мекунад. Барои ҷалби сармоягузoron ва дарёфти роҳҳои нави муносибатҳои иқтисодӣ бояд:

- ба таври доимӣ бизнес-форуми соҳибкорони тоҷику ҳинд баргузор гардад;

- маҷмӯи тамоми навъҳои маҳсулоти ҳар ду кишвар таҳия гардад ва барои ҳамкориҳои мустақими соҳибкорон ва дарёфти самтҳои нави ҳамкориҳои тичоративу иқтисодӣ шароит фароҳам овард;

- дар марҳалаи аввал ба роҳ мондани ҳамкорӣ дар самти бунёди неругоҳҳои барқи обӣ, корхонаҳои хурд барои истеҳсоли афшураҳои мевагӣ ва маҳсулоти заргарӣ аз аҳаммият ҳолӣ нест.

Муносибатҳо дар соҳаи фарҳангию гуманитарӣ. Тоҷикистон ва Ҳиндустон робитаи зичи таърихию фарҳангӣ доранд, зеро дар ин кишвар мероси бузурге бо забони форсии тоҷикӣ офарида

шудааст: худуди 700 сол забони форсии тоҷикӣ дар нимҷазираи Ҳинд забони давлатӣ ба ҳисоб мерафт. Аз ин рӯ, ҳамкориҳои мо дар соҳаи фарҳангу тамаддун хуб ба роҳ монда шудааст. Дар Тоҷикистон маъруфияти фарҳанг ва синамои Ҳиндустон аз давраи Иттиҳоди Шӯравӣ барҷаста буд ва имрӯз бо иқдоми Ҳиндустон дар назди сафоратхонаи ин кишвар барои наврасону ҷавонони тоҷик омӯзиши соҳаи мусиқии Ҳиндӣ ройгон ба роҳ монда шудааст. Инчунин, курсҳои омӯзиши забони Ҳиндӣ низ амал карда, сафарҳои мутақобилаи хунармандони ду кишвар низ ба назар мерасад: аз ҷумла сафари хунарии гурӯҳи хунарии "Minipuri"-и Ҳиндустон ба шаҳрҳои Хучанд ва Душанбе, иштироки ҷамъаи дастаҳои рақсии "Зебо" ва "Ҷаҳоноро" дар Ҷашнвораи байналмилалии рақси "UDHAV UTSAV" нишонаи хуби робитаҳои фарҳангӣ мебошад.

Ҳамкориҳои ду кишвар дар соҳаи илм ва маориф низ ба назар мерасад. Таъсиси таълимгоҳи технологӣ дар Донишгоҳи техникаи Тоҷикистон ба номи М.Осимӣ ва Маркази иттилоот ва технология дар шаҳри Душанбе, мучахҳаз гардонидани Донишгоҳи техникаи Тоҷикистон бо суперкомпютер нишонаи ҳамкориҳои хуби ду кишвар дар ин соҳа мебошад.

Барои амалӣ соختани барномаҳои омӯзишӣ ҳар сол аз тарафи ҳар ду кишвар барои донишҷӯён бурсияҳо ҷудо карда мешавад. Ҷамъаи ба Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино довтолабон аз Ҳиндустон қабул карда мешавад, ки шумораи онҳо айни замон ба зиёда аз 1200 нафар мерасад [7]. Аз тарафи барномаи омӯзишии "ITEC" (Indian Technical and Economic Cooperation) Ҳиндустон барои шаҳрвандони тоҷик ҷамъаи ба 150 бурсия ҷудо мешавад, ки то соли 2018 беш аз 1400 шаҳрванди Тоҷикистон дар доираи ҳамин барнома таҳсили худро ба анҷом расонидаанд [8]. Ин ҳам аз ҳамкориҳои хуби ҳарду кишвар дар соҳаи маориф шаҳодат медиҳад.

Аз ин рӯ, истифодаи дурусти дипломатияи фарҳангӣ барои кишварҳои имкони ба роҳ мондани муносибатҳои хуби дӯстонаро фароҳам меоварад. Бинобар ин, донишҷӯи таърих, арзишҳои фарҳангӣ ва анъанаҳои миллии кишварҳои якдигар, инчунин,

эҳтиром кардани онҳо, яке аз роҳҳои муҳими таҳкими робитаҳои фарҳангӣ ба ҳисоб меравад.

Муносибатҳо дар соҳаи сиёсӣ амниятӣ. Фаъолнокии ҷониби Ҳиндустон барои таҳкими ҳамкориҳои низомӣ бо кишварҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла бо Тоҷикистон дар солҳои охир хуб ба назар мерасад. Барои Ҳиндустон минтақаи Осиёи Марказӣ барои татбиқи ҳадафҳои ҳарбию стратегии худ ва пурра ба таҳти назорат гирифтани сарҳади шимолии Покистон ва Афғонистон мавзӯи муҳим ба ҳисоб меравад. Ҷониби Ҳиндустон барои рушди ҳамкориҳои ҳарбӣ бо Тоҷикистон пайваста тавачҷуҳи хосро зоҳир менамояд. Масалан, Ҳиндустон бо сарфи 20 млн. доллари ИМА таъмиру таҷҳизи фурудгоҳи ҳарбии "Айнӣ"-ро, ки 10 км дуртар аз Душанбе ҷойгир аст ва пойгоҳи низомии "Фархор"-ро дар вилояти Хатлон анҷом додааст. Ҳамчунин, дар Тоҷикистон як беморхонаи низомӣ дар вилояти Хатлон сохта шудааст, ки ҳамзамон, аҳолии маҳаллӣ низ метавонанд аз он истифода кунанд. Ҳиндустон ҳамасола барои таҳсили низомии тоҷик дар муассисаҳои ҳарбии худ бурсияҳои ройгон пешкаш менамояд. Афсарону курсантҳои ҷавони тоҷик дар Академияи миллии дифои Вазорати муҳофизати Ҳиндустон ва Академияи ҳарбии Ҳиндустон бозомӯзӣ мекунанд ва ё давраҳои пурраи таҳсилро мегузаронанд.

Бо дарназардошти сарҳади тӯлонӣ доштани Тоҷикистон бо Афғонистон ва хатарҳои пайваста бо терроризм ва экстремизм аз ин мамлакат, инчунин, ғайриқобили пешбинӣ будани вазъият дар он ҷо, ба кишвари мо таҳдиди ҷиддиро ба вуҷуд меорад. Аз ҳамин сабаб тақвияти ҳамкориҳои ҳарбӣ бо Ҳиндустон барои кишвари мо хуб аст, зеро ин кишвар дорои имконияти калони ҳарбӣ-техникӣ мебошад. Барои мубориза бо терроризму экстремизм ва ҳифзи сарҳад –техникаи ҳарбӣ ва афсарону сарбозонӣ хуб омӯзонидашуда лозиманд. Аз ҳамин сабаб барои мо тавассути гузаронидани машқҳои ҳарбӣ байни афсарон ва сарбозони ҳар ду кишвар ва ба Академияҳои ҳарбии Ҷумҳурии Ҳиндустон раван кардани сарбозону афсарони худ барои бозомӯзӣ ва таҳсили пурра гирифтани аз манфиат ҳолӣ нест.

Муносибатҳои бисёрҷонибаи Тоҷикистон ва Ҳиндустон

Тоҷикистон ва Ҳиндустон дар доираи СММ ва СҲШ низ шарикӣ доранд. Дар доираи СҲШ ҳар ду кишвар масъалаҳои амният, роҳҳои мубориза бо проблемаҳои ҷаҳонӣ ба монанди терроризм, экстремизм, гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир, рушди ҳамкориҳои иқтисодӣ, шарикӣ дар соҳаи энергетика ва ҳамкориҳои илмӣ фарҳангиро дар якҷоягӣ бо дигар аъзои созмонҳо ба роҳ мондаанд. Тоҷикистон барои таҳкими ҳамкориҳои худ бо ин кишвар, ташаббуси Ҳиндустонро барои узви доимии Шӯрои Амнияти СММ шуданаш борҳо дастгирӣ кардааст. Ҳиндустон низ дар навбати худ ташаббусҳои Тоҷикистонро вобаста ба масъалаҳои об дар СММ ҷонибдорӣ намудааст [9].

Дурнамои ҳамкориҳо ва сценарияҳои рушди эҳтимоли муносибат байни Тоҷикистон ва Ҳиндустон

Дар сиёсати нави пешгирифтаи худ Ҳиндустон бо дарназардошти робитаҳои бисёрасраи таърихӣ худ бо Тоҷикистон ҳамкориҳои худро ба роҳ мондааст. Тоҷикистон барои Ҳиндустон яке аз кишварҳои муҳимми стратегӣ дар контексти мавзие Афғонистон ва Покистон ба ҳисоб меравад. Новобаста аз он ки мо пешбарандаи сиёсати "дарҳои боз" ҳастем, наздик шудани Ҷумҳурии Покистон ба мо ҳамчун шарикӣ хуби ҳарбӣ метавонад муносибати Тоҷикистонро бо Ҳиндустон бад кунад. Сабаб он аст, ки Ҳиндустон бо Покистон муноқишаи бисёрсолаи сарҳадӣ дорад ва ин кишварро ҳамчун рақиби худ эътироф мекунад.

Роҳҳои аз ҳама наздик барои гардиши молу маҳсулоти ҳар ду кишвар тариқи ҳудуди Афғонистон ва Покистон аст. Аммо аз сабаби вазъи ноором дар Афғонистон ва масъалаҳои сарҳадии Ҳиндустон бо Покистон тариқи ин масир ба роҳ мондани гардиши молу маҳсулот айни замон номумкин аст. Аз ҳамин сабаб то ба анҷом нарасидани ин мушкилот эҳтимоли дар ҳолати статус-кво боқӣ мондани муносибатҳои иқтисодии ҳар ду давлат вучуд дорад.

Инчунин, ба сатҳи ҳамкориҳо бо Ҳиндустон дар баробари нуктаи боло боз омилҳои зерин таъсир дорад:

Якум, пойдор шудани сулҳу оромӣ дар Афғонистон, ки ҳам ба кишвари мо ва ҳам ба Ҳиндустон барои гардиши озод ва осони молу маҳсулот имконияти хуб медиҳад.

Дувум, татбиқи ғояи "**Чануб – Шимол**" – долони нақлиёти роҳи киштиҳо, роҳҳои оҳан ва мошингард, ки дарозияш 7200 км аст. Ин барои интиқоли молу маҳсулот байни Ҳиндустон, Эрон, Афғонистон Арманистон, Осиёи Марказӣ ва Аврупо тавассути бандари Чобаҳори Эрон имкон медиҳад, ки ҳам ба Тоҷикистон ҳам ба Ҳиндустон воридот ва содироти молу маҳсулоташон осон гардад. Дар ин ҳолат ҳамкориҳои мо бо Ҳиндустон метавонанд беҳтар шаванд.

Сеюм, рақобати Ҳиндустон бо Чин дар масъалаҳои глобалӣ ва минтақавӣ, инчунин, ба шарикӣ муҳимми ИМА табдил ёфтани Ҳиндустон дар солҳои охир. Ин омил боиси аз ҷониби Русия, Чин, Покистон ҳамчун таҳдид ба манфиатҳои онҳо қабул гардидани ҳамагуна фаъолияти Ҳиндустон мешавад. Бинобар ин, ба тавсеаи минбаъдаи сиёсати бисёрсамтии Тоҷикистон ба манфиатҳои миллӣ ҷавобгӯӣ аст, то кишвари мо ба "банд"-и баҳсҳои қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ дучор нашавад.

Хулоса. Робитаҳои Тоҷикистон ва Ҳиндустон дар соҳаҳои иқтисод, сиёсату амниятӣ ва фарҳангию гуманитарӣ дар ҳоли рушд қарор доранд. Барои Тоҷикистон зарур аст бо пешниҳоди маҳсулоти табиӣ кӯҳии худ, ки кишвар аз он ғани аст, диққати сармоягузори Ҳиндустонро ҷалб намояд. Мо бояд барои дарёфти роҳҳои нави муносибатҳои иқтисодӣ ба таври доимӣ бизнес–форуми соҳибкорони Тоҷикистону Ҳиндустонро баргузор намоем, ки барои ҳамкориҳои мустақими соҳибкорони ин ду кишвар ва дарёфти самтҳои нави ҳамкориҳои тичоративу иқтисодӣ имкон медиҳад.

Барои ҳар ду ҷониб тақвият додани робитаҳои фарҳангию гуманитарӣ омили муҳим ба шумор меравад. Инро метавон бо роҳи гузаронидани конференсиҳо бахшида ба фарҳанги тоҷику хинд: ҳамкориҳои театрҳо, сабти кинофилмҳои якҷоя,

баргузори намоишҳо, умуман, тариқи барномаҳои таҷассумкунандаи фарҳангии ҳар ду кишвар ва инъикоси васеи онҳо дар ВАО ба даст овард.

Барои коҳиш додани хатари терроризм ва экстремизм, хатарҳои вучуддошта дар сарҳад бо Афғонистон, ҳамкорӣ дар соҳаи ҳарбӣ низ аз манфиат холӣ нест. Ҳиндустон соҳиби силоҳи ҳастай ва артиши бузург мебошад. Бо гузаронидани машқҳои ҳарбии афсарон ва сарбозони ҳар ду кишвар, даъват ва равон кардани афсарону сарбозон барои бозомӯзӣ ба кишвари якдигар мо метавонем афсарону сарбозонамонро хуб омода намоем ва танҳо дар якҷоягӣ бо мушкilotи вучуддошта мубориза барем.

Дар маҷмӯъ, рушд ва тавсеаи муносибатҳо бо Ҳиндустон барои пешрафти соҳаҳои гуногуни иқтисоди мамлакат таъсири мусбат расонида, барои таҳкими суботу амният низ муҳим буда, ба тақвияти сиёсати хориҷии бисёрсамтии мамлакат мусоидат намуда, ба стратегияи рушди устувори Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯӣ аст.

КИТОБНОМА

1. Индия в Таджикистане: амбиции и нереализованные потенциал. URL: <http://rusozodi.org/>(дата обращения:02.12.2019)
2. Денис Т. Кому и сколько Россия продаёт оружие. Авторский блог. URL: <http://zavtraru/blogs/Кому-и-сколько-Россия-продаёт-оружие/> (дата обращения: 02.12.2019)
3. India-Tajikistan bilateral relations and visits. URL: <http://www.eodushanb.gov.in/page/bilateral-relations-and-visits/> (дата обращения:01.12.2019)
4. Отношение Таджикистана с Индией. URL: <http://mfa.tj/ru/main/view/26/otnosheniya-tadzhikistan-s-indiei/> (дата обращения:01.12.2019)
5. Миссия Индии в Центральной Азии, том числе в Таджикистане. Информационно-познавательный портал о Таджикистане. URL: <http://www.tajik-gateway.org/org/wp/?s=Индия-и-Таджикистан> (дата обращения: 04.12.2019)
6. Товарооборот между Индией и Таджикистаном в 2019 году. URL: <http://m.sputniknews.ru/org/20190911/1029846628/tovarooborot-tajikistan-india/> (дата обращения: 29.11.2019)
7. Заграничные студенты в 2018-2019гг. URL: <https://tajmedu.tj/ru/> (дата обращения: 05.12.2019)
8. ITEC-training programs. URL: <http://www.eoidushanbe.gov.in/page/itec-training-programes/> (дата обращения: 09.12.2019)
9. India-Tajikistan bilateral relations and visits. URL: <http://www.eoidushanbe.gov.in/page/bilateral-relations-and-visits/> (дата обращения: 09.12.2019)

**ФАСЛИ Ш. КОНТЕНТ-ТАҲЛИЛИ
СИЁСАТИ ХОРИҶӢ ВА МИНТАҚАВИИ
ТОҶИКИСТОН**

Контент–таҳлил: имичи Тоҷикистон дар Қазоқистон

Қозиева Ҳумайро,
донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Вуруд ба мавзӯ

Усули контент-таҳлил дар илми чомашиносӣ муддати дароз аст, ки истифода мешавад. Барои муайян намудани воқеият ва дарки амиқи масъалаи мавриди назар китобҳо, эълонҳо, мақолаву рӯзнома ё маҷаллаҳо, намоишҳои телевизионӣ, сабти филмҳо, шиорҳо, аксҳо ва инчунин, ҳуҷҷатҳои расмӣ бояд контент–таҳлил (таҳлили мундариҷавӣ) карда шаванд. Ин нави таҳлил имкон медиҳад, ки муҳтавои асосии масъала ва паёмҳои пинҳонии он ба пуррагӣ мушаххас карда шаванд. Дар даҳсолаи охир ин усули сотсиологӣ аз ҷониби намояндагони теъдоди зиёди илмҳо (забоншиносон, омӯзгорон, рӯзноманигорон, таърихшиносон, иқтисодчиён, чомашиносон ва ғайра) мавриди истифода қарор гирифтааст ва фаъолона истифода мешавад.

Вазифаҳои асосии муаллиф ҳангоми гузаронидани контент–таҳлил:

1. Муайян намудани сомонаҳое, ки аз он бояд иттилооти даркорино ба даст орад.
2. Бо истифода аз сомонаҳои мавриди назар пурра омӯхтани иттилооти ба даст омада.
3. Тартиб додани чадвали таҳлил.

Таҳлили мазкур бо истифода аз усули контен–таҳлил, таҳлил намудани васоити ахбори омма доир ба "Муайян намудани имичи Тоҷикистон дар Қазоқистон (дар солҳои 2018–2019)" нигаронида шудааст.

Омори мавҷудае, ки дастрас гардид, барои интиҳоби маълумоти лозима шароит фароҳам овард. Он бо мулоҳизаҳои зерин асоснок карда шудааст. Тибқи маълумоти васоити ахбори омма, яъне мувофиқи сомонаҳои **"azattyq.org"**, **"inforburo.kz"** ва **"zonakz.net"** дар Қазоқистон доир ба ба Тоҷикистон маълумоти ниҳоят зиёд мавҷуд аст. Масалан, дар

сомонаи "Радиои Озоди"-и Қазоқистон" аз соли 2002 то соли 2020 тақрибан 3500 маротиба калимаи "Тоҷикистон" зикр шудааст. Аммо таҳлили мазкур танҳо солҳои 2018–2019ро дар бар мегирад ва тӯли ин солҳо бошад, дар "Радиои Озодӣ"-и Қазоқистон 150 маротиба калимаи мазкур зикр шудааст. Дар сомонаи рӯзномаи интернетии –**zonakz.net** бошад, дар умум, доир ба Ҷумҳурии Тоҷикистон 1938 мақолаю хабарҳо пешкаш шудааст, ки аз он 54-тоаш солҳои 2018 – 2019ро дарбар мегиранд ва дар сомонаи "**informburo.kz**" дар бораи кишвари мо дар тӯли ин солҳо ҳамагӣ 30 мақолаю хабар нашр шудааст, ки ҳамаи ин маълумот мавриди баррасӣ ва таҳлил қарор гирифтаанд.

Терроризм, экстримизм, Давлати Исломӣ, Ҳизби Наҳзати Ислामी Тоҷикистон	Ҳамла, задухӯрд, вазъияти шиддатнок, чинояткорӣ, бехатарӣ
Ҳуқуқи занҳо, муҳоҷирон	Рейтинги давлатҳо (доир ба сатҳи бехатарии давлатҳо, коррупсия, терроризм, артиш ва ғайра)

Расми 1. Дар таҳлили мазкур чунин калимаҳо зиёд истифода шудаанд ва диққати махсус маҳз ба ин калимаҳо равона гардидааст.

Шумораи умумии матолиби нашршуда

Васоити ахбори омма	Миқдори умумии матолиб дар солҳои 2018-2019	Мусбат	Манфӣ	Бетараф (нейтрал)
Хадамоти қабоқии Радиои Озодӣ azattyq.org	150	20	50	80
Рӯзноаи интернетии Қазоқистон zonakznet	54	28	10	16
Канали телевизионии Қазоқистон informburo.kz	30	13	17	

Дар ҷадвали мазкур ҳамагӣ 234 матолиб, аз он 61-тоаш мусбат, 77-тоаш манфӣ ва 96-тоаш бетараф (нейтрал) мебошанд. Дар сомонаҳои "zonakz.net" ва "informburo.kz" матолиби таҳлилӣ танҳо доир ба амалҳои террористӣ ба назар мерасад (ҳамагӣ 3-то мебошад) ва дар сомонаи "azattyq.org" ягон матолиби таҳлилӣ дида намешавад, ҷунки ҳамаи матолиб хислати хабарӣ доранд.

Дар умум, Ҷумҳурии Тоҷикистонро мувофиқи сомонаи "informburo.kz" ҳамчун яке аз давлатҳои эронизабон мешиносанд, ки дар Осиёи Марказӣ ҷойгир шудааст. Тоҷикистонро ҳамчун кишвари хурдтарини аграрӣ-саноатӣ дар байни давлатҳои Осиёи Марказӣ муаррифӣ менамоянд. Тоҷикистон аз маъданҳои зеризаминӣ ғанӣ буда, аз сабаби набудани мутахассисон ва технологияи лозима, канданиҳои фойданокро кишварҳои хориҷа (Чин) коркард ва истихроҷ мекунад. Дараҷаи воридот (импорт) аз содирот (экспорт) зиёдтар мебошад ва яке аз давлатҳои асосие, ки Тоҷикистон аз он молҳои худро содирот мекунад, Қазоқистон мебошад. Тоҷикистон ва Қазоқистон шарикони стратегӣ ҳастанд.

Мулоҳизаҳо:

–Дар кор бо васоити ахбори омма рейтинги онҳоро ба назар гирифтани лозим аст.

–Дар сомонаҳои интернетӣ ба роҳ мондани нашри ҳар чӣ бештари матолиби таҳлилий.

–Барои фаҳмидани пешниҳодҳои одамон нисбат ба масъала ва ё матолиб, ба роҳ мондани робитаи баръакс (яъне дар сутуни шарҳу тавзеҳот ташкили ҷой танҳо барои пешниҳодҳо).

–Барои баланд бардоштани сатҳи мусбати матолиб назар ба матолиби манфии онҳо: пурра омӯхтани кишвар; омӯхтани масъала ё проблемаҳо; дар Қазоқистон гузаронидани рӯзҳои фарҳангӣ, барои фаҳмонидани, он ки мо тоҷик ва форсиабонем ва ворисони бузурги тамаддуни ориёӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ мебошем.

–Инчунин, зиёд кардани теъдоди матолиби таҳлилий нисбат ба миқдори хабарҳо, пешниҳоди матолиби дақиқе, ки асоси мустаҳкам доранд, чунки хабари бардурӯғ тез паҳн мегардад.

–Ташкил намудани гурӯҳи махсуси таҳлилгароне, ки метавонанд аз болои хабарҳои бардурӯғ назорат намоянд ва дурӯғ будани онҳоро исбот кунанд (мисоли он овозаҳои вирусӣ "Covid-19" дар Тоҷикистон ва ба воҳима афтодани мардум шуда метавонад).

Сомонаҳои истифодашуда:

1. Радиои Озодии Қазоқистон [URL:http://www.azattyq.org](http://www.azattyq.org) (сана:5.03.2020)
2. Газетаи интернетии Қазоқистон [URL:http://www.zonakz.net](http://www.zonakz.net) (сана:7.03.2020)
3. Канали телевизионии Қазоқистон [URL:http://www.informburo.kz](http://www.informburo.kz) (сана:7.03.2020)
4. Контент – анализ [URL:http://contentanalysis.ru](http://contentanalysis.ru) (сана: 10.03.2020)

Контент–таҳлил: имичи Тоҷикистон дар Қирғизистон

Норматов Хусрав,

донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилий

Вуруд ба мавзӯ

Нигоҳи ВАО-и Ҷумҳурии Қирғизистон ба Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2018–2019. Барои дарки амиқи масъалаи мавриди назар мо аз контент–таҳлил истифода мебарем, ки ин навъи таҳлил имкон медиҳад, ки масъаларо аз ҳар ҷониб муқоиса намуда, муҳтавои асосии онро пурра мушаххас намоем. Ин навъи таҳлил дар солҳои охир бисёр истифода шуда, натиҷаҳои машаххас ва муҳим додааст.

Дар натиҷаи мушоҳидаи сомонаҳои "**rus.azattyk.org**", "**cabar.asia**" ва "**24.kg**" дар Қирғизистон муайян карда шуд, ки оид ба Тоҷикистон маълумот зиёд буда, оноӣ хислатҳои гуногунро доранд. Масалан, дар сомонаи "Радиои Озодӣ"-и ин кишвар ("**rus.azattyk.org**") аз соли 2002 то инҷониб шумораи маълумот оид ба Тоҷикистон 5465 ададро дар бар гирифта, 974-и он ба солҳои 2018–2019 рост меояд. Дар сомонаи дигари интернетӣ ("**cabar.asia**") бошад, дар ин солҳо шумораи он 103 маълумотро ташкил медиҳад. Боз дар сомонаи дигаре, ки мушоҳида намудем ("**24.kg**") маълумот зиёд буда, дар солҳои 2018–2019 шумораи он 276 ададро ташкил медиҳад.

Калимаҳое, ки дар натиҷаи таҳлил бисёр ба назар расиданд ва диққати махсус ба онҳо дода шудааст: сарҳадот, Ҳизби Наҳзати Исломии Тоҷикистон, задухӯрд, вазъияти шиддатнок, сатҳи зиндагӣ, бехатарӣ.

Миқдори матолиби нашршуда дар умум:

Маълумот роҷеъ ба Тоҷикистон дар ВАО-и Қирғизистон дар солҳои 2018–2019

	ВАО	Мусбат	Манфӣ	Бегараф	Шумораи умумӣ
1.	rus.azattyk.org	47	35	892	974
2.	cabar.asia	9	26	68	103
3.	24.kg	19	36	221	276

Дар умум, маълум шуд, ки ҳамаи он се сомонае, ки барои таҳлил истифода бурдем, бештар доир ба мавзӯи сарҳадоти Тоҷикистону Қирғизистон баҳшида шудаанд, ва аксарияти ин матолиб айби задухӯрдҳои байни одамонро дар сарҳад ба ҷониби Тоҷикистон рабт медиҳанд .

Мулоҳизаҳо:

1. Дар қор бо ВАО рейтингҳои онҳоро ба назар бояд гирифт;
2. Ба эътибор гирифтани пешниҳодҳои одамон доир ба масъалаҳо;
3. Бештар ба нашр расонидани матолиби таҳлилий аз ҷониби коршиносони тоҷикистонӣ.

Сомонаҳои истифодашуда:

1. Баҳши Қирғизистонии радиои Озодӣ. URL: <https://rus.azattyk.org>
- 2.Программа по войне и мира в Центральной Азии URL: <https://cabar.asia>
- 3.Сомонаи интернетии URL: <https://24.kg>

Контент–таҳлил: имичи Тоҷикистон дар Туркменистон

Ҷобиров Шаҳбоз,

донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилий

Вуруд ба мавзӯ

Барои муайян намудани имичи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Туркменистон мо аз усули контент–таҳлил кор мегирем.

Ин навъи таҳлил имкон медиҳад, ки муҳтавои асосии масъала ва паёмҳои пинҳонии он ба пуррагӣ мушаххас карда шаванд.

Вазифаҳои асосии муаллиф хангоми гузаронидани контент–таҳлил:

- 1) Муайян намудани сомонаҳое, ки аз он бояд иттилооти лозимаро ба даст орад.
- 2) Бо истифода аз сомонаҳои мавриди назар пурра омӯхтани иттилооти ба даст омада.
- 3) Тартиб додани чадвали таҳлил.

Таҳлили мазкур бо истифода аз усули контент–таҳлил, таҳлил намудани васоити ахбори омма доир ба "Муайян намудани имичи Тоҷикистон дар Туркменистон (дар солҳои 2018–2019)" равона шудааст. Хабарҳои мавҷудае, ки дастрас гардидааст, барои интихоби маълумоти лозима шароит фароҳам оварданд.

Тибқи маълумоти васоити ахбори омма, яъне мувофиқи сомонаҳои "www.orient.tm", "turkmenistan.ru ва "hronikatm.com" дар Туркменистон доир ба Тоҷикистон маълумоти зиёд мавҷуд аст. Масалан, дар сомонаи "hronikatm.com" дар солҳои 2018–2019 беш аз 35 адад мақолаву хабар доир ба Тоҷикистон нашр шудааст. Дар сомонаи "orient.tm" бошад, беш аз 15 адад мақолаву хабар дар солҳои 2018–2019 роҷеъ ба Тоҷикистон нашр шудааст ва дар сомонаи "turkmenistan.ru" шумораи камтар–7 адад хабар нашр шудааст, ки ҳамаи ин матолиби нашршуда мавриди баррасӣ ва таҳлил қарор гирифтаанд.

Лӯлаи газ, иқтисод, тичорат, об, маориф	Фарҳанг, варзиш, боркашонӣ, роҳи оҳан
Терроризм, мушкилоти сарҳадӣ	Рейтинги давлатҳо (оид ба озодии матбуот, коррупсия)

Расми 1. Дар таҳлили мазкур чунин калимаҳо зиёд истифода шудаанд.

Шумораи умумии матолиби нашршуда

Васоити ахбори омма	Миқдори умумии матолиб дар солҳои 2018-2019	Мусбат	Манфӣ	Бетараф (нейтрал)
Хроника Туркменистон hronikatm.com	35	16	13	6
Сомонаи Turkmenistan.ru	7	6		2
Оҷонсии хабарии orient.tm	15	6	5	4

Дар ҷадвали мазкур ҳамагӣ 57 матолиби нашршуда, аз онҳо 27 мусбат, 18 манфӣ, 12 бетараф (нейтрал) мебошанд. Дар сомонаи "**hronikatm.com**" бештар доир ба анҷом нарасидани сохтмони роҳи оҳани Туркменистон – Афғонистон – Тоҷикистон ва баста шудани роҳҳои Туркменистон барои ҳамлу нақли молҳои Тоҷикистон оварда шудааст. Дар сомонаи мазкур оварда шудааст, ки Тоҷикистон нисбати сохтмони роҳи оҳан бетаваҷҷуҳӣ зоҳир мекунад ва сабаби инро дар бех шудани муносибатҳои Тоҷикистон бо Ўзбекистон мешуморад. Пас чӣ бояд кард, ки то имичи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сомонаҳои мазкур боло бардошта шавад?

- 1) Ҳарчӣ зудтар ба анҷом расонидани сохтмони роҳи оҳани Туркменистон–Афғонистон –Тоҷикистон.
- 2) Ҳал кардани қазияи баста шудани роҳҳои Туркменистон барои ҳамлу нақли борҳо аз Тоҷикистон.

Дар умум. Дар сомонаҳои мазкур муносибатҳои Тоҷикистон ва Туркменистон хуб арзёбӣ шудааст, аммо дар баъзе аз хабарҳо, ки дар сомонаи "**hronikatm.com**" нашр шудаанд, овардаанд, ки Тоҷикистон нисбат ба сохтмони роҳи оҳане, ки қарордодаш соли 2013 миёни Туркменистон– Афғонистон–Тоҷикистон ба имзо расида буд, чиддӣ муносибат намекунад. Аз ин хулоса баровардан мумкин аст, ки Туркменистон мехоҳад, ки ҳарчӣ зудтар ин сохтмон ба анҷом расад. Инчунин, дар бисёре аз хабарҳо дар бораи боздории мошинҳои боркашон ва вагонҳои марбут ба Тоҷикистон оварда шудааст ва дар бораи ин амалқард навиштаанд, ки бо сабаби беҳатарӣ ва пешгирии қочоқи маводи муҳаддир мебошад.

Мулоҳизаҳо:

- Ҳалли мушкилоти баста шудани сарҳади Туркменистон барои ҳамлу нақли молҳои Тоҷикистон.
- Ҳарчӣ зудтар ба анҷом расонидани сохтмони роҳи оҳани Туркменистон–Афғонистон–Тоҷикистон, ки яке аз сабабҳои асосии баста шудани сарҳад маҳз ҳамин масъала ҳисобида мешавад.
- Беҳтар кардани сатҳи озодии матбуот, ки Тоҷикистонро ба яке аз давлатҳои ишора кардаанд, ки дар рейтинги ҷаҳони зинаи пастро ишғол намудааст.

Сомонаҳои истифодашуда.

- 1) Хроникаи Туркменистон. [URL:https://www.hronikatm.com](https://www.hronikatm.com)
- 2) Сомонаи [URL:https://www.turkmenistan.ru](https://www.turkmenistan.ru)
- 3) Оҷонсии [URL:https://www.orient.tm](https://www.orient.tm)

Контент–таҳлил: имичи Тоҷикистон дар Украина

Рухшонаи Неъмат,
донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилий

Вуруд ба мавзӯ

Бо истифода аз усули контент–таҳлил метавон муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Украинаро таҳлил карда баромад, ки муносибати онҳо дар кадом сатҳ аст ва дар расонаҳои Украина доир ба имичи Тоҷикистон чӣ гуна андешаҳо ронда мешаванд.

Дар раванди анҷом додани контент–таҳлил дар мавзӯи Тоҷикистон дар расонаҳои Украина дар солҳои 2018–2019 имичи Тоҷикистон ҷиҳати ҳодисаҳои гузашта дар давоми ду сол мусбат, манфӣ ва ё бетараф (нейтрал) будани онҳо муайян карда шуданд. Зарурат аз анҷом додани чунин таҳлил дар он зоҳир мегардад, ки имичи Тоҷикистон дар расонаҳои Украинаро муқаррар ва муайян созем.

Ҳангоми анҷом додани контент–таҳлил манбаъҳои иттилоотии (*Радиои Озодии Украина, РБК Украина, "economist.ua* ва сомонии *"unian.net"*) истифода гардид, ки ин сомонаҳо сатҳи ҳамкории Тоҷикистон ва Украинаро дар ҳоли рӯ ба рушд медонанд ва ҳамзамон, раванди ҳамкории ин ду кишварро мусбат баҳогузорӣ менамоянд. Роҷеъ ба вазъи дохилии Тоҷикистон дар васоити ахбори оммаи Украина дар давоми солҳои 2018–2019 бештар дар бораи масъалаҳои манфии кишвар, ба мисли ҳаракатҳои террористӣ, ошӯбҳо дар маҳбасхонаҳо, низоъҳои сарҳадӣ ва ғайра матолиб нашр шудааст.

Сомонаҳо	Шумораи хабарҳо дар солҳои 2018-2019 оиди Тоҷикистон	Мусбат	Манфӣ	Бегараф (нейтрал)
Радиои Озодии Украина	60	35%	45%	20%
РБК Украина	35	40%	55%	15%
Unian.net	25	35%	60%	25%
Economist.ua	20	30%	50%	20%

Расми 1. Дар ин ҷадвал муайян гардидааст, ки дар давоми солҳои 2018–2019 хабарҳои Тоҷикистон дар расонаҳои Украина дар кадом сатҳ қарор доранд ва чӣ гуна баҳогузори гардидаанд.

Дар натиҷаи таҳлил муайян гардид, ки дар сомонаҳои Украина бештар хабарҳои манфии Тоҷикистон дарҷ гардидаанд ва ҳамаи онҳо ҳислати хабариро доранд. Метавон гуфт, ки дар бораи Ҷумҳурии Тоҷикистон ягон матолиби таҳлилӣ дар Украина ба нашр нарасидааст. Як қатор ҳодисаҳое, ки дар солҳои 2018–2019 рӯй дода гузаштанд, таъсири худро ба паст гардидани имичи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ расонидаанд. Яке аз чунин ҳодисаҳо ҳамла ба сайёҳони хориҷӣ дар кишвар мебошад, ки ин қазия ба имичи Тоҷикистон таъсири манфӣ расонидааст.

Хулоса, сатҳи рушд, амният ва имичи Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар давоми ду сол сомонаҳои Ҷумҳурии Украина ҳам мусбат ва ҳам манфӣ баҳогузори намудаанд, ки қисми зиёди ҳодисаҳои манфӣ дар рӯйхати аввали сомонаҳои Украина қарор доштанд. Ҳамаи он ҳодисаҳое, ки рух доданд, тавонидаанд ба обрӯву ҳайсиати Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ таъсири мусбат ва манфӣ расонанд.

Мулоҳизаҳо:

–сомонаҳои Украина нисбати Тоҷикистон ягон матолиби таҳлилӣ пешниҳод намеkunанд ва ин нишондиҳандаи он аст, ки онҳо манфиатҳои худро дар ин қор намебинанд;

- ҳамкориҳои Тоҷикистон ва Украина дар вазъи на он қадар хуб қарор доранд;
- сомонаҳо танҳо ҳислати хабарӣ доранд;
- барои дарки дурусти масъалаҳо маводҳои таҳлилий нашр гарданд.

Дар таҳлили мазкур дар кадом сатҳ қарор доштани имичи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сомонаҳои Ҷумҳурии Украина нишон дода шудаанд. Аз натиҷаи кори анҷомдодашуда метавон дарк намуд, ки муносибатҳои Тоҷикистон бо Украина дар кадом сатҳ қарор доранд.

Контент–таҳлил: гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир дар Тоҷикистон

Холов Муҳаммадшариф,
донишҷӯи бахши ҷаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилий

Вуруд ба мавзӯ

Гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2018–2019. Таҳлилу баррасӣ намудани сатҳи ғайриқонунӣ истифода бурдани маводи муҳаддир дар ҷомеа ва муносибати аҳоли ба проблемаҳои нашъамандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то нимаи аввали солҳои 90-уми асри гузашта муомилоти ғайриқонунии маводи муҳаддир ва истифодаи он чандон нигаронкунанда набуд, вале пас аз суқути Иттиҳоди Шӯуравӣ ва сар задани низоъҳои сиёсӣ ва мазҳабӣ, гурӯҳҳои ҷинояткор бо истифода аз вазъи ноороми он солҳо ва суғат гардидани низоми ҳифзи сарҳади давлатӣ роҳҳои пинҳонии интиқоли маводи нашъадори истеҳсоли Афғонистонро, ки яке аз бузургтарин тавлидгарони маводи нашъаовар ба ҳисоб меравад, азхуд намуданд.

Дар давоми таҳлилу баррасӣ муайн карда шуд, ки тамоми маводи нашъаовар, ки дар муомилоти ғайриқонунӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон бо роҳҳои қочоқ аз вилоятҳои наздисарҳадии Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон ворид

мегарданд. Истеъмоли маводи мухаддир тариқи сӯзандору яке аз сабабҳои паҳншавии вируси норасоии масунияти одам ба ҳисоб меравад. Солҳои охир дар Тоҷикистон тамоюли паҳн шудани навъҳои нави маводи нашъаовари синтетикӣ, ки ба рӯйхати миллии воситаҳои нашъадор, моддаҳои психотропӣ ва прекурсорҳо ворид карда нашуданд, мушоҳида мешавад. Ин вазъият метавонад ба пайдоиши навъҳои нави вобастагии нашъамандӣ мусоидат намояд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон аз лиҳози мавқеи ҷуғрофӣ худ дар яке аз мавзӯҳои интиқоли транзитии маводи нашъаовар қарор гирифта, барои мубориза ба ин таҳдиди ҷаҳони муосир нақши минтақаи буфериро ба зимма дорад.

Инъикоси масъалаи гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир дар фазои иттилоотии Тоҷикистон

Ҳангоми таҳлилу баррасӣ намудани вазоити ахбори омма ҳамасола матолиби зиёде паҳн мешаванд ва талқин мекунанд, ки бояд шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон чораҳои зарурӣ барои мубориза бар зидди маводи мухаддир андешанд ва инчунин, сихативу солимии худ ва ҷомеаро нигоҳ доранд, чунки дар тамоми давлатҳои ҷаҳон ин вабои аср бениҳоят рушд карда истодааст.

Тибқи маълумоти Муассисаи давлатии "Маркази ҷумҳуриявии пешгирӣ ва мубориза бар зидди бемории вируси норасоии масунияти одам" то соли 2019 дар Тоҷикистон 6059 нафар сироятшуда ба бемории вируси норасоии масунияти одам ба қайд гирифта шудаанд, ки аз ин шумора 3537 нафари онҳоро истеъмолкунандагони маводи нашъаовар тариқи сӯзандору ташкил медиҳанд ва теъдоди бештарашон ҷавонон мебошанд ва ин барои имичи давлати Тоҷикистон хатари бузург эҷод менамояд.¹

---

¹ Саидова М. Тоҷикистон дар сафи пеши мубориза бар зидди гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир қарор дорад. Душанбе, 26.06.2019/АМИТ "Ховар" [URL: http://toj.todaytj/tajikistan/itimoiet/print:page1,3681/](http://toj.todaytj/tajikistan/itimoiet/print:page1,3681/)

Хабар ё иттилооти умумӣ

Ҳамасола мақомоти салоҳиятдори Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 800 то 1000 ҷинойти муҳаддиротиро муайян менамоянд. Танҳо соли 2018–2019-ум 812 ҷинойт марбут ба маводи нашъаовар ошкор ва ба қайд гирифта шудааст. Мушкилоти дигаре, ки солҳои охир пайдо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пайдо шудааст, воридшавӣ ва паҳн гардидани моддаҳои синтетикӣ ва психотропии нашъадор мебошад, ки аз соли 2018 то 2019-ум 15 ҳазору 880 адад ҳаб (таблетка) мусодира карда шуд.¹

Рӯйхати вилоят, шаҳру ноҳияҳое, ки тибқи маводи ВАО манбаи қочоқи маводи муҳаддиранд: ноҳияҳои Шамсиддини Шохин, Панҷ, Фархор, Мир Саид Алии Ҳамадонии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилоятҳои Бадахшон, Таҳор, Кундуз ва Балхи Ҷумҳурии Исломии Афғонистон.

Минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон:

1. Шамсиддин Шохин. Ин масир яке аз хатсайрҳои муҳимми қочоқи маводи муҳаддир ба ҳисоб меравад. Қочоқбарон марзро убур карда, тавассути ин ноҳия ба Тоҷикистон маводи муҳаддиро ворид мекунанд.

2. Панҷ. Ин роҳи дигарест, ки яке аз хатсайрҳои маводи муҳаддир ба шумор меравад ва қочоқбарон тавассути заврақҳо ва инчунин, ба василаи нақлиёт маводи нашъоварро аз Афғонистон ба Тоҷикистон ғайриқонунӣ мегузаронанд ва сипас ба дигар кишварҳо интиқол медиҳанд.

3. Фархор. Ин масир яке аз хатсайрҳои муҳимми маводи муҳаддир буда, асосан қочоқбарони афғон моли худро ба василаи заврақҳо аз оби рӯди Панҷ ғайриқонунӣ ба кишвари мо ворид месозанд.

4. Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ. Ин масир яке аз хатсайрҳои муҳимми маводи муҳаддир ба ҳисоб меравад. Қочоқбарон тавассути нақлиёт ва бештар вақт ба василаи ҷӯпононе, ки дар назди сарҳад молҷаронӣ мекунанд, маводи муҳаддиро ба Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқол медиҳанд.

---

¹ Саидова М. Тоҷикистон дар сафи пеши мубориза бар зидди гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир қарор дорад.-Душанбе, 26.06.2019АМИТ “Ховар” /.[URL:http://toj.todaytj/tajikistan/itimoiet/print:page1,3681/](http://toj.todaytj/tajikistan/itimoiet/print:page1,3681/)

Вилоятҳои Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон:

1. Бадахшон. Яке аз хатсайрҳои интиқоли маводи муҳаддир мебошад, ки гурӯҳҳои қиноятпешаи трансиллӣ аз тариқи қаламрави Тоҷикистон ва Қирғизистон ба Русия ва мамолики Ғарб моддаҳои нашъаоварро ғайриқонунӣ интиқол медиҳанд.

2. Таҳор. Ин масир яке аз хатсайрҳои қочоки маводи муҳаддир ба шумор меравад. Аз ин ноҳия ба воситаи нақлиёт ба ноҳияи Фархор ва ба дигар шаҳру навоҳии Тоҷикистон маводи нашъаовар ба василаи шаҳрвандони тоҷику афғон ба давлатҳои хориҷа бурда мешавад.

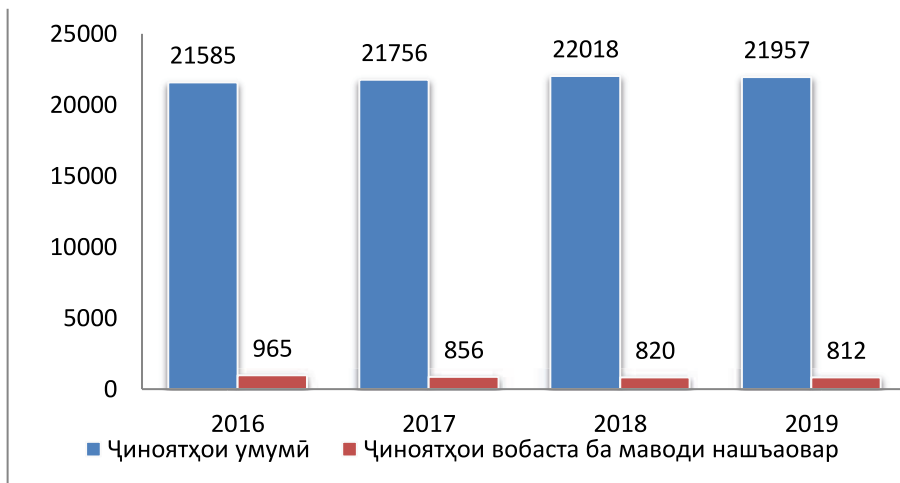
3. Қундуз. Ин масир яке аз хатсайрҳои қочоки маводи муҳаддир мебошад. Аз ин ноҳияи маводи муҳаддир тавассути нақлиёти гуногун ба Тоҷикистон ва аз он ҷо ба кишварҳои хориҷӣ аз тарафи гурӯҳҳои қиноятпешаи трансиллӣ ба тарзи қочоқ бурда мешавад.

4. Балх. Ин вилоят ҳамчун нуқтаи чамъоварӣ ва интиқоли маводи муҳаддир дар Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон ба ҳисоб меравад. Аз ин вилоят қочоки маводи муҳаддир ба ВМКБ ва вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз ин ҷо тавассути гурӯҳҳои қиноятпешаи трансиллӣ ба мамлакатҳои Осиёи Миёна, Русия сурат мегирад.¹

---

¹ Шафеев Б. Муҳаддирот–хатари бузург ва фазоянда.-2018-
[URL:http://Jumhuriyatj/index.php?art_id=3773](http://Jumhuriyatj/index.php?art_id=3773)

Қинойтҳои бақайдгирифташуда дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2016–2019

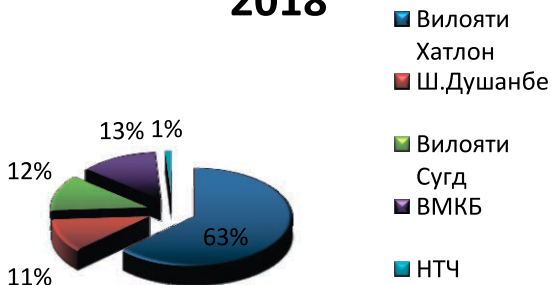

Миқдори мусодирашудаи маводи муҳаддир дар солҳои 2018-2019

Дар соли 2018 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба миқдори 6 тоннаву 214 кг ва соли 2019 бошад, 4 тоннаву 676 кг маводи муҳаддир мусодира шудааст, ки дар умум, 10 тоннаву 890 кг-ро ташкил медҳанд.¹

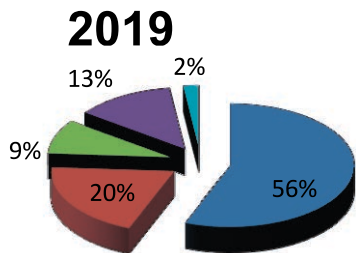
¹ Салим Ш. “Шарҳи вазъи вобаста ба маводи нашъадор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2018–2019.-С 6–7.

2018

Аз нисф зиёди маводи нашъадор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар қаламрави вилоятҳои бо Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон ҳамсарҳади Тоҷикистон: Виоляти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ва вилояти Хатлон мусодира карда мешавад.

Иттилооти мустақим

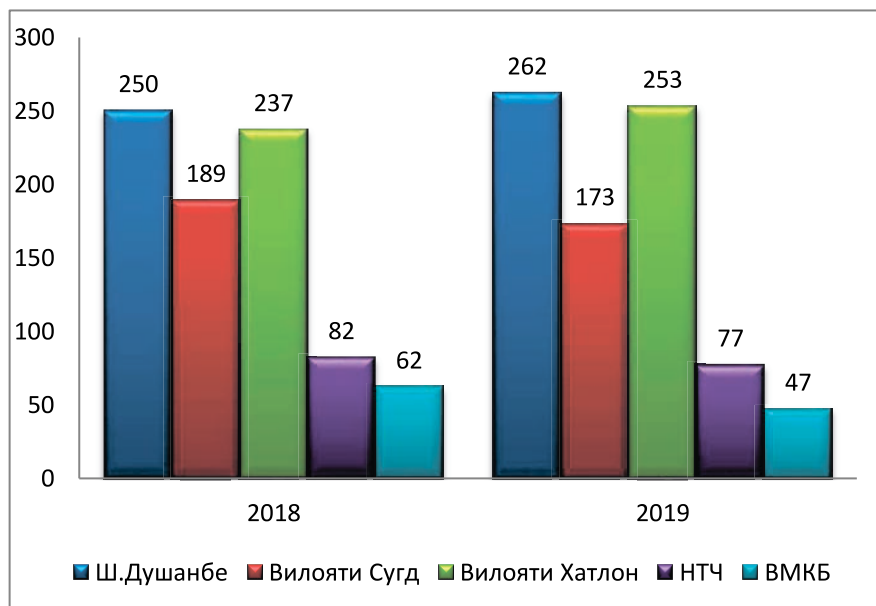
Дар соли 2018-ум 713 ҳолати ҳуқуқвайронкунии маъмури вобаста ба муомилоти ғайриқонунии воситаҳои нашъадор ошкор ва ба қайд гирифта, 749 нафар шахрванд ба ҷавобгарии маъмури кашида шудаанд, ки 58 нафари онҳо пеш судшуда буда, 28 нафараширо соҳибкорон, 6 нафараширо донишчӯён, 9

нафараширо коргарон, 1 нафараширо хонандаи мактаби таҳсилоти миёнаи умумӣ ва 705 нафараширо бекорон ташкил медиҳанд. Дар соли 2018 барои содир намудани ҷиноятҳои муҳаддиротӣ 29 зан дастгир карда шудааст.¹

¹ Муродзода Ф. Ҳифзи солимии ноболиғон аз маводи нашъадор-28.01.2019. URL:<http://Akn.tj>

Қиноктҳои мухаддироти дар солҳои 2018-2019 бақайдгирифташуда аз рӯи минтақаҳо

Қинокти амалигардонии стратегия ва ташвиқу тарғиби тарзи ҳаёти солим тавассути воситаҳои ахбори омма 2280 суханрониву суҳбат ташкил карда шуд ва бо ҳамкорӣ бо шабакаҳои телевизионии "Қаҳоннамо", "Тоҷикистон" ва "Сафина" барномаҳои телевизионӣ дар мавзӯҳои пешгирии нашъамандӣ паҳш гардида, дар радиоҳои "Тоҷикистон" ва "Садои Душанбе" таҳти унвонҳои "Нури Ақл", "Соҷарӯшан" ва "Аз ҳавас то фоҷиа" барномаҳои мунтазам паҳш гардидаанд. То имрӯз 1214 вохӯрӣ ва мулоқот, 117 семинар, 102 мизи гирд ва 352 чорабинии оммавӣ, маърифатӣ, таблиғотӣ ва варзиши зидди нашъамандӣ ташкил ва гузаронида шудааст.¹

---

¹ Барномаи соҳавӣ оид ба амалигардонии стратегияи милли мубориза бар зидди гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013–2020- [URL: http://basemmk.tj/view_sanadhoview](http://basemmk.tj/view_sanadhoview)

Сиёсати давлатии Тоҷикистон дар самти мубориза бо гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир ва инъикоси он дар ВАО

Тибқи таҳлилу баррасии матолиби ВАО чунин шарҳи умумии онҳо ба вучуд омад, ки ниҳодҳои давлатии Тоҷикистон мубориза бар зидди маводи мухаддирро пурзӯр намуда, дар ҳамоишҳои байналмилалӣ дар мавзӯҳои қочоқи маводи мухаддир суҳанрониро мекунад. Инчунин, амалиёт дар назди сарҳад гузаронида мешавад, чунки маводи мухаддир бештар дар мавзӯҳои наздисарҳадии Афғонистону Тоҷикистон мусодира мекунад.¹

Ба имичи Ҷумҳурии Тоҷикистон чӣ гуна таъсир мерасонад?

Дар раванди таҳлилу баррасии матолиби нашрнамудаи ВАО маълум шуд, ки муомилоти ғайриқонунии маводи нашъаовар дар баробари терроризм ва экстремизм яке аз сарчашмаҳои таҳдид ба ҷомеаи ҷаҳонӣ ва генофонди миллат ба ҳисоб меравад ва яке аз хатарҳои ҷиддӣ барои мардуми Тоҷикистон боқӣ мемонад ва ба муътадили вазъи иҷтимоӣ, иқтисодӣ инчунин, сиёсии давлат ва минтақаҳои алоҳидаи ҷаҳон таҳдид менамояд. Ҳамарӯза дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиноятҳое, ки ба маводи нашъаовар алоқаманданд, тақдирӣ садҳо нафарро ба ғочиа табдил дода, умри зиёди ҷавонону миёнасолонро кӯтоҳ мекунад, ки ин падидаҳои нангин боиси паст шудани обрӯву ҳайсиати давлат ва хатари бузург ба сиёсати давлат мегарданд.

Забони баёни матлабҳои ВАО оид ба гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир дар ВАО

Тибқи гузоришҳое, ки дар васоити ахбори омма (ВАО) нашр мегардад, фаҳмида мешавад, ки давлатҳои тавлидкундаи маводи мухаддир ҳоҳони ҳамин гуна амал мебошанд. Агар онҳо инро намеҳостанд, аввал аз сарҳад ва қаламрави худ қочоқи

---

¹ Саидова М. Тоҷикистон дар сафи пеши мубориза бар зидди гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир қарор дорад. –Душанбе, 26.06.2019/АМИТ “Ховар” /[URL:http://khovar.tj](http://khovar.tj)

маводи мухадирро манъ мекарданд ва дастрасии маводи нашъаоварро ба шахрвандон маҳдуд месохтанд ва сабаби ҷиноятҳои марбута намешуданд. Беаҳамиятии давлатҳое, ки истеҳсолкунандаи маводи нашъаоваранд, боиси нигаронии ҷомеаи ҷаҳонӣ мебошанд. Мутаассифона, сатҳи тавлидотии маводи мухаддир дар ҷаҳон сол то сол меафзояд.¹

Робита ба маводи мухаддир	Мусбат	Бетараф (нейтрал)	Манфӣ
AsiaPlus	45	19	37
Khovar	-	7	10
Ozodi	5	20	68

Ҳангоми таҳлили матолиби сомонаи Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон (АМИТ) "Ховар" – khovar.tj ба мушоҳида расид, ки дар тӯли солҳои 2018–2019 беш аз 17 матолиб доир ба маводи мухаддир нашр шудааст.

Ҳангоми таҳлили матолиби нашркардаи сомонаи "Радиои Озодӣ" муайян карда шуд, ки тайи солҳои 2018–2019 беш аз 93 матлаб роҷеъ ба маводи мухаддир дар Тоҷикистон пахш шудааст.

Ҳангоми таҳлили маводи сомонаи Агентии иттилоотии мустақили Тоҷикистон "ASIA-Plus" мушоҳида намудем, ки дар солҳои 2018–2019 беш аз 101 матлаб доир ба маводи мухаддир нашр шудааст.

Шарҳи мухтасари матолиби ВАО

Сомонаи Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон (АМИТ) "Ховар": <http://khovar.tj>

1. Дар шаҳри Душанбе дар таърихи 15.08.2019 навъҳои гуногуни маводи мухаддир сӯзонида шуд, ки 1 тоннаву 311 кг-ро ташкил меод.

2. Дар шаҳри Бохтар (собиқ шаҳри Қӯрғонтеппа) 22.06.2018 нуқтаи фуруши маводи мухаддир ошкор гардид, ки ба шахрванд Давлатов Баҳриддин тааллуқ дошта, дар умум, 4 кг 64 грамм моддаҳои нашъаоварро мусодира намуданд.

¹ Садои мардум. Дар Афғонистон мубориза ба маводи мухаддир дастоварди зиёд надоштааст. -07.06.2019 [URL:http://Ozodiorg](http://Ozodiorg)

3. Дар ноҳияи Шугнон 9-уми июни соли 2018 узви фаъоли гурӯҳи муташаккили ҷинойтӣ бо 100 кг маводи муҳаддир, ки ба шахрванд Тўйбошев Шухрат Мамлукович тааллуқ дошт, дастгир карда шуд.

4. Дар санаи 17.05.2019 суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар ҷаласаи ифтитоҳии Конфронси сатҳи баланд "Ҳамкории байналмилалӣ ва минтақавӣ дар мубориза бо терроризм ва манбаъҳои маблағгузори он, аз ҷумла гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир ва ҷинойткориҳои муташаккил".

5. Санаи 16.05.2019 Салоҳуддин Раббонӣ: "Масъалаи мубориза бо терроризм ва гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир сабаби ташвиш ва нигаронии ҳамаи кишварҳои минтақа гардидааст".

6. Конфронс дар таърихи 15.05.2019 аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳамкорӣ бо СММ, Иттиҳоди Аврупо, САҲА ва дигар шарикони байналмилалӣ таҳти унвони "Ҳамкории байналмилалӣ ва минтақавӣ дар мубориза бо терроризм ва манбаъҳои маблағгузори он, аз ҷумла интиқоли маводи муҳаддир ва ҷинойткорӣ" доир гардид.¹

Хадамоти тоҷикии "Радиои Озодӣ": <http://ozodi.org>

1. Мақомоти Оҷонсии мубориза ба маводи муҳаддир дар Тоҷикистон рӯзи 14-уми феврал гуфтаанд, ки соли гузашта ба хоҳири мустаҳкам намудани ҳифзи марз бо Афғонистон қочоқи маводи муҳаддир дуним баробар кам шуда, вале воридоти ҳаб (таблетка) аз Аврупо ба Тоҷикистон афзудааст.

2. Мақомоти Ҷумҳурии Тоҷикистонро 19-уми декабри соли 2019 дар фурудгоҳи Федератсияи Русия барои боздошти доруи "Метадон", як маводи хуморшикан, ки барои табобати гирифтронии маводи муҳаддир истифода мешавад, нигарон кардааст. Ба иттилои Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон, доруи "метадон" ёрии башардӯстона аз тарафи лоиҳаи UNDP—Дафтари рушди СММ будааст.

---

¹ Сомонаи Агенсии миллии иттилоотии Тоҷикистон /АМИТ "Ховар".
URL:<http://khovar.tj>

3. Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯзи 19-уми июн дар баёнияти кӯтоҳ гуфт, ки фаъолияти Мирзоравшан Сангинзода ва Шариф Неъматзода бар асоси шикояти соҳибкори украинӣ, ки бо мақсади сармоягузорӣ ба Тоҷикистон омада буд, аз тарафи шахсони номбурда кофтукоби беасос доир ба маводи муҳаддир бозпурсӣ шудааст.

4. Рӯзи 14-уми июни соли 2019 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъсиси сохтори ҷудоғонаи мубориза бо қочоқи маводи муҳаддир таҳти назари созмони СҲШ даъват кард, ки метавонад дар муборизаи дастаҷамъонаи кишварҳои узви ин созмон бо хатарҳои қочоқи маводи муҳаддир мусоидат намояд.

5. Санаи 25 майи соли 2019. "Маводи муҳаддир дар зиндонҳои Тоҷикистон аз кучост?". Баҳс дар Парлумон. Муовини аввали Вазири адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон мавридҳои истифода аз маводи муҳаддир дар зиндонҳои кишварро тасдиқ кард.

6. Дар таърихи 14-уми май. "Илтимос, падарамро раҳо кунед!". Зиндонӣ шудани падару писар дар як рӯз. Амирхоҷа Раҷабови 65-сола аз ноҳияи Рӯдакӣ барои хариду фурӯши ғайриқонунии маводи муҳаддир ва ҷалби ноболиғ ба ҷиноят, нух сол ҳудаш ва писараш бошад, ба ҳашт соли зиндон ҳукм гирифтанд.

7. "Киштзорҳои кӯкнор ба марзи Тоҷикистон "наздик мешаванд?". " Дар таърихи 13-уми май як созмони ғайриҳукуматӣ дар Афғонистон мегӯяд, ки кишти кӯкнор дар вилоятҳои наздик ба марзи Тоҷикистон густариш ёфтааст ва нақши Толибон дар ин бобат хеле зиёд аст.

8. "Ба ҷойи пулу героин намаки "Ҳоҷа Муъмин". Ҳабси як сокини ноҳияи Деваштич. 28-уми декабри соли 2018 додгоҳи ноҳияи Деваштич як сокини 59-соларо, ки ба ҷойи героин ба "харидори шартӣ" бар ивази 15 ҳазор сомонӣ бастаи ду кило намаки ошро овардааст, ба 12 соли зиндон маҳкум кард.

9. "Дар 9 моҳ 11 қочқабар дар марз бо Афғонистон кушта шуданд". Дар таърихи 31-уми октябри соли 2018 Мақомоти марзбонии Тоҷикистон, дар нух моҳи соли равон дар марз 20 задухӯрди мусаллаҳона сурат гирифта, 11 қочқабаркушта шудааст. Дар пайи задухӯрдҳо аз қочқочӣён беш аз 1300 кило маводи муҳаддир мусодира шуд.¹

Оҷонсии иттилоотии "Asia-Plus".

1. "Санаи 5-уми декабр Воҳидҳои таъиноти махсус дар Хоруғ машқҳои амалию тактикӣ гузарониданд". Аз ҷумла, ҳайати шахсии воҳидҳои таъиноти махсуси РВКД дар ВМКБ барои пешгирӣ кардани бетартибҳои оммавӣ, безараргардонии гурӯҳҳои террористони силоҳбадаст ва дастгир намудани гурӯҳи нашъаҷалобон машқҳои ҳарбиро бо маҳорати баланд иҷро карданд.

2. "Дар Тоҷикистон шимолӣ Афғонистонро сарчашмаи асосии бесуботӣ медонанд". Дар таърихи 28-уми октябри соли 2019 раиси Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Шукурҷон Зухуров зимни суханронии зикр намуд, ки солҳои охир дар натиҷаи фаъолияти муваффақонаи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ суст шудани чараёни гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир тавассути қаламрави Тоҷикистон, инчунин, тӯли панҷ сол шумораи шаҳрвандони Тоҷикистон, ки дар кишварҳои дигар барои қочқи маводи муҳаддир боздошт шудаанд, беш аз ду маротиба ва миқдори маводи муҳаддири мусодирашуда аз онҳо шаш маротиба кам шудааст, ба ҷашм мерасад.

3. "Нигаронии Эмомалӣ Раҳмон аз фаъолнокии террористон дар интернет". Санаи 21-уми майи соли 2019 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба аҳамияти чорабиниҳои Тоҷикистон дар мубориза ба терроризму экстремизми байналмилалӣ, ҷиноятҳои муташаккил ва қочқи маводи муҳаддир сухан ронда, таъкид намуд, ки ин тадбирҳо дар оянда низ тақвият дода мешаванд.

4. "Ҳукми сздаҳ соли зиндон ба сокини Хоруғ барои нашъаҷаллобӣ". 16-уми апрели соли 2019 барои даст доштан дар

---

¹ Сомонаи Радиои Аврупои Озод/Радиои Озодӣ. [URL:http://Ozodiorg](http://Ozodiorg)

гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир сокини шаҳри Хоруғ Алишер Хушдилов ба сездар соли зиндон маҳкум шуд. Алишер аз шаҳрванди Афғонистон бо номи Ахтар дар бозори наздисарҳади маҳаллаи Теми Хоруғ ба маблағи 15 ҳазор сомони 13 килову 200 грамм маводи мухаддири наъви ҳашиш меҳарад.

5. "Боздошти як афғон бо миқдори зиёди маводи мухаддир дар Душанбе". Дар таърихи 5-уми апрели соли 2019 шаҳрванди Афғонистон Аминуллоҳ Бисмилоҳзода дар хонаи ичорааш дар маркази шаҳри Душанбе ҳудуди 49 кило маводи нашъаовари навъҳои ҳашиш ва афюнро нигоҳдорӣ мекардааст.

6. "Ҳукми 28 соли зиндон ба собиқ мансабдори воломақоми ВКД". 29-уми октябри соли 2018 Файзулло Гадоев, собиқ сардори Раёсати мубориза бар зидди гардиши ғайриқонунии маводи мухаддири ВКД-и Ҷумҳурии Тоҷикистон барои даст доштан дар муомилоти ғайриқонунии маводи мухаддир ба 28 соли зиндони низомаш шадид маҳкум шуд.

7. Санаи 24-уми сентябри соли 2018 дар бухории махсуси Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳузури Комиссияи махсус аз ҳисоби намояндагони мақомоти прокуратура, суд ва сохторҳои ҳифзи ҳуқуқ маросими навбатии нобуд кардани маводи мухаддири мусодирашуда баргузор шуд.

8. Маҳви се қочоқбар дар марзи Тоҷикистону Афғонистон. 25-уми июли соли 2018 дар чараёни амалиёти махсус дар сарҳади байни Тоҷикистону Афғонистон се нафар қочоқбари афғон кушта, шаш тан ҳамкори тоҷики онҳо боздошт ва беш аз сад кило маводи мухаддиру силоҳ бо тирҳояшон мусодира карда шуд.

Дурнамои ҳалли масъала аз рӯи матолиби ВАО

Шарҳи умумии матолиби ВАО дар чараёни таҳлилу баррасии он о, дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон назорати фурӯш ва бақайдгирии симкортҳои ширкатҳои мобилӣ, ки қочоқбарони Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон бо истифода аз онҳо тавассути сарҳади давлатӣ ба интиқоли маводи нашъаовар машғул мебошанд, ҳамчунин, бо истифода аз технологияҳои муосир

махдуд кардани паҳншавии мавҷҳои антеннаҳои мобилии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва инчунин, дар чандин ҷиновати марбут ба маводи нашъаовар фаҳмида мешавад, ки ҷиноваткорон бо комюнерҳои бузург сарҳадро бе ягон монеа убур мекунанд, чунки таҷҳизоти махсуси замонавӣ дастрас нест, ки онҳоро назорат кунанд ва баъд дар дохили кишвар баъзеи онҳоро ошкор ва дастгир мекунанд. Барои ошкор ва дастгир кардани онҳо таҷҳизоти муосири техникӣ лозим аст, ки чунин ҷиноватҳо пешгирӣ карда шаванд.

Мулоҳизаҳо:

–Имрӯзҳо мушоҳида мешавад, ки баҳри амалӣ намудани чораҳои пешгирии нашъамандӣ ва назорати муомилоти воситаҳои нашъадор аз ҷавонон сар карда то миёнасолон ва инчунин, аз тарафи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон кӯшиш ба харч дода истодаанд.

–Барномаҳои марбут ба маводи нашъаовар ва якҷанд чорабиниҳо байни шаҳрвандон гузаронида мешавад.

–Сабаби сар задани чунин ҷиноватҳо саҳлангории ниҳодҳои қудратӣ ва набудани таҷҳизоти муосири техникӣ мебошад, ки сарҳадбонон тавонанд ҷиноваткоронро пеш аз убури ғарққонунии марз ошкор ва дастгир намоянд.

Хулоса

Дар ҷараёни таҳлилу баррасӣ фаҳмида шуд, ки имрӯзҳо шояд тамоми аҳолии кишвар то андозае дар бораи оқибатҳои баду ғоҷаовари нашъамандӣ маълумот дошта бошад, аммо, мутаассифона, нафарони зиёде ҳам ҳастанд, ки ба ивази ҷони худ ин маводи марговарро харидорӣ мекунанд ва фикру сикҳативу саломатии худ, ватану миллат, инчунин, аҳли хонаводаашро намекунанд. Ҳар як нашъаманд баъди даст задан ба истифода маводи муҳаддир дарк мекунанд, ки ин амали ҷиноии вай ба бадбахтии наздикон, вайрон шудани оила, аз даст рафтани обрӯю саломатӣ ва аз ҳама муҳимтар, оқибати қори ӯ ба марг анҷом меёбад. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон кӯшишҳои зиёде барои кам кардани сатҳи нашъамандӣ дар

қаламрави кишвар ба харч медихад. Дар ин ду соле, ки мавриди баррасӣ ва таҳлил қарор гирифт, Агенти назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон иқтидор ва тавоноии худро мустаҳкам мукамал гардонид, дар мубориза бо муомилоти ғайриқонунии маводи муҳаддир, моддаҳои психотропӣ ва прекурсорҳои онҳо ва пешгирии нашъамандӣ ва муомилоти муҳаддиротӣ ҳиссаи сазовори худро мегузорад ва шумораи барномаҳои зидди нашъамандиро вусъат дода истодааст, ки ин барои пешрафти кишварамон, инчунин, сатҳии солимии аҳоли хеле муҳим ба шумор меравад.

Тавсияҳо

Дар мадди аввал омода кардани мутахассисони пуртаҷриба, ки қобилияти хуби пешгирии чунин хатарҳоро доро ҳастанд ва ба таҷҳизоти муосири замонавӣ таъмин намудани онҳо, ки фаъолиятшон ба ошкор намудани ҷиноятҳои муҳаддиротӣ вобаста аст. Инчунин, бояд доимо дар бораи зарари маводи муҳаддир ба шахрвандон, бештар ба ҷавонон, ки машғули ин гуна амалҳо мешаванд, фаҳмонанд, ки ба ҳар гуна амалҳои бад даст назананд ва ҳамеша дар пайи ободу шукуфӣи ватани азизи худ бошанд. Беҳтарин воситаи халосӣ аз маводи муҳаддир дар ихтиёри ҳар як нафар қарор дорад, зеро тақдири ҳар як инсон дар дасти худи ӯст. Бояд ҷалб намудани ҷавонон ба варзиш, иштирок дар корҳои ҷамъиятӣ ва дар роҳи ҷустуҷӯи донишу маърифат машғул кардани онҳо вусъат ёбад, зеро бисёри ҷиноятҳо аз бекорӣ ва беҳудагардӣ сар мезананд. Андешидани тадбирҳои зарурӣ нисбати шахсони алоҳида ва гурӯҳҳои муташаккили ҷиноятпеша, ки ба воридсозӣ ва паҳнкунии маводи муҳаддир машғуланд. Гузаронидани амалиёт бар зидди маводи муҳаддир, ошкор ва нобуд сохтани рустаниҳои нашъадори хурӯй, бастании роҳҳои воридшавии маводи нашъадор ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ва интиқоли минбаъдаи онҳо ба хориҷи кишвар, аз ҷумла гузаронидани амалиёти муштарак байнидавлатӣ ва байниидоравӣ.

КИТОБНОМА

1. Маркази пажӯҳишии "Дискурс" [URL:http://C-discursru](http://C-discursru)
2. Мақолаи маҷаллаи "Шарҳи вазъи вобаста ба маводи нашъадор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2018–2019". –С 102.
3. Сомонаи Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон [URL:http://Akn.tj](http://Akn.tj)
4. Нашрияи расмии Ҷумҳурии Тоҷикистон [URL:http://Jumhuriyat.tj](http://Jumhuriyat.tj)
5. Сомонаи "Имрӯз". Рӯзи байналмилалии мубориза бар зидди маводи нашъаовар. [URL:http://toj.today.tj](http://toj.today.tj)
6. Сомонаи Агентии иттилоотии мустақили "ASIA-Plus" [URL:http://Asiaplustjinfo](http://Asiaplustjinfo)
7. Сомонаи "Радиои Озодӣ" [URL:http://Ozodi.org](http://Ozodi.org)
8. Сомонаи Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон – АМИТ "Ховар". [URL:http://khovar.tj](http://khovar.tj)

Контент – таҳлил: проблемаи экстремизм дар фазои иттилоотии Осиёи Марказӣ

Иброҳимзода Умедҷон,

донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилий

Вуруд ба мавзӯ

Дар замони муосир васоити ахбори омма (минбаъд ВАО), бахусус, сомонаҳои интернетӣ, барои дарёфт ва ба даст овардани маълумоти зарурӣ нақши калидӣ доранд. Шумораи зиёди манбаъҳои иттилоотӣ имконияти дастрас намудани маълумотро аз як тараф, осон намоянд, аз тарафи дигар, пароканда ва муҳтавои гуногун доштани онҳо мушкилӣ пеш меоварад. Аз ҳамин рӯ, ба таҳлил ва сохторбандии дурусти муҳтавои матни васоити ахбори омма (ВАО) эҳтиёҷ пайдо мешавад. Барои ин кор гузаронидани таҳқиқот бо методи контент – таҳлил ба мақсад мувофиқ аст.

Вазифаҳои гузошташуда – аз манбаъҳои боэътимоди кишварҳои Осиёи Марказӣ пайдо намудани маълумот оид ба проблемаҳои экстремизм дар солҳои 2018–2019 ва гузаронидани таҳқиқот бо методи контент – таҳлил.

Чунин фарзияҳо муқаррар шуда буданд:

1. Проблемаи экстремизм дар фазои иттилоотии Осиёи Марказӣ васеъ таҷассум мегардад.
2. Дар фазои иттилоотии Осиёи Марказӣ омили экстремизм ҳамчун падидаи номатлуб арзёбӣ гардидааст.

Барои таҳлил калимаҳои зерин ба назар гирифта шудаанд:

- Экстремизм, проблемаи экстремистӣ;
- Осиёи Марказӣ;
- Экстремизми динӣ (мазҳабӣ), фундаментализм;
- Ҷалби одамон ба гурӯҳҳои экстремистӣ;
- Радикализм, сепаратизм, ақидаҳои радикалӣ.

Дар раванди пажӯҳиш миқдори зиёди иттилоот оид ба проблемаи экстремизм дар Осиёи Марказӣ аз манбаъҳои боэътимоди давлатӣ ва хусусии минтақа омӯхта шудааст. Барои

муайян намудани мақоми проблемаи экстремизм дар фазои иттилоотии Осиёи Марказӣ сомонаҳои интернетии зерин дар рафти таҳқиқот мавриди истифода қарор гирифтанд:

- Бахши тоҷикии "Радиои Озодӣ";
- Агентии байналмилалӣ иттилоотии "Фергана";
- Агентии иттилоотии "Азия Плюс";
- Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон (АМИТ) "Ховар";
- Портали мултимедии иттилоотӣ–таҳлилии "ИнформБюро";
- Интернет – рӯзномаи "ZONAKz";
- Сомонаи итернетии Ўзбекистон – "KUN.UZ";
- Агентии иттилоотии "24.KG";
- Радиои Аззаттык;
- Интернет – рӯзномаи "TURKMENISTAN.ru";
- Сомонаи интернетии "Хроника Туркменистана".

Миқдори матолиби нашршуда доир ба проблемаи экстремизм дар сомонаҳои интернетии Осиёи Марказӣ (2018– 2019)

ВАО	Матолибе, ки дар онҳо калимаҳои муқарраршуда истифода шудаанд	Иттилооти бевосита ба мавзӯи экстремизм бахшидашуда	Ҷози (%) иттилоот доир ба проблемаи экстремизм
"Радиои Озодӣ"	287	67	23,3%
ИА "Фергана. ru"	159	105	66%
Агентии иттилоотии "Азия-Плюс"	278	70	25,1%
АМИТ "Ховар"	1220	105	8,6%
"ИнформБюро"	270	68	25,1%
Интернет– рӯзномаи "ZONA.KZ"	376	65	17,2%
KUN.UZ	112	56	50%
24.KG	234	60	25,6%
Радиои Аззаттык	256	70	27,3%
"Turkmenistan.ru"	120	15	13,3%
"Хроника Туркменистан"	187	12	6,4%

Дар сомонаҳои истифодашуда миқдори зиёди иттилоот, ки дар он калимаи "экстремизм" истифода шудааст, вучуд доштанд, аммо миқдори иттилооте, ки бевосита роҷеъ ба проблемаи экстремизм буд, миқдори муайяни онҳоро ташкил медод. Масалан, дар "Радио Озодӣ" аз 287 матолибе, ки дар он калимаи "экстремизм" дида мешуд, танҳо 67 ададаш - ба қазияи мазкур бевосита дахл дошт. Дар Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон (АМИТ) "Ховар" бошад, аз 1220 матолибе, ки дар он вожаҳои муқарраршуда истифода шуда буданд, танҳо 105-и он бевосита ба масъалаи мавриди назар бахшида шуда буд. Инчунин, дар дигар сомонаҳо низ омили дар боло зикр карда шуда, ба назар мерасад.

Инъикоси мавзӯ дар фазои иттилоотии Осиёи Марказӣ

Таҳлили мухтавои матни манбаъҳои иттилоотии Осиёи Марказӣ нишон дод, ки дар васоити ахбори оммаи хусусӣ нисбат аз матбуоти давлатӣ бештар проблемаи экстремизм инъикос ёфтааст. Дар маҷмӯъ, бисёре аз матолиби нашргардида дар васоити ахбори оммаи электронӣ ё аз манбаъҳои расмӣ мақомоти давлатӣ ё аз нишастҳои матбуотӣ ва суҳбат бо коршиносон гирифта шудаанд. Тақрибан тамоми манбаъҳои иттилоотии номбурда ба проблемаи экстремизм нигоҳи манфӣ дошта, онро ҳамчун падидаи номатлуб ва хатарнок ба амнияти кишварҳои минтақа ва ҷаҳон шуморидаанд.

Мулоҳиза. Дар рафти таҳқиқот маълум гардид, ки дар фазои иттилоотии Осиёи Марказӣ проблемаи экстремизм ба таври васеъ инъикос мегардад ва он дар аксар вақт иттилоӣ яқумдараҷа аст. Миқдори ниҳоят ками он ба хонандагон ба таври таҳлил пешкаш шуда, аз пешниҳоди мулоҳизаҳо иборатанд.

Сабабҳои ҷалб шудан ба гурӯҳҳои экстремистӣ аз нигоҳи сомонаҳои интернетии Осиёи Марказӣ

Дар раванди таҳқиқи манбаъҳои иттилоотии электронӣ маълум гардид, ки сабабҳои ҷалб гардидан ба гурӯҳҳои экстремистӣ асосан: *таъсири манфии сомонаҳои интернетии муҳтавои таблиғотӣ дошта – 34%, сатҳи бекорӣ – 19%, кӯшиши зуд ба даст овардани маблағи зиёд– 17%, норасоии тарбия дар оила–16%, зудбоварӣ ва зери таъсири шахси дигар афтодан – 14% ба ҳисоб меравад.* (Нигаред ба дар расми 2).

Расми 2.

Сабабҳои ҷалб шудан ба гурӯҳҳои экстремистӣ	%
Таъсири манфии сомонаҳои интернетии муҳтавои таблиғотӣ дошта	34
Сатҳи бекорӣ дар ҷомеа	19
Кӯшиши зуд ба даст овардани маблағи зиёд	17
Норасоии тарбия дар оила	16
Зудбоварӣ ва зери таъсири шахси дигар афтодан	14

Аз маълумоти гирифташуда маълум гардид, ки хусусияти ба гурӯҳҳои экстремистӣ шомил шудани шахрвандони кишварҳои Осиёи Марказӣ умумиятхое дошта бошанд ҳам, аз якдигар фарқи зиёд доранд.

Тоҷикистон. Проблемаи экстремизм дар Тоҷикистон аз дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ бо хатарҳои шадидтари дар сарҳади Афғонистон вучуд дошта фарқ мекунад. Проблемаи экстремизм дар ин кишвар аз натиҷаҳои ҷанги шахрвандӣ, сарҳади тӯлонӣ доштан бо Афғонистон ва вазъи мушкили иқтисодиву иҷтимоӣ пайдо шудааст.

Зиёда аз 80 дарсади истифодабарандагони интернет дар Тоҷикистон бо иттилооти хислати экстремистӣ ва террористӣ дошта рӯбарӯ мешаванд [1].

Базаи иҷтимоии ҷалбкунандагон (вербовицики) – ҷавонон ва муҳочирони корӣ.

Сабабҳои асосии ҷалбшавӣ (вербовка) – идеологи, молияви, динӣ (мазҳабӣ) ва сиёсӣ.

Гуруҳҳои асосии ҷалбкунанда – "Ҳаракати Исломии Ўзбекистон" ва "Ҷамоати Ансуруллоҳ".

Ўзбекистон. Дар ин кишвар ниҳодҳои экстремистӣ хеле пурқувват ба ҳисоб мераванд, аммо бо сабаби тадбирҳои пешгирикунандаи экстремизм, қисми зиёди ин сохторҳо берун аз кишвар вучуд доранд ва амал мекунад.

Базаи иҷтимоии ҷалбкунандагон – ҷавонон ва муҳожирони қорӣ.

Сабабҳои асосии ҷалбшавӣ – идеологӣ, молиявӣ ва сиёсӣ.

Гуруҳҳои асосии ҷалбкунанда – "Ҳаракати Исломии Ўзбекистон" ва "Иттиҳоди ҷиҳоди исломӣ".

Қазоқистон. То солҳои охир Ҷумҳурии Қазоқистон яке аз ҷойҳои мувофиқ барои гуруҳҳои экстремистии динӣ (мазҳабӣ) ба ҳисоб мерафт, аммо суръати баланди модернунонии кишвар ва миқдори зиёди русзабонон ва таҳаммулазириҳои онҳо нагузошт экстремизм дар миқёси зиёд густариш пайдо кунад.

Базаи иҷтимоии ҷалбкунандагон – маҳбусон, криминалитет, ақаллиятҳои миллӣ.

Сабабҳои асосии ҷалбшавӣ – идеологӣ.

Гуруҳҳои асосии ҷалбкунанда – "Ҳизбут-таҳрир", "Изги Амал" ва "Қазақстан мусулман одағы".

Қирғизистон. - Ин давлати ҳамсоя бештар ба проблемаи экстремизм таваҷҷуҳ дорад, зеро ду инқилоби бавучуднома дар ин кишвар, вазъи мушкили иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, инчунин, муқовимати байниқабилавӣ дар ҷануби он вазъро боз ҳам мушкилтар ва печидатар мекунад.

Базаи иҷтимоии ҷалбкунандагон – маҳбусон, криминалитет, ҷавонон ва ақалияти миллӣ.

Сабабҳои асосии ҷалбшавӣ – идеологӣ ва молиявӣ.

Гуруҳҳои асосии ҷалбкунанда – "Ҳизб ут-таҳрир", "Жайшул Майди", "Ҷунбиши Исломии Туркистони Шарқӣ", "Ал-Қоида", "Ҷамоати Ансуруллоҳ", "Ҷамоати таблиғи исломӣ"

Туркманистон. Аз сабаби пӯшида будани бисёре аз маълумот доир ба хатари экстремизм, иттилоотро метавон танҳо аз ВАО-и хориҷӣ ва ё ғайрирасмӣ дастрас намуд. Расман Ҳукумати ин кишвар дар ҷанги Сурия ширкат варзидани шаҳрвандони худро инкор мекунад [2].

Дурнамои рушди масъала

Таҳлили муҳтавои васоити ахбори оммаи электронӣ нишон дод, ки сомонаҳои мавриди назар барои равшан намудани проблемаи экстремизм дар Осиёи Марказӣ нақши калидӣ доранд. Барои боз ҳам хубтар намудани муҳтавои он пешкаш намудани мулоҳиза ва пешниҳодҳо ба мақсад мувофиқ аст. Агар муҳтавои ҳар як матни сомонаҳои интернетӣ бо мулоҳиза ва пешниҳод доир ба проблемаи номбурда ба хонанда пешкаш шавад, таъсири он ба мардум зиёд мегардад ва эҳтимоли коҳиш ёфтани он ба вучуд меояд.

Инчунин, барои беҳтар намудани мазмуну муҳтавои матни сомонаҳои интернетӣ баробари нуктаи боло боз омилҳои зерин таъсир доранд:

Якум. Зиёд намудани мақолаҳои таҳлилий оид ба масъалаи экстремизм дар фазои иттилоотии Осиёи Марказӣ, ки инро метавон ба воситаи сомонаҳои интернетии минтақа нашр намуд.

Дуюм. Сомонаҳои интернетии минтақаро мебояд иттилоотро аз манбаъҳои расмии давлатӣ дастрас намоянд, то ин ки бо иттилооти бардурӯғ мардумро ба тарсу воҳима наоваранд.

Дар рафти пажӯҳиш ду фарзияи муқарраркардашуда исбот гардид: 1) Проблемаи экстремизм дар фазои иттилоотии Осиёи Марказӣ васеъ инъикос мегардад; ва **2)** Дар фазои иттилоотии Осиёи Марказӣ омили экстремизм ҳамчун падидаи номатлуб арзёбӣ мешавад.

Хулоса. Дар ҷараёни таҳқиқ муайян карда шуд, ки расонаҳои интернетии Осиёи Марказӣ барои равшан намудани проблемаи экстремизм ва коҳиш додани он дар минтақа кӯшиши зиёд карда истодаанд. Барои боз ҳам беҳтар намудани тадбирҳои пешгирикунандаи проблемаи экстремизм дар минтақа аз тарафи муҳаққиқ чунин таклифҳо пешниҳод гардидаанд, ки ба назар гирифтани онҳо аз манфиат холӣ нест:

Якум. Дар ҳолати рӯй додани ягон ҳодисаи хислати экстремистӣ дошта намояндагони ВАО-ро зарур аст иттилоотро аз мақомоти давлатӣ ва манбаъҳои расмӣ онҳо дастрас намуда, ба хонандагон пешкаш намоянд. Ҳангоми истифода аз манбаъҳои ғайрирасмӣ, эҳтимоли дучор шудан ба иттилооти бардурӯғ (дезинформация) ба вучуд меояд.

Дуом. Дар фазои иттилооти минтақа ба таври доимӣ равшан намудани масъалаҳои динӣ (конфессионалӣ) бо истифода аз сомонаҳои боэътимоди Осиёи Марказӣ, ки хонандаи нисбатан зиёд доранд ва имкони таъсир расонидан ба мардумро доро ҳастанд.

Сеюм. Ба сомонаҳои хусусӣ додани имконияти пурра ва комили равшан намудани ҳодисаҳои хислати экстремистӣ дошта, то ин ки онҳо тавонанд бе ягон мушкилӣ фаъолияти худро босамар анҷом диҳанд.

Чорум. Ташкил ва таблиғи барномаҳои иҷтимоӣ, ки имкон медиҳанд: дар тафаккури ҷомеа муносибати мусбат ва таҳаммулпазир ба муҳити атроф ба вучуд ояд.

Китобнома

1. Спутник Кыргызстана. URL: <https://m.ru.sputnikkg>
2. Безопасность Центральной Азии URL: <https://russiancouncil.ru/postsovie2020-centralasiasecurity>
3. Бахши тоҷикии Радиои Озодӣ. URL: <https://www.ozodi.org>
4. Международнй информационный портал "Фергане". URL: <https://fergananews>
5. Туркмен портал. URL: <https://turkmenportabom>
6. Интернет-газета Turkmenistarru. URL: www.Turkmenistarru
7. "Хроники Туркменистана". URL:
8. <https://www.hronikatmcom>
9. "24.KG". URL: <https://24.kg>
10. "KUN.UZ". URL: <https://kun.uz.ru>
11. Оҷонсии иттилоотии "Азия-Плюс". . URL: <https://asiaplusinfo>
12. "ИнформБюро". URL: <https://informburakz>
13. "Радио Аззаттык". URL: <https://rusazzattykorg>
14. АМИТ "Ховар". URL: <https://khovartj>
15. Интернет-газета "ZONA.KZ". URL: <https://zonakznet>

**ФАСЛИ IV. ТАҲЛИЛИ СИТУАТИВИИ
СИЁСАТИ ХОРИҶӢ ВА МИНТАҚАВИИ
ТОҶИКИСТОН**

Тафсири ҳодиса дар Қазоқистон: задухӯрд байни қазоқҳо ва дунганҳо

Қозиева Ҳумайро,

донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Вуруд ба мавзӯ

Баромадҳои мардумӣ дар Қазоқистон дар солҳои охир ҳодисаи он қадар ғайриҷашмдошт нестанд. Мардум аз сабаби норозӣ будан ба сиёсати Ҳукумати худ тазоҳурот эълон мекунанд. Илова бар ин муноқишаҳои ҷанбаи қавмиву иҷтимоидошта низ ба ҷашм мерасанд, ки яке аз онҳо муноқишаи байни қазоқҳо ва дунганҳо дар маҳали Масанҷии Қазоқистон мебошад, ки мавриди таҳлили мо қарор мегирад.

Дунганҳо халқияте ҳастанд, ки дар ҷумҳуриҳои Қирғизистон, Қазоқистон ва Ўзбекистон зиндагӣ мекунанд. Онҳо аз мардуми чиние мебошанд, ки аз Чин соли 1870 дар натиҷаи қатли оми (геносиди) империяи Син ба Осиёи Марказӣ гуреза шудаанд. Онҳо мусалмон буда, суннимазҳаб мебошанд. Деҳаи Масанҷӣ яке аз марказҳои диаспораи дунганҳо ба ҳисоб меравад. Аз рӯйи маълумоти омори соли 2009ум 90%-и аҳолии деҳаҳо дунганҳо, 5% қазоқҳо ва 5% русҳо ташкил медиҳанд.

Замони пайдоиши қазия

Рӯзи 7-уми феврالی соли 2020 дар марзи Қазоқистон ва Қирғизистон, дар деҳаи Масанҷии ноҳияи Кордаи вилояти Ҷанбул задухӯрди оммавӣ байни қазоқҳо ва дунганҳо рух дод. Ба қавли сокинони деҳаи Масанҷӣ, шаби ҷумба даҳҳо нафар шахсони бегона ба маҳали зисти онҳо омада, хонаву фурушгоҳ ва мошинҳоро оташ зада, ба сокинон ҳамла кардаанд. Ин задухӯрд аз деҳаи Масанҷӣ оғоз гардида, пасон деҳаҳои Аухати ва Булан-Ботирро фаро гирифтааст. Аз рӯйи маълумоти полиси Ҷумҳурии Қазоқистон задухӯрд дар натиҷаи низои маишӣ байни сокинони деҳаи Масанҷӣ–дунганҳо ва қазоқҳо, ки дар деҳаҳои ҳамсоя истиқомат мекунанд, сар задааст. Дар задухӯрд, чи тавре сомонаи **"www.baigenews.kz"** менависад, беш аз 1000 нафар

иштирок намуданд. Инчунин, дар ин муноқиша 30 хона, 15 мағоза ва 23 мошин зарар диданд. Дар ин муноқиша аз таҷҳизоти филизӣ, санг ва силоҳҳои оташфишон (милтиқҳои шикорӣ) истифода шудаанд. Сокинони деҳаи мазкур ба хабарнигорони "Радиои Озодӣ" иброз намуданд, ки ин задухӯрд панҷ деҳаро фаро гирифта буд.

Сабабҳои асосии пайдоиши масъала аз нигоҳи сомонаҳои гуногун ва шахсони расмӣ

Сомонаҳо:

1. Сомонаи канали байналмиллалии телевизион ва радио "www.dw.com": Дар натиҷаи низои маишӣ байни дунганҳо ва қазоқҳо: яке аз сабабҳои сар задани ин муноқиша дар он буд, ки гӯё як ҷавони аз ҷиҳати этникӣ дунган ба пиронсоли қазоқ ҳамла кардааст.
2. Сомонаи канали телевизионӣ — "www.24tv.uz": Дар натиҷаи низои маишӣ байни дунганҳо ва қазоқҳо, ки ифвогарон кӯшиши суистифода намудан, кардаанд.
3. Сомонаи агентии телеграф— "www.kaztag.kz": Дар натиҷаи ҳамлаи сокинони деҳа ба полис. Қормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ кӯшиш кардаанд, ки мошинро барои "рақамҳои нодуруст" боздоранд, аммо ронанда ба самти яке аз хонаҳои деҳа рафта, дар сахни он пинҳон мешавад. Дар ҳамин лаҳза ногаҳон сокинони маҳаллӣ ба полис ҳамла мекунанд.

Шахсони расмӣ:

1. Президенти Ҷумҳурии Қазоқистон Қосимҷомарт Тоқаев дар микроблоги худ дар сомонаи иҷтимоии "**Twitter**" изҳор намудааст, ки ин занозани гурӯҳӣ миёни сокинони маҳаллӣ мебошад, ки аз он ифвогарон кӯшиши суистифода намудан, кардаанд. Рӯзи 25-уми феввали соли равон Қосимҷомарт Тоқаев ба деҳаи Масанҷӣ ташриф оварда, сабаби расмӣ ин муноқишаро изҳор намуд: "Дар ноҳия ҳастанд одамоне, ки бо қочоқи маводи муҳаддир машғул буданд. Дигар гурӯҳ низ кӯшиши иштирок кардан дар ин бизнесро дошт, дар натиҷа аз

сабаби назорати манбаъҳои ғайриқонунии даромад муноқиша байни ду гурӯҳи ҷиной сар зад". Инчунин, Президенти кишвар аз намоёндагони диаспораи дунганҳо талаб намуд, ки ҷавобро дар рӯҳияи эҳтиром намудани фарҳанги ҳар як халқу миллат тарбия намоянд, забони қазокӣ ва рамзҳои миллиро эҳтиром кунанд. Ҳамчунин, Президенти Ҷумҳурии Қазоқистон исроҳ намуд, ки: "Фарзандони шумо бояд забони қазокӣ, русӣ ва забони худ дунганиро омӯзанд";

2. Вазири корҳои дохилии Ҷумҳурии Қазоқистон Ерлан Турғумбаев чунин мешуморад: "Аз ангеҳои авбошӣ оғоз гардидани муноқишаҳои гурӯҳӣ. Шӯришгарон ва шохидони муноқиша тавассути телефонҳои худ ҳодисаро сабт карда, бо ёрии шабақаҳои иҷтимоӣ шаҳрвандонро ба муноқиша даъват намудаанд, ки дар натиҷа 300 нафар бо ёрии шабақаҳои иҷтимоӣ ба ин муноқиша ҳамроҳ шуданд";
3. Вазири иттилооти Ҷумҳурии Қазоқистон Даурен Абаев бо Ерлан Турғумбаев, –Вазири корҳои дохилии ин кишвар, ҳамфикр аст;
4. Роҳбари Шуъбаи Осиеи Марказӣ ва Қазоқистони Институти кишварҳои ИДМ Андрей Грозин дар мусоҳиба бо кормандони барномаи телевизионии "Царьград" ин муноқишаро чунин тасвир намудааст: "Аввал дар натиҷаи низои маишӣ пайдо шуда ва сипас ба муноқишаҳои байниқавмӣ табдил ёфтааст".

Натиҷаҳои муноқиша

- Гуреза шудани (мувофиқи сомонии "www.dw.com") 12 ҳазор ва мувофиқи сомонии Радиои Озодӣ 8 ҳазор дунганҳо ба Қирғизистон;
- Зарар дидани молу амволи аҳолии деҳоти Масанҷӣ, Аухатӣ ва Булан-Ботир;
- Ҳалок гардидани 10 нафар (мувофиқи сомонии "www.dw.com") 10 нафар, мувофиқи сомонии "www.24tv.uz") ва сомонии "www.bbc.news") 8 нафар);

- Ҷароҳати гуногуни ҷисмонӣ бардоштани тақрибан 170 нафар (мувофиқи сомонаи "www.dw.com" 170 нафар, мувофиқи сомонаи "www.24tv.ua" 124 нафар ва сомонаи "www.bbc.news" 40 нафар);
- Аз тарафи полис боздошт шудани 47 нафар;
- Боз шудани наздики 90 парвандаи ҷиноӣ;
- Боздошт шудани се бародар, ки ба полис ҳамла карда буданд.
- Дар сомонаи иҷтимоии "Twitter" пайдо шудани иттилооти бардурӯғ оид ба कोरोनाвирус ва паҳн шудани он бо забонҳои англисӣ, олмонӣ ва фаронсавӣ, ки гӯё қазокҳо "хонаҳо, мағозаҳо ва тарабхонаҳои дунганҳоро аз сабаби авҷ гирифтани ин вирус сӯзонида бошанд".

Хулоса

Санҷиши зиракии тамоми ҷомеаи Қазоқистон тавассути бетартибҳои шаби 7–8-уми феврал дар ноҳияи Кордай, дар ҷануби Қазоқистон санҷида шуд. Дар он ҷо нақши асосиро иттилооти босуръат паҳншуда (тавассути шабакаҳои иҷтимоӣ) бозӣ намуд, аз ҷумла, иттилооти нодуруст. Иттилооти бардурӯғе, ки хангоми муноқишаҳои хислати байниқавмидошта пайдо мешаванд, хеле хатарнок мебошанд. Воқеае, ки дар ноҳияи Кордаи вилояти Ҷамбул ба вуқӯъ омад, якумин ҳодиса дар Қазоқистон ва инчунин, дар Осиёи Марказӣ ба ҳисоб намеравад. Агар хуб диққат диҳем, мо метавонем миқдори зиёди муноқишаҳои ба ҳам монандро дар Қазоқистон (ва дар дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ) бинем, ки дар аввал хислати маҳаллӣ доштанд, аз ҷумла бо курдҳо, туркҳо ва халқиятҳои дигар. Онҳо низ аз низои маишӣ оғоз гардида, баъдан ба ҷангҳои калон ва задухӯрдҳои хунин табдил ёфтанд.

Агарчи хизматчиёни давлатӣ ин муноқишаро ҳамчун низои маишӣ ва занозани гурӯҳӣ байни аҳолии маҳаллӣ изҳор мекунанд, лекин муноқишаи мазкур ба задухӯрди байниқавмӣ монандӣ доран, ҷунки:

–дар ин ҷо танҳо молу амволи дунганҳо зарар дидаанд ва инчунин, одамони ғавтида низ танҳо дунганҳо мебошанд;

—чанг асосан дар деҳае, ки мувофиқи сомонаи "**bbc.com**" 90 дарсади аҳолиашро дунганҳо ташкил медиҳанд, рӯй додааст.

Пешниҳодҳо:

—барои пешгирӣ намудани муноқишаҳои байниқавмӣ дар Осиёи Марказӣ бояд аввал ниҳодҳои давлатиро мустақкам намуд ва баробариву дастрасии одилонаи шахрвандон ба захираҳои иқтисодӣ ва сиёсиро дар кишвар таъмин кард;
—аз тарафи роҳбарияти давлат фаҳмонида шавад, ки ҳамаи шахрвандон бе ҷудо кардан ба шахсони "мақомдор" (титულიных) ва "бемақом" (нетитულიных) ҳуқуқи баробар доранд.

Китобнома:

1. Столкновения на юге Казахстана.
URL:<http://www.dw.com> (санаи дархост: 10.03.2020);
2. Конфликт в Казахстане. URL:<http://www/24tv.ua> (санаи дархост: 10.03.2020);
3. В Казахстане в беспорядках на этнической почве.
URL:<http://www/bbc.com> (санаи дархост: 12.03.2020);
4. Беспорядки в Казахстане. URL:<http://www/kaztag.kz> (санаи дархост: 12.03.2020);
5. Правда которую срывают от нас в Казахстане.
URL:<http://www/tsargrad.tv> (санаи дархост: 12.03.2020);
6. Столкновения в Казахстане. URL:<http://www/azattyq.org> (санаи дархост: 12.03.2020).
7. Кыдыралина Ж. У. "Этничность и власть (социально-этнические конфликты в Казахстане в советский период)", Журнал: "Общественные науки и современность". 2008 -№5.

Мушкилоти баста шудани сарҳади Туркманистон барои хамлу нақди молҳои Тоҷикистон

Чобиров Шахбоз,

донишҷӯи бахши ҷаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Вуруд ба мавзӯ

Мушкилоте, ки тайи ду соли охир миёни Тоҷикистону Туркманистон ҳалли худро наёфтааст, ҳамлу нақли молҳои Тоҷикистон тавассути роҳҳои Туркманистон мебошад. Барои ҳамлу нақли молҳои Тоҷикистон гарчанде роҳҳои дигар низ мавҷуд бошад аммо масире, ки тавассути Туркманистон мегузарад, барои Тоҷикистон мувофиқ ва камхарҷ мебошад. Кӯшишҳои анҷомдодаи Тоҷикистон барои ҳалли ин мушкили то ҳол натиҷае надодаанд ва аз ҷониби мақомоти олий ва шахсони воломақоми Туркманистон сабаби чунин амалкард шарҳ дода нашудааст.

Замони ба вуқӯъ пайвастанӣ ҳодиса: таҳаввули он

Моҳи августи соли 2018 дар қаламрави Туркманистон шумораи зиёди мошинҳои боркашонӣ, ки ба Тоҷикистон таалуқ доштанд, бо сабабҳои номаълуме боз дошта шуданд, аммо дере нагузашта ин мушкилот ҳалли худро ёфт. Бо мурури замон ин мушкилот дубора сар зад. Дар моҳи феврالی соли 2019 аз баста шудани роҳҳои Туркманистон, ки барои ҳамлу нақли молҳои Тоҷикистон тавассути роҳҳои ин кишвар сурат мегирифт, хабар нашр шуд. Мувофиқи маълумот ба 12 мошини боркаш, ки дар ин кишвар дар монда буданд, иҷозат дода шуд, ки қаламрави Туркманистонро тарк кунанд. Аммо дар сарҳади ин кишвар 50 адад мошини боркаш ва беш аз 100 вагон, ки дар истгоҳҳои давлатҳои ҳамсоя қарор доштанд, интизори иҷозати гузаштан аз қаламрави Туркманистон интизор буданд.

Муайян намудани омилҳо ва ҷонибҳои ташаббускору манфиатдор: ташҳиси ҳадафҳои онҳо.

Гарчанде шурӯъ аз моҳи августи соли 2018 миёни мақомот ва шахсони воломақоми Тоҷикистону Туркменистон мулоқот ва гуфтушунидҳои зиёде баргузор шуданд, аммо натиҷае надодаанд. Аз ҷониби Туркменистон бошад, нисбат ба ин амалқард то ҳол посухи амиқе дода нашудааст. Аз ин бармеояд, ки онҳо намехоҳанд дар ин бобат ҳарфе гӯянд. Дар бархе аз хабарҳои, ки аз тарафи Туркменистон тасдиқ нашудааст, оварда шудааст, ки сабаби ҳамаи ин ба анҷом нарасидани бунёди роҳи оҳани Туркменистон—Афғонистон—Тоҷикистон мебошад, ки ҳанӯз соли 2013 миёни ин се кишвар қарордодаш ба имзо расида буд. Ин роҳи оҳан ба Тоҷикистон барои баромадан ба кишварҳои Шарқи Наздик бисёр кумак мекард, зеро дар он замон муносибатҳои миёни Тоҷикистону Ўзбекистон на он қадар хуб буд. Аз нигоҳи дигар ин роҳи оҳан барои Ашқобод низ бисёр муҳим ва зарурӣ ба шумор мерафт.

Туркменистон то соли 2016 сохтмони роҳи оҳанро дар ҳудуди худ пурра ба итмом расонид ва барои кумак қардан ба Афғонистон барои анҷом додани сохтмони роҳи оҳан шурӯъ кард, аммо сохтмон дар қаламрави Тоҷикистон ба таъхир афтод. Сабаби ба таъхир афтодани сохтмонро мақомоти Ҷумҳурии Тоҷикистон марбут ба мушкилоти моливу иқтисодӣ донишанд.

Сиёсатшиноси тоҷик Парвиз Муллоҷонов сардшавии муносибатҳои миёни ин ду кишварро бештар ба ҷанбаҳои иқтисодӣ марбут медонад. Яъне ӯ низ асоси ин мушкилотро ба анҷом наёфтани сохтмони роҳи оҳани Туркменистон—Афғонистон—Тоҷикистон, ки барои Ашқобод хеле муҳим аст, асос мешуморад.

Аммо баъзеҳо сабаби инро хуб шудани муносибатҳои Тоҷикистону Ўзбекистон шарҳу тавзеҳ медиҳанд, зеро дар тӯли чанд соли, ки муносибатҳои Тоҷикистону Ўзбекистон на он қадар хуб буд, қаторҳои, ки ба Ҷумҳурии Тоҷикистон тааллуқ доштанд, тавассути қаламрави Ўзбекистон мегузаштанд ва аз ҷониби ин кишвар боз дошта мешуданд, лекин бо бештар шудани муносибатҳои миёни ин ду кишвар ин мушкилот аз байн рафт.

Инчунин, дар мусоҳиба бо нашрияи русии «"Комерсант" Сафири Фавкулода ва Мухтори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Ўзбекистон Содиқ Ашӯрбойзода қайд кард, ки рушд ёфтани муносибатҳо бо Ўзбекистон Тоҷикистонро водор кард, ки сохтмони роҳи оҳанро ба вақти дигар гузорад. Вазорати корҳои хориҷии Туркменистон аз чунин изҳороти дипломати тоҷик ба тааҷҷуб афтод. Дар муддати кӯтоҳ ба Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон номаи эътирозӣ равон карданд.

Ҳалли худро наёфтани ин мушкилот ба он оварда расонид, ки мақомоти Тоҷикистон ба ронандагон тавсия доданд, ки барои баромадан ба кишварҳои Шарқи Наздик аз дигар масир истифода намоёнд. Ба ҷуз аз ин роҳ тавассути Туркменистон боз ду масири дигаре буд, ки метавонистанд аз онҳо истифода намоёнд

Ҷадвали масирҳо

Масирҳо	Роҳ (км)	Шабонарӯз	Харчи сӯзишворӣ	Нуктаҳои гумрукӣ
Ўзбекистон, Қазоқистон, Русия, Озарбойҷон, Эрон	4850км	10	1500л	5
Ўзбекистон, Қазоқистон (Ақтау тавассути баҳри Каспий ба Боку) Озарбойҷон, Эрон	3650км	8	1100л	4
Ўзбекистон, Туркменистон, Эрон.	1400км	3	420л	2

Аз ҷадвали мазкур хулоса баровардан мумкин аст, ки масири тавассути Туркменистон, барои Тоҷикистон бисёр мувофиқ ва камхарҷ мебошад.

Хулоса

Новобаста аз он, ки масирҳое дигар низ барои баромадан ба кишварҳои Шарқи Наздик вучуд доранд, барои Тоҷикистон бисёр муҳим аст, ки мушкилие, ки аллақай тайи ду соли охир

ҳалли худро намеёбад, барои ҳарчи зудтар ҳал кардани ин масъала корҳои заруриро анҷом диҳад, зеро чунин давом кардани кор метавонад ба иқтисодиёти Тоҷикистон таъсири манфӣ расонад. Яъне:

- 1) Метавонад ба болоравии нархҳои молу маҳсулот дар бозорҳои дохилӣ оварда расонад.
- 2) Болоравии нархҳо метавонад ба пастшавии сатҳи зиндагии мардум сабаб шавад.
- 3) Таъсир расонидан ба муносибатҳои ояндаи ин ду кишвар. Гарчанде ишора шудааст, ки ин вазъ ба муносибатҳои хуби Тоҷикистону Туркманистон таъсире намерасонад ва нахоҳад расонид.
- 4) Яке аз ҷиҳатҳои мусбат дар айни ҳол барои Тоҷикистон нисбат ба баста шудани роҳҳо ин пешгирии бемории коронавирус "Covid-19" мебошад. Гарчанде Тоҷикистон ва Туркманистон ягона давлатҳои дар Осиёи Маркази мебошанд, ки дар қаламрави ин кишварҳо ягон ҳолати сироятёбӣ ба ин вирус ба қайд гирифта нашудааст.

Новобаста аз ҳамаи ин, Тоҷикистон ва Туркманистон шурӯъ аз соли 2017 шарикони стратегӣ ба ҳисоб мераванд ва ин исботи он аст, ки шояд дар ояндаи наздик ин мушкилот ҳалли худро меёбад ва мо низ ба ин умед мебардем.

Тафсири ҳодисаи вобаста ба гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир дар Тоҷикистон

Холов Муҳаммадшариф,
донишҷӯи бахши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Вуруд ба мавзӯ

Гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2018–2020. Таҳлилу баррасӣ намудани матолиби ВАО ва ёфтани ҳодисаи калидии он. Гурӯҳи ношиносе як чӯпони тоҷикро дар марз бо Афғонистон рабудаст. Манбаъҳои ниҳодҳои интизомии Тоҷикистон гуфтаанд, ки Тӯраҳон Нурматов дар ноҳияи Шамсиддин Шоҳини вилояти Хатлон чӯпонӣ мекард.

Ҳодисаи калидӣ: рабуда шудани чӯпони тоҷик.

Замони рӯй додани ҳодиса ва таҳаввули он

Тибқи баррасию таҳлили манбаъҳои ВАО бармеояд, ки ин ҳодиса рӯзи якуми январи соли 2020 рӯй дод. Як чӯпони тоҷик дар назди сарҳади Тоҷикистону Афғонистон аз тарафи гурӯҳи ношиносе рабуда шудааст. Шахси рабудашуда Тӯраҳон Нурматови 42-сола, сокини ҷамоати Тугараки ноҳияи Восеи вилояти Хатлон мебошад, ки чанд сол боз дар ноҳияи Шамсиддини Шоҳин қору фаъолият мекунад. Ноҳияи Шамсиддин Шоҳин бо Афғонистон бештар аз 100 километр марзи муштарак дорад ва яке аз минтақаҳои осонгузари сарҳади Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Ҳангоми сар задани ин ҳодиса дар он ҷо, онҳо ду чӯпон будаанд, ки аз байни ин ду чӯпон ҷавонашро бурда ва чӯпони калонсолро раҳо кардаанд. Дар раванди пурсиш аз чӯпони дувум фаҳмида шуд, ки ин гурӯҳи афғонҳо нисфирӯзӣ ба онҳо наздик шуда, аз эшон обу нон талабидаанд ва бегоҳ Тӯраҳон Нурматовро ба воситаи балони трактор аз дарё гузаронда, бо худ бурдаанд.¹

---

¹ Як чӯпони тоҷикро дар марз бо Афғонистон рабуданд //03.01.2020
[URL:http://Ozodiorg](http://Ozodiorg)

Муайян намудани омилҳо ва ҷонибҳои ташаббускору манфиатдор: ташхиси ҳадафҳои онҳо

Шарҳи умумии матлабҳои ВАО нишон медиҳанд, ки рабудани Тӯрахон Нурматов аз тарафи қочоқбарони Афғонистон иштибоҳе беш нест, зеро онҳо ба мақсади рабудани яке аз хешовандони Саймуддин Қурбонови соҳиби чорвое, ки Нурматов онҳоро нигоҳубин мекард, мебошад. Саймуддин се сол пеш бо ҷурми қочоқи маводи мухаддир ба 17 соли зиндон маҳкум шудааст, ки қочоқбарон Саймуддинро қарздор шумурда, сабаби ин ҳодиса медонанд. Пурсишҳо нишон доданд, ки Саймуддин аз афғонҳо ба миқдори 40 ҳазор доллар маводи мухаддир харидааст ва то ҳол онро барнагардондааст ва онҳо талаби маблағи худашонро кардаанд.¹

Ба воситаи суҳбатҳои телефонӣ бо коршиносони Тоҷикистон як нафар аз қочоқбарон қайд намуд, ки 10 нафари силоҳбадасти мо дар марзи Тоҷикистон ҳузур доранд. Ҳадафи асосии қочоқбарон аз рабудани шахрвандон ин аст, ки онҳо меҳоханд ҳарчи зиёдтар муомилаи маводи мухаддирро инкишоф диҳанд, чунки онҳо инро ҳамчун омили ба осонӣ ба даст овардани сармоя мешуморанд ва ғайриқонунӣ сарҳадро убури карда, мусодираи молҳои ғайриқонуниро ба роҳ мемонанд.²

Муайян намудани ба кӣ (ба кадом ҷониб нигаронида шудани ҳодиса)

Ин ҳодиса асосан ба ҷониби қочоқбарони Афғонистон нигаронида шудааст, чунки тӯли чандин солҳо мешавад, ки рабуда шудани шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон аз тарафи гурӯҳҳои қочоқбарони Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон дар давоми як сол 3–4 маротиба сурат мегирад ва қисми зиёди онҳо марбут ба муомилоти маводи мухаддир мебошад. Мавқеи ниҳоят осон убури кардани сарҳад барои қочоқбарон ё дигар гурӯҳҳои силоҳбадаст вилояти Хатлон ва шахру ноҳияҳои назди

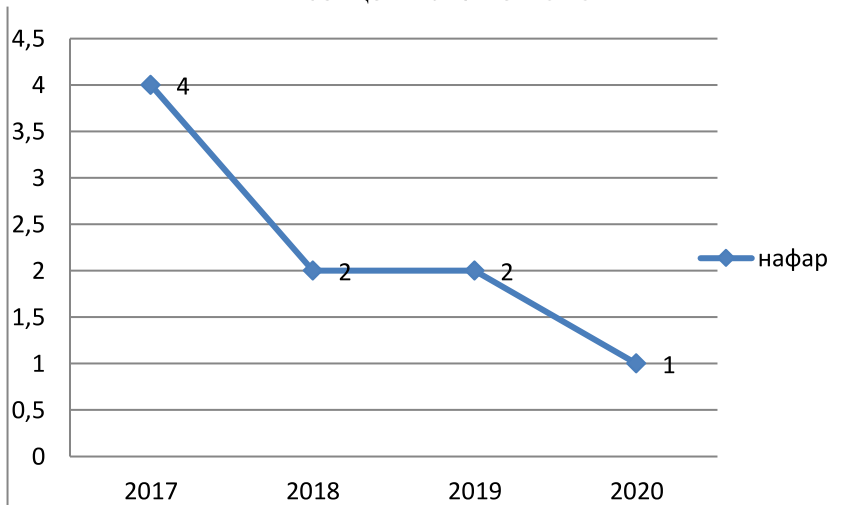
---

¹ Талаби 40 ҳазор доллар ба ивази раҳиҳои ҷӯпони тоҷик //18.01.2020
[URL:http://Ozodiorg](http://Ozodiorg)

² Ҷӯпони рабудашуда бо қочоқбарони афғон муомилае дошт?//29.01.2019
[URL:http://Ozodiorg](http://Ozodiorg)

сарҳади Тоҷикистону Афғонистон мебошанд, ки онҳо аз дарё тавассути завраку балону дигар таҷҳизот убур мекунанд.

Миқдори рабуда шудани шахрвандони Тоҷикистон аз солҳои 2017 то 2020

Ҳодиса ба ҷӣ оварда расонд ва мерасонад

Дар охир баъди сипарӣ гаштани 53 рӯз қочоқбарон ба ҳадафи худ нарасида, Нурматовро як фармондеҳи афғон бо номи Башир аз дасти қочоқбарон озод намуд ба мақомоти Ҷумҳурии Тоҷикистон супурд. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки онҳо дар ҳақиқат дар марзи Тоҷикистон ҳузур доранд ё ин ки онҳо роҳҳои махфие доранд, ки бе ягон монеа сарҳади Тоҷикистонро убур мекунанд ва ба амалҳои ғайриқонунӣ даст мезананд.

Дар оянда агар мақомоти Ҷумҳурии Тоҷикистон амнияти сарҳади худ ва гузаронидани амалиёти зиддитерористиву маводи муҳаддиرو вусъат надихад, ин ба он оварда мерасонад, ки миқдори чунин амалҳои ғайриқонунӣ зиёд гашта, ба амнияти давлат зарари ҷиддӣ мерасонад. Барои мубориза бо чунин таҳдидҳои ҷаҳони муосир Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши минтақаи буфериро ба зимма дорад ва дар мадди аввал бояд назорати ҷиддӣ аз болои шахрвандони худ бурда шавад, чунки

чунин ҳодисаҳо бо даст доштани шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба вучуд меоянд.¹

Хулоса

Дар раванди таҳлилу баррасӣ муайян шуд, ки дар ин ҳодисаҳои ғайриқонуни шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон даст доранд. Бояд коршиносон ва шахсони масъули ин соҳа алайҳи ин навъи ҷиноятҳо чорабиниҳои дахлдорро, аз онҷумла омузонидани арзишҳои ватандӯстиро, махсусан байни ҷавонон гузаронанд. Имрӯз ҷавонон бо мақсади ба даст овардани сармоя аз чизе рӯй намегардонанд, аз ҷумла аз:

- мубодилаи ғайриқонунии маводи муҳаддир;
- ҳамроҳӣ бо гурӯҳҳои террористӣ;
- ҳамдастӣ бо ҷинояткороне, ки хоҳиши гузаштан аз марзро доранд

ва бештар фирефтаи чунин ҷинояткорон мешаванд ва ин ниҳоят хатари бузург барои паст шудани обрӯву ҳайсиати давлат мешавад. Мақомоти Ҷумҳурии Тоҷикистон кӯшиши зиёде ба харҷ дода истодаанд, ки дар натиҷа ҳар сол кам шудани чунин ҳодисаҳо, ба монанди одамрабӣ, хариду фурӯши ғайриқонунии маводи муҳаддир ва инчунин, ғайриқонуни гузаштани сарҳади Ҷумҳурии Тоҷикистон аз тарафи шахрвандони Ҷумҳурии Исломии Афғонистон коҳиш дода шавад.

Тавсияҳо

Зиёд кардани сатҳи барномаҳои телевизионӣ доир ба маводи муҳаддир, аз ҷумла зарари он ва ҷӣ гуна ба он сироят шуданро дар гурӯҳҳои синну соли гуногуни кишвар; Гузоштани шахсони пуртаҷрибаи ватандӯст дар сарҳад, ки маҳорати дастгир кардани чунин ҷинояткоронро доранд; ба таври доими ба роҳ мондани ташкили ҷаласаҳо бо иштироки муборизони маводи муҳаддир, доир ба ватандӯстиву даст назадан ба корҳои ғайриқонуни ва

---

¹ Ҷӯпони тоҷик пас аз 53 рӯз аз асорати кочокбарони афғон озод карда шуд.- 26.02.2020 Сомонаи "Радиои Аврупои Озод/Радиои Озодӣ".

[URL:http://Ozodiorg](http://Ozodiorg)

ғайраҳо; Кам кардани сатҳи бекорон дар кишвар, ки ин гуна амалҳо бештар аз тарафи бекорон сар мезанад.

Китобнома

1. Сомонаи Радиои Аврупои Озод/Радиои Озодӣ. ["URL:http://Ozodi.org"](http://Ozodi.org)
2. Мақолаи маҷаллаи "Шарҳи вазъи вобаста ба маводи нашъадор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2018-2019".-С 102.
3. Манобеъ:"Як чӯпони тоҷикро дар марз бо Афғонистон рабуданд".-3.01.2020 Сомонаи Радиои Аврупои Озод/Радиои Озодӣ. ["URL:http://Ozodi.org"](http://Ozodi.org)
4. "Чӯпони тоҷик пас аз 53 рӯз аз асорати қочоқбарони афғон озод карда шуд.–26.02.2020 Сомонаи Радиои Аврупои Озод/Радиои Озодӣ. ["URL:http://Ozodi.org"](http://Ozodi.org). Талаби 40 ҳазор доллар ба ивази раҳиҳои чӯпони тоҷик.– 18.01.2020 Сомонаи Радиои Аврупои Озодӣ/Радиои Озодӣ. [URL:http://Ozodi.org](http://Ozodi.org)
5. Чӯпони рабудашуда бо қочоқбарони афғон муомилае дошт?. -29.01.2019 Сомонаи Радиои Аврупои Озод/Радиои Озодӣ: [URL:http://Ozodi.org](http://Ozodi.org)

Тафсири ҳодисаҳои Тоҷикистон: ҳамла ба сайёҳони хориҷӣ

Рухшонаи Неъмат,
донишҷӯи баҳши чаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Вуруд ба мавзӯ

Дар раванди анҷом додани таҳлили мазкур ҳодисаи калидии он, дар кадом замон ба вуқӯъ пайвастанӣ ҳодиса, чӣ ҳодиса гузаштааст ва дар рӯй додани ин ҳодиса тарафҳои манфиатдор кӣҳо ҳастанд, муайян гардидааст. Дар таҳлили мазкур ҳодисаи калидӣ – ҳамла ба сайёҳони хориҷӣ дар Тоҷикистон мебошад.

Замони рӯй додани ҳодиса ва таҳаввули он

Ҳодисаи мазкур рӯзи 29 июли соли 2018 дар ноҳияи Данғара рух дод. Дастаи ҳафтнафараи сайёҳонро, ки аз худуди Себистон мегузаштанд, мошини сабукрав пахш мекунад. Дар натиҷаи ҳодиса 4 нафар кушта мешавад ва 3 нафар захмӣ, ки аз кушташудагон 2 нафарашон амрикоӣ, 1 нафар ҳолландӣ ва 1 нафар швейтсарӣ мебошанд. Аз гуфтаҳои расонаҳо бармеояд, ки ҳамлагарон 5 нафар буданд, ки онҳо як гурӯҳ ҷавонони кишвар дар синни 19–21 сола қарор дошта, онҳо барои қатли сайёҳон аз силоҳ ва корд низ истифода бурдаанд. Пас аз ҳамла ҳамаи онҳо аз ҷойи ҳодиса ғайб задаанд. Ин воқеаро ҳамчун ҳодисаи террористӣ қайд намудан дуруст аст.

Ҷонибҳои манфиатдор ва ҳадафҳои онҳо

Дар натиҷаи тафтишот аз ҷониби мақомотҳои давлатии кишвар муайян гардид, ки ҳодисаи мазкур бо роҳбарии ДОИШ анҷом дода шудааст ва онҳо низ инро ба уҳдаи худ гирифтаанд. Ҷавонони зиёд ба ДОИШ аз Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути сомонаҳои интернетӣ ҷалб гардидаанд, ки ин аз тафаккури паст ва бекорӣ онҳо шаҳодат медиҳад. Онҳоро барои анҷом додани ҳар гуна амалиёти ҷиноятӣ дар давлатҳои гуногун омода менамоянд.

Ҳадафи ДОИШ дар анҷом додани чунин ҳодиса дар он аст, ки Тоҷикистон дар ҳоли нооромӣ қарор гирад ва эътибораш дар

арсаи байналмилалӣ паст гардад. Чун дар кишвар Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон соли 2018 "Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ" эълон карда буд ва ин воситаи муаррифии кишвар ба ҷаҳониён ва ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ аст ва тавонистанд бо анҷом додани як ҳодиса ба имичи Тоҷикистон таъсири манфӣ расонанд.

Чӣ қор ба вуқӯъ пайваст ва ба чӣ оварда расонид?

Дар рафти рӯй додани ин ҳодиса сайёҳоне, ки дар қаламрави кишвар қарор доштанд, аз Тоҷикистон меҳостанд ҳарчи тезтар хориҷ шаванд ва сайёҳоне, ки меҳостанд ба Тоҷикистон оянд, аз ниятҳои худ даст кашиданд. Ин маънои онро дорад, ки сатҳи туризм дар кишвар хеле поён рафт ва ин, пеш аз ҳама, ба кишвар баъдан ба ташкилотҳои сайёҳӣ, меҳмонхонаҳо таъсири манфии худро расонид. Ҳангоми дастгир шудани ҳамлагарон ду нафар аз онҳо кушта мешаванд ва се нафарашон дастгир гардида, ба ҷавобгарӣ кашида мешаванд.

Хулоса, муҳлифони Ҳукумати феълии Тоҷикистон ҳарчанде меҳостанд имичи кишварро паст намоянд, вале ба онҳо начандон муяссар гардид. Тоҷикистон тавонист аз чунин вазъи мураккаб, ки метавонист робитаҳои бо якҷанд кишварҳо вайрон гардад, барояд ва шумораи омадурафти сайёҳонро зиёд гардонад.

Мулоҳизаҳо

—Дар ҳоли паст будани тафаккури ҷавонон шумораи зиёди онҳо метавонад ба гурӯҳҳои ифротӣ ва террористӣ шомил гарданд.

—унин ҳодисаҳои марговар метавонанд боз такрор шаванд, чунки гурӯҳҳои террористӣ барои ба вучуд овардани нооромӣ, бетараф нестанд ва ҳамеша дар пайи амали намудани онҳоянд.

—Ҳодисаи мазкур метавонад ба рушду пешрафти соҳаи туризм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои зиёд таъсири манфии худро расонад.

Тафсири ҳаводиси экстремизм дар Осиёи Марказӣ

Иброҳимзода Умедҷон,

донишҷӯи бахши ҷаҳоруми ихтисоси
фаъолияти иттилоотию таҳлилӣ

Вуруд ба мавзӯ

Дар солҳои охир амалҳои экстремистӣ аз шакли ҷисмонӣ ба фазои маҷозӣ гузашта бошанд ҳам, ҳастанд рӯйдодҳои, ки тариқи ҳамла ва амалҳои террористӣ аз тарафи гурӯҳҳои радикалӣ ба анҷом мерасанд. Яке аз ин ҳодисаҳо ҳамла ба дидбонҳои сарҳадии Тоҷикистон аст, ки аз тарафи як гурӯҳ шахсони ниқобпӯш гузаронида шудааст.

Ҳодисаи калидӣ—ҳамла ба яке аз дидбонҳои сарҳадии Тоҷикистон.

Замони ба вуқӯъ пайвастанӣ ҳодиса ва таҳаввули он

Таҳқиқи сомонаҳои интернетии Тоҷикистон ва минтақаи нишон медиҳад, ки ин ҳодиса рӯзи 6 ноябри соли 2019, соати 3:23 дар дидбонҳои сарҳадии №4-и "Ишқобод"-и қисми ҳарбии отряди "Султонобод" ба вуқӯъ пайваст. Дидбонҳои "Ишқобод" воқеъ дар ҳудуди ноҳияи Рӯдакӣ буда, аз шаҳри Душанбе 60 километр дуртар ҷойгир шудааст ва наздик ба сарҳадии Тоҷикистону Ўзбекистон мебошад. Мувофиқи иттилоии Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон 20 нафар шахси ниқобпӯш бо 4 автомашинаи тамғаи "Опел" ба дидбонҳои сарҳадии "Ишқобод" ҳамла намуданд. Дар натиҷаи задхӯрд 15 нафар аз ҳамлагарон кушта шуда, 5 нафари онҳо дастگیر карда шуданд. Аз тарафи Тоҷикистон низ 1 нафар марзбон ва 1 нафари дигар, ки қораманди мақомоти корҳои дохилӣ буд, ба ҳалокат расиданд.

Муайян намудани омилҳо ва ҷонибҳои манфиатдор ташаббускор: таҳлили ҳадафҳои онҳо

Доир ба ҳамла ба дидбонҳои сарҳадии "Ишқобод" дар байни ВАО ва қорамандон ақидаи муайяне вучуд надорад ва саволҳои зиёдеро ба миён меоварад. Мақомот иттилоъ дод, ки ҳамла аз

тарафи гурӯҳи ба ном "Давлати Исломи" (ДОИШ) ташкил шудааст ва онҳо дар таърихи 3 ноябри соли 2019 дар торикии шаб аз вулусволии Қалъаи Золии Афғонистон бо як супориши махсус ба тарафи поёни ноҳияи Қубодиёни вилояти Хатлон гузаштаанд ва баъди тай намудани 200 киллометр роҳ ба дидбонгоҳи сарҳадӣ расида, ба он ҳамла карданд. **(ниг. ба расми 1)**

Роҳи эҳтимолии ҳамлагарон

(Расми 1) Манбаъ: Сомонаи "sputnik.tj"

Омили дигаре, ки саволро ба миён меовард, ин бо нақлиётҳои рамзи давлатии "01" дошта ҳаракат кардани ҳамлагарон буд. Ба саволи "Чӣ хел ҳамлагарон чаҳор автомашинаи рамзҳои давлатӣ доштара дастрас намуданд ва 200 километр роҳро бе монеъа тай намудаанд?", дар сомонаҳои кишвар иттилое вучуд надошт. Танҳо аз Хадамоти матбуоти Қўшунҳои сарҳадии Кумитаи амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон маълум гардид, ки он шаб гурӯҳи мусаллаҳи бистнафарӣ ба дидбонгоҳ ҳамла карда, панҷ силоҳи оташфишонро ғасб намуданд. Ба иттилои сомонаи амрикоии "TheNewYork" Times, ҳамла баъд аз эълон намудани

марги яке аз роҳбарони "ДОИШ" ба вуқӯъ омада, эҳтимол қасди чангҷӯени ин гурӯҳ мебошад.

Мақомоти Афғонистон бошад, иттилоъ медиҳанд, ки аскарони "ДОИШ" чанд рӯз пеш аз ҳамла дар Қалъаи Зол қарор доштанд ва "наваскарон"-ро ба гурӯҳҳои худ ҷалб менамуданд. Як тасодуфи дигаре дар ин ҳодиса вучуд дошт, ки ҳамла ба Рӯзи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва сафари расми Президенти кишвар Эмомали Раҳмон ба Аврупо рост омад.

***Мулоҳиза:** Ҳамла ба дидбонгоҳи сарҳадии Тоҷикистон нишон дод, ки гурӯҳҳои террористӣ дар дилхоҳ вақт метавонанд ҳадафҳои заризонаи худро амалӣ намоянд. Дар ҳамин самт мақомоти дахлдори кишварро мебояд, ки дар назди сарҳадоти Тоҷикистону Афғонистон назорати ҷиддиро ба роҳ монанд ва чораҳои пешгирикунандаи амалҳои террористиро боз ҳам пурзӯртар намоянд.*

Муайян намудани ба кӣ (ба кадом ҷониб нигаронида шудани ҳодиса)

Аз рӯйи таҳлилу баррасии матолиби ВАО маълум гардид, ҳодиса ба таври пурра равшан нашудааст ва ба кӣ равона шудани он низ номуайян аст. Агар аз рӯйи маълумоти Хадамоти матбуоти Қўшунҳои сарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон ташхис намоем, пас маълум аст, ки ин ҳамла аз тарафи гурӯҳи террористии ба ном "Давлати Исломи" (ДОИШ) амалӣ шуда, барои ба тарсу ваҳм андохтани аҳолии кишвар пешбинӣ шудааст. Баъзе аз васоити ахбори омма дар он ақидаанд, ки ин ҳодиса натавон ба Тоҷикистон, балки ба тамоми минтақа ва ҷаҳон нигаронида шудааст.

Бо дарназардошти он ки Тоҷикистон бо Афғонистон сарҳади тӯлонӣ дорад, такрор шудани чунин ҳодиса аз эҳтимол дур нест, зеро ба ақидаи муовини собиқи фармондеҳи Қўшунҳои сарҳади генерал Нуралишо Назаров: "Дар ин ҳодиса касе иштибоҳи калоне кардааст, вагарна 20 нафар наметавонистанд марзро гузашта, то ба ноҳияи Рӯдакӣ расанд. Ин номумкин аст. Агар назорат сахттар нашавад, вуруди гурӯҳҳо ва сар задани ҳодисаҳои дигар имкон дорад".

Ҳодиса ба чӣ оварда расонид ва мерасонад

Баъд аз ҳамла 5 нафарро дастгир намуда, бозпурсӣ карданд. Ба иттилои мақомот ҳамлагарон эътироф карданд, ки ба гурӯҳи "ДОИШ" шомиланд. Баъд аз чор рӯзи ҳодиса "ДОИШ" низ масъулияти ҳамларо ба уҳда гирифт, вале дар байни ҷомеа ва баъзе аз расонаҳо гумону фарзияҳои дигаре низ вучуд дошт. ВАО аз мақомот иттилои пурраи ҳодисаро талаб мекарданд, вале мақомот низ ба саволҳои онҳо ҷавоби дақиқ намедод. Чанде пас аз ҳодиса дар яке аз нишастҳои матбуотӣ намояндаи Кумитаи давлатии амнияти миллии Муҳаммад Саидов иттилоъ додааст, ки дар ҳодисаи 6-уми ноябр "9 мард, 11 зан ва 13 ноболиғи аз ҷаҳон то понздаҳсола сокинони ноҳияи Бобоҷон Ғафурови вилояти Суғд иштирок кардаанд". Ин ҳодиса на танҳо бемасъулиятӣ ва саҳлангории мақомоти амниятӣ, балки тамоми мақомоти маҳаллиро нишон додааст. Агар чунин бемасъулиятӣ идома ёбад, оқибатҳои хеле бадеро ба бор меоварад.

Хулоса. Ҳодисаи рӯзи 6 ноябр нишон дод, ки террористон амалҳои ғаразнокӣ худро метавонанд дар дилхоҳ вақт татбиқ намоянд. Аз ҳамин лиҳоз мақомоти амниятии Ҷумҳурии Тоҷикистонро мебояд ҷораҳои пешгирикунандаи чунин ҳолатро боз ҳам пурқувваттар гардонанд. Гурӯҳҳои экстремистӣ барои расидан ба мақсадҳои нопоки худ ба амалҳои даҳшатафканӣ даст зада, аз қатли одамони бегуноҳ рӯй намегардонанд. Дар зери шиорҳои ҷиҳодӣ ва диниву мазҳабӣ меҳоханд ақидаҳои радикалии худро на танҳо дар минтақа, балки дар тамоми ҷаҳон паҳн намоянд. Моро мебояд барои рӯй надодани чунин ҳодисаҳо:

–Пурқувват гардонидани амнияти сарҳади Афғонистону Тоҷикистон, зеро дар баъзе ҳолатҳо хатари асосии натавон терроризм, балки гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир ҳам аз ҳамин масир аст.

–Таҳлил ва назорати расонаҳо ва шахсоне, ки онҳо ақидаҳои радикалиро дар сомонаҳои иҷтимоии интернет паҳн мекунанд ва эҳтимоли дахл доштани онҳо ба гурӯҳҳои экстремистӣ мавҷуд аст.

Дар маҷмӯъ, гуфтан мумкин аст, ки ин ҳодиса натанҳо ба амнияти Ҷумҳурии Тоҷикистон, балки тамоми минтақа таъсир дошта, сари вақт андешидан ва амалӣ намудани чораҳои коҳишдиҳандаи чунин омилҳо ба таври дастаҷамъона аз манфиат холӣ нест.

Китобнома

1. Институт по освещению войны и мира CABAR. URL: <https://cabar.asia/ru>
2. Соมนาи расмии Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон. URL: <https://vkd.tj>
3. Таджикская версия Международного Радио Свобода Европы–Радиои Озодӣ. URL: <https://www.rus.ozodi.org>
4. Агентии миллии иттилоотии Тоҷикистон (АМИТ) "Ховар". URL: <https://khovart.tj>
5. Международное информационное агентство "Фергане". URL: <https://fergananews>
6. Расонаи интернетии ҳафтаномаи "Тоҷикистон". URL: <https://press.tj>

БА ЦОЙИ ОХИРСУХАН

Таҳлили воқеаҳо ва ҳодисаҳо – гавари қабули қарори дуруст

Таҳлили фаъолияти хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити ҳассос ва ғайримуқаррарӣ – бухрони иқтисодии ҷаҳонӣ ва таҳдиди даҳшатноки пандемияи COVID-19 мубрамияти хоса пайдо мекунад. Зеро ҳар як таклифу хулосаҳои муфиди таҳлилгарон барои пешгирии оқибатҳои харобиовари таҳдидҳои номбаршуда муҳим мебошад. Монанди он, ки дар асоси ташхису пажӯҳиши вазъи мариз, табиб ёро натавонад наҷот, балки муолиҷаи пасазҷарроҳии онро низ таъмин менамояд.

Омӯзиши асосҳои фаъолияти таҳлилии ва иттилоотӣ барои донишҷӯён дар барномаи таълимии факултаи муносибатҳои байналхалқӣ мавқеи хоса дорад. Зеро маҳз ин донишомӯзон ҳамчун кормандони ояндаи системаи Вазорати корҳои хориҷӣ, савдои хориҷӣ, Палатаи савдо, сайёҳии байналхалқӣ, дафтарҳои созмонҳои байналмилалӣ муқими Тоҷикистон бояд аз усул ва санъати замонавии фаъолияти иттилоотӣ таҳлилии бархурдор бошанд ва ба таври касбӣ тавонанд паҳлӯҳои мухталифи сиёсати хориҷиро арзёбию ояндабинӣ намоянд. Яқин аст, ки қабули қарори дуруст оид ба ҳалли масъалаҳои байналмилалӣ, бе таҳлили онҳо, ғайриимкон аст.

Бинобар ин аксарияти фанҳои барномаҳои ихтисосҳои марбут ба соҳаи сиёсати байналмилалӣ аз ҷониби устодон дар алоқамандӣ бо амалия ва ҳаёти воқеӣ омӯзонида мешаванд. Роҳбарияти факулта ва кафедраҳои тобеъи он нуқтаи мазкурро ба инобат гирифта, барои таълими донишҷӯён ба сифати устодони ҳамкор дипломатҳои собиқадор ва мутахассисони соҳаи муносибатҳои байналмилалӣ, намояндагони корпуси дипломатиро ҷалб менамоянд. Махсусан, ба ташкили таҷрибаомӯзии донишҷӯён аҳамият дода мешавад ва он дар раёсатҳои Вазорати корҳои хориҷӣ, шӯъбаҳои байналмилалӣ ва вазоратҳои идораҳои кишвар, Ҷамъияти дӯстӣ ва робитаҳои хориҷӣ, идораи «Россотрудничество»-и тобеи сафорати Федератсияи Русия дар Душанбе, ҷамъияти «Пайванд» ва дигарҳо ба роҳ монда шудааст. Шаҳодати самаранокии таълими назариявӣ ва амалии донишҷӯёни мо он аст, ки хатмкунандагони

факулта дар Вазорати корҳои хориҷӣ, дафтарҳои созмонҳои байналмилалӣ мустақар дар Душанбе, бонкҳои байналмилалӣ ва ғайра бо муваффақият фаъолият доранд. Ворид кардани фанни “Дипломатияи иқтисодӣ” тақозо менамояд, ки минбаъд таҷрибаомӯзии донишҷӯёни мо дар идораҳои Палатаи савдо, намоёндагӣҳои тичоратии давлатҳои хориҷӣ дар Душанбе, ширкатҳои фаромиллӣ (мисли Газпром ва ғайраҳо), туризми байналмилалӣ, оҷонсиҳои иттилоотии Тоҷикистон ба роҳ монда шавад.

Бо дарназардошти он ки воқеаҳои байналмилалӣ имрӯза зуд чараён гирифта, зуд иваз мегарданд, ба донишҷӯён пеш аз ҳама дар баробари усули таҳлили моҳона ва ҳафтаина инчунин, таҳлили таъҷилро бояд омӯзонем.

Дар маҷмӯаи мазкур баъзан дар маводҳои донишҷӯён таҳлили ҳодисаҳои характери сатҳӣ ва муқаррарӣ дошта, тасвири онҳо нисбат ба тафсир авлавият доранд. Ба донишҷӯён назари танқидӣ, нуқтаи назари шахсӣ ва нигоҳи тоза намерасад. Дар ин гуна маводҳо дар асоси таҳлили вазъи имрӯзаи воқеаҳо, пешгӯии чараёни ояндаи онҳо ба назар намерасад. Масалан, донишҷӯён мавриди таҳлили ҳамкориҳои Тоҷикистон бо давлатҳои хориҷӣ ба ҷалби сармоягузори тавачҷуҳ намуда, ниятҳои геополитикии пасманзари онро ба ивази сармояҳо фош наменамоянд. Чунончи Арабистони Саудӣ ва иттифоқчиёни он бо сармоягузориҳои худ дар кишварҳои Осиёи Миёна меҳоханд нуфузи Чумхурии Ислонии Эронро дар минтақа коҳиш дода, онро аз давлатҳои минтақа ҷудо намоянд. Таҳлилгар бояд дар назар дошта бошад, ки Тоҷикистон дар сиёсати хориҷии худ сиёсати «дарҳои боз»-ро пеш гирифта, дар ҳамкорӣ бо давлатҳои номбаршуда натавонад аз нуқтаи назари ниёзи иқтисодии худ, ҳамзамон аз назари ҳифзи ҷомеаи дунявии худ пайравӣ менамояд. Боиси қаноатмандагӣ, ки баъзе аз донишҷӯён дар таҳлилҳои худ проблемаҳои ва мушкилотро ошкор намуда, роҳҳои ҳаллу фасли онҳоро низ пешниҳод менамоянд. Таҳияи сценарияҳои эҳтимолии чараёнгирии воқеаҳои байналмилалӣ аз ҷониби таҳлилгарони ҷавон хеле

арзанда мебошад. Онҳо тавонистаанд, хулосаҳои назариявии ба даст омадаро, ба маҷрои тадбирҳои амалӣ дароранд.

Дар мавзӯи баланд бардоштани нуфузи давлати Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ мо бар зидди иттилооти ғаразнок, бухтон ва тухматангез танҳо тавассути иттилооти рост, оштинопазир бо овардани далелҳои раднашаванда ва саривақтӣ мубориза бурда метавонем.

Дар ҷангҳои иттилоотӣ бо ҳарифони худ мо бояд аз усули зиддитарғиботӣ (контрпропаганда) истифода барем.

Боз яке аз омили муҳимми таҳлилгар ин побанди овозаҳову хабарҳои санчиданашуда нагаштан мебошад. Мушоҳидаи шахсии таҳлилгар нисбати воқеаҳо гарави пешгирии хатогиҳои иттилоотӣ ва хулосабандиҳо мебошад.

Чашме, ки надорад назаре халқай дом аст,
Он лаб, ки сухансанҷ набошад лаби бом аст.

*Ҷӯра Латифов, доктори илми таърих,
профессори кафедраи дипломатия ва
сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон.*

Зарурати таълимӣ таҳлилгарӣ дар шароити муосир

Таҳлилнависӣ дар Тоҷикистон дар муқоиса бо кишварҳои дигари Осиёи Марказӣ ба таври зарурӣ рушд накардааст ва яке аз сабабҳои он мавҷуд набудани низоми омода кардани кадрҳои таҳлилӣ мебошад. Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ҳамчун қуҳантарин мактаби олии кишвар дар ин самт миссияи махсусро иҷро мекунад ва ин таҷриба ба тадриҷ бояд ба мактабҳои олии дигари мамлакат интиқол ёбад.

Арзёбии вазъи соҳа зарурати тавсеаи шароит ва имконот барои эҷоди маҳсулоти фикрӣ (ба хусус таҳлилгарӣ) дар кишваро актуалӣ менамояд ва ҳамчун омилҳои муҳими қоҳиши таъсири қоршиносони беруна ба муҳити фикрӣ баромад мекунад. Имрӯз “пешсаф” будани қоршиносони гуногуни қоричӣ дар фазои иттилоотию таҳлилии кишвар дар дарозмуддат метавонад таҳдиду қатари қиддиро барои суботу амнияти мамлакат ба вучуд орад.

Омӯзиши таҳлилнависӣ барои донишҷӯёни дар самти илмҳои сиёсӣ дар шароити мақкур аҳаммиати фавқулода муҳим дорад. Зеро дар онҳо малакаи ташхис ва дарқи раванду тамоюли сиёсиро ба вучуд оварда, барои ҳисобӣ шудани шароити сиёсӣ таъсири амиқ мерасонад. Таҳлилу баррасии муносибатҳои муосири байналмилалӣ арзёбии қасбӣ ва воқеиро талаб мекунад, зеро таҳлилгари ин соҳа бояд вижагиҳои сиёсати дохилиро донанд ва онро дуруст ташхис ҳам қарда тавонад. Чунин намуди пажӯҳиш барои муайян намудани қилсилаи мушқилоти мавҷуда ва муаррифӣ намудани таҷрибаи муваффақ аҳаммиати баланди давлатӣ ва қамъиятӣ дорад.

Мушқилоти асосии факултаҳои муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсатшиносии мактабҳои олии кишвар дар он аст, ки дар самти таҳлили сиёсати қоричӣ шароит, қадр ва базаи мусоидро надоранд ва устодони донандаи вижагии ин қасб низ қам қастанд (дар музофот умуман нестанд) ва ақсари барномаҳои таълимӣ нусқа аз мактабҳои олии қоричи кишвар аст, ки ба талаботи имрӯзаи кишвар қавобгӯ нест. Хусусияти таҳлили сиёсати қоричӣ дар он аст, ки ағар қуди устод амлақай

навиштани маводи таҳлилӣ дошта бошад, ба донишҷӯён нузуқиҳои ин касбро фаҳмонда наметавонад.

Аз ин рӯ, таҷрибаи таълими фанҳои “Назария ва амалияи фаъолияти таҳлилӣ дар сиёсати хориҷӣ” ва “Таҳлил ва ояндабинӣ дар сиёсати хориҷӣ” ба донишҷӯёни бахши 4-и ихтисоси “Фаъолияти иттилоотӣ таҳлилӣ” (соли таҳсили 2019-2020) нишон дод, ки дар давраи таҳсил ба навиштани маводи таҳлилӣ шурӯъ намуданд ва қисме аз онҳо ин корро ба хубӣ анҷом доданд. Намунаи корҳои донишҷӯён дар маҷмӯаи зерин оварда шудаанд ва албатта кори комили таҳлилӣ нестанд, вале ҳамчун қадами нахустин дар ин ҷода ҳаракату хоҳиши онҳоро барои азбар намудани касби таҳлилгарӣ нишон медиҳад.

Зарурати таълими таҳлилнависӣ барои донишҷӯён аз баррасии омилҳои зерин бозкушоӣ мешавад, ки дастгирии пайвастаи ташаббуси мазкурро амри ҳатмӣ мегардонад:

Якум, донишҷӯёни ихтисосҳои соҳаи улуми сиёсӣ бояд аз давраи донишҷӯӣ бо вижагии таҳлил ва таҳлилнависӣ огоҳӣ дошта бошанд, то дар бозори меҳнат тавонанд рақобатпазир бошанд.

Дуюм, омӯхтани абзорҳои мухталифи таҳлилнависӣ имкон медиҳад, ки донишҷӯ нигоҳи илмӣ ва хусусияти стратегӣ доштара дар худ ташаккул диҳад. Чунин назар зимни фаъолияти касбӣ дар мақомоти давлатӣ, созмонҳои байналмилалӣ ва ҷамъиятӣ, мактабҳои олӣ барои тавсеи зарфияти миллӣ мусоидат мекунад, вобастагии зехниро аз берун коҳиш медиҳад ва заминаро барои таҳкими ҷомеаи шаҳрвандӣ ба вучуд меорад. Зеро ҳар як таҳлилгар имкон дорад, бо навиштаи худ ба раванди қабули қарор таъсир расонад.

Сеюм, таҳлили амалӣ аз арзёбии назарӣ бо он фарқ мекунад, ки зимни таҳияи маводи таҳлилӣ тавачҷуҳи асосӣ бештар ба хусусияти амалӣ ва замонӣ нигаронида шуда, аз муаллиф дониш ва доштани иттилооти васеъро талаб мекунад. Яъне, бе анҷоми тадқиқоти амалӣ ё сафари пажӯҳишӣ ва истифодаи методологияи мувофиқ ба воқеият - таҳияи матни таҳлилӣ ғайриимкон мебошад.

Чорум, имрӯзҳо китобу дастурҳои гуногун дар бораи тарзу усули гузаронидани тадқиқот, пажӯҳиши амалӣ ва таҳияи матнҳои таҳлилӣ мавҷуданд, вале бинобар сабаби он ки аксари онҳо хусусияти универсалӣ доранд, истифодаи онҳо барои таҳлилӣ вазъи сиёсӣ, на ба шинохту ҳалли мушкилоти мавҷуда, балки барои ба вучуд овардани воқеияти дигари фарқкунанда мусоидат мекунад. Аз ин рӯ, бояд дар асоси таҷрибаи миллии таҳлилнависӣ бо ба назар гирифтани таҷрибаи ҷаҳонӣ дастурҳои таълимӣ навишта, омӯзонида шавад, то донишҷӯён барои кор дар мақомоти давлатӣ, созмонҳои байналмилалӣ ва ҷамъиятӣ пурра омода бошанд.

Панҷум, омӯзиши фанҳои марбут ба таҳлилгарӣ барои донишҷӯёни соҳаи илмҳои сиёсӣ басо муҳим буда, онҳо дар ҷараёни омӯзиш дар бораи мафҳум ва тавсифи матни таҳлилӣ ва ҷаҳолияти таҳлилгарӣ, моҳияти ниҳодҳои таҳлилӣ, хусусияти навишти матни таҳлилӣ, иттилоот ва намудҳои он, талаботи касбӣ ва малакаҳои зарурӣ барои анҷоми ҷаҳолияти таҳлилӣ, намудҳои маводи таҳлилӣ, равиши омода намудани маводи таҳлилӣ, критерияҳои асосии навиштани он, сохтори навиштан ва устувории он ва ба назар гирифтани он ки “мавод барои кӣ навишта мешавад?” маълумоти аниқу дақиқ пайдо кунанд.

Шашум, ҳадафи таълими таҳлилнависӣ барои мутахассисони сиёсати хориҷӣ, пеш аз ҳама, аз он сабаб зарур аст, ки онҳо моделсозӣ ва сохторбандии равандҳои минтақавӣ ва глобалиро аз худ мекунанд, унсурҳои муҳими муносибатҳои дучониба ва бисёрҷонибаро дар муносибати Тоҷикистон бо кишвари мавриди назар таҳия менамоянд. Масъулияти таҳлилгаронро дар таҳияи муҳтавои манфиатҳои миллӣ, ҳифзу татбиқи он дар арсаи минтақавӣ ва байналмилалӣ дарк менамоянд.

Ҳафтум, дар дарозмуддат таълими фанҳои мазкур барои ташаққули мактаби таҳлилнависӣ, мутобиқ ба воқеияти Тоҷикистон барои ҳифзу татбиқ шудани манфиатҳои миллӣ ташаққул ва тақвият меёбад. Яке аз масъалаҳои умдаи чунин намуди кор рушди соҳаи таҳлил ва салоҳияти баланди кадрҳои таҳлилгар аст, ки аз рӯи сохтор ва тартиби муайян гузоришҳои

таҳлилиро омода карда, ба таваҷҷуҳи мақомоти салоҳиятдори давлатӣ ирсол мекунад. Нуктаи мазкур барои рушди таҳлилгарии ҷамъиятӣ низ муҳим аст, зеро дар Тоҷикистон ин масъала, яке аз мушкилоти ҷиддӣ ба шумор меравад. Дар қорҷӯби тақвияти низоми давлатдории миллӣ рушди мактаби таҳлилӣ ва оянданигарӣ барои арзёбии шароити воқеӣ замина офарида, дар асоси он таҳияи як силсила иқдомҳои пешгирикунанда ва муайянкунандаи нуктаҳои рушд имконпазир мегардад.

Аз нуктаҳои боло бармеояд, ки рушди таҳлилнависӣ ва таҳлилгарӣ дар кишвар зарурати ҷиддӣ аст ва он мустақиман ба таҳкиму густариши соҳибхатиёрии давлатӣ таъсир мерасонад. Дар ин самт лозим ба назар мерасад, ки силсилаи бюллетенҳои махсуси таҳлилӣ бо унвони «Сиёсати хориҷии Тоҷикистон», «Сиёсати дохилии Тоҷикистон», «Иқтисоди Тоҷикистон» ва ғайра таҳия ва дар фазои иттилоотии кишвар, минтақа ва ҷаҳон паҳн карда шаванд, то тариқи маҳсулоти фикрии ватанӣ дар шакл додани афкори хонандагони беруна оид ба самтҳои афзалиятноки сиёсати давлатӣ истифода шавад ва бешубҳа чунин иқдом метавонад барои ташаккули афкори мусбат нисбат ба Тоҷикистон, роҳбарияти олии мамлакат ва давлатдории миллӣ мусоидат кунад.

Дар умум, таълими касбии таҳлилнависӣ барои донишҷӯёни соҳаи илмҳои сиёсии мактабҳои олии кишвар талаботи зарурӣ буда, заминаи мусоидро барои таҳкими суботу амният ва рушди устувори Тоҷикистон меофарад.

*Ризоён Шералӣ, номзади илми сиёсӣ,
муаллими калони кафедраи дипломатия
ва сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон*

